

I parcel vil jeg blive

En sociologisk undersøgelse af ældre parcelhusejeres boligforhold og bosætning

Specialeafhandling ved Sociologisk Institut
Københavns Universitet, februar 2021

I parcel vil jeg blive

*En sociologisk undersøgelse af ældre
parcelhusejeres boligforhold og bosætning*

Forfattere

Malene Krarup Sigaard og Anne Sofie Højsgaard Hornemann

Antal anslag: 238.133 (99,2 normalsider)

Vejleder

Jørgen Elm Larsen

Støttet af Fonden Ensomme Gamles Værn

Abstract

This master's thesis offers a phenomenological-hermeneutic perspective on dwelling conditions and housing choices amongst elderly people. Posing the question of why the majority of Danish seniors stay put in their family homes even as divergent age-related needs and desires arise, the thesis seeks to understand the elderly's relationship to their dwelling and their motivations for staying. The study is based on 11 qualitative interviews with elderly singles and couples in the age of 65 to 80, currently living in attached single-family houses. Drawing on John Agnew's three-folded definition of place, the thesis suggests a theoretical and analytical approach to the study of housing amongst elderly that focuses on both emotional and social aspects of one's dwelling.

The study concludes that elderly people's relationship to their dwelling is characterized by a complex interplay between subjective, emotional, micro-social and macro-social conditions. On one hand, the elderly informants express a strong emotional bond and a high degree of place attachment towards their home and their local area. These subjective sentiments have been formed by virtue of time and by the accumulation of significant memories in the home space, which now reside in every item, room and landscape associated with the house. On the other hand, the elderly attribute positive meanings of identity and lifestyle to their specific type of dwelling, which they reflexively and continuously choose to enroll in by staying put. As this study argues, these meanings of identity and lifestyle held by the elderly are not entirely subjective but rather formed within a social, political and objective macro-order that differentiates and values different types of housing and their presumed residents. A vital analytical finding is that the elderly informants associate alternative age-specific housing with negative and simplistic images of "the old person". This initiates a concluding discussion and critique of the current political discourse of 'aging in place' and the effort of policy makers to provide adequate housing possibilities for the elderly population.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	1
1.1 Ældre borgere og deres bolig som sociologisk genstandsfelt	2
1.2 Afhandlingens fokus og bidrag.....	2
1.3 Læsevejledning.....	3
2. Litteraturreview	4
2.1 Litteratursøgning	4
2.2 'Ageing in place' som ældrepolitisk paradigme i Danmark og Vesten.....	5
2.2.1 'Ageing in place' som akademisk genstandsfelt	5
2.2.2 Forskningsmæssigt fokus: Mellem hjem og institution	6
2.2.3 Forskningsmæssigt fokus: Socioøkonomiske forskelle	7
2.2.4 Forskningsmæssigt fokus: Environmental gerontology	7
2.3 Ældre borgeres boligmobilitet og flytteovervejelser	8
2.3.1 Livsforløbsperspektivet	8
2.3.2 Push/pull-modellen	9
2.4 Vores bidrag til forskningsfeltet	10
3. Videnskabsteoretisk udgangspunkt	11
3.1 Mennesker som forstående og fortolkende væsener	11
3.1.1 Hermeneutisk fænomenologi i denne undersøgelse.....	11
3.1.2 Mod en moderat konstruktivisme.....	12
3.2 Abduktiv tilgang	12
4. Teoretiske udgangspunkt	14
4.1 John Agnews tredelte stedsdefinition: location, locale og sense of place.....	14
4.1.1 'Sense of place'.....	14
4.1.2 'Locale'.....	15
4.1.3 'Location'	15
4.1.4 Et strukturationsteoretisk blik på sted.....	16
4.2 Specialets teoretiske ramme: Stedstrekanten	16
4.3. Teori-klynge 1: Det subjektive sted.....	18
4.3.1 Stedstilknytning i store træk: Emotioner, meninger og minder.....	18
4.3.2 Stedstilknytning og meningstilskrivelse til hus og hjem.....	19
4.3.3 Stedstilknytning og meningstilskrivelse til lokalområdet	19
4.3.4 Særlig stedstilknytning i det sene liv	20
4.4 Teori-klynge 2: Det sociale sted - boligen som identitetsmarkør.....	21
4.4.1 Giddens: Identitet og livsstil som reflektivt projekt.....	21
4.4.2 David Clapham: Boligen som identitet- og livsstilsmarkør.....	22
4.4.3 Elective belonging: Boligen som komponent i ens selvfortælling	23
5. Metodologisk design	24
5.1 Metodisk tilgang: Det kvalitative forskningsinterview	24
5.2 Metodisk stedssensitivitet.....	24

5.3 Sampling: Udvælgelse og rekruttering af interviewpersoner	25
5.3.1 Udvælgelsesstrategi- og kriterier	25
5.3.2 Rekruttering af interviewpersoner	26
5.3.3 Den endelige interviewgruppe	28
5.4 Interviewguide	28
5.5 Interviewsituationen	29
5.5.1 Interviews i eget hjem.....	29
5.5.2 Vores rolle og position i interviewsituationen	30
5.5.3 Enkeltmandsinterviews og dobbeltinterviews	31
5.6 Ethiske overvejelser	32
5.6.1 Empati og sensitivitet.....	32
5.6.2 At tale om og undersøge "ældre" mennesker.....	32
5.7 Kvalitetssikring og validering af undersøgelsen	33
5.7.1 Analytisk generalisering.....	34
5.8 Databehandling - fra empiri til analyse	34
5.8.1 Transskribering af interviews	34
5.8.2 Kodningsarbejde: kodningsstrategi og konkret kodning	34
6. Præsentation af empiri	36
6.1 Hvor bor de ældre borgere?	36
6.2 Præsentation af interviewpersonerne	37
7. Analysestrategi	39
8. Analyse	41
8.1 Her har jeg rod, derfra min verden går: Tilknytning og hjemfølelse	41
8.1.1 De ældre borgeres tilknytning til boligen og hjemmet	41
8.1.2 De ældre borgeres tilknytning til lokalområdet og byen	47
8.1.3 Stedtilknytning er ikke nødvendigvis en forudsætning for tilfredshed	52
8.2 Boligen i et socialt meningsunivers	53
8.2.1 Boligen og selvidentiteten: Fortællingen om at være parcelhusejer.....	53
8.2.2 Boligens location: Status, social position og kategorisk identitet.....	59
9. Diskussion	66
9.1 Ageing in place: Kritik og refleksion	66
9.1.1 Boligdiskurser og flyttestigma	66
9.1.2 At blive boende i parcelhuset længst muligt	67
9.1.3 Problemet ved kategoriske identiteter og kategoriske boliger.....	68
9.1.4 En snæver forestilling om alternativet	69
9.2 Fremsyn og perspektivering	69
10. Konklusion	72
Litteraturliste	74
Bilagsoversigt	82

1. Indledning

Danmark står i de kommende år overfor et markant demografisk skifte. I følge Danmarks Statistiks seneste befolkningsfremskrivning vil andelen af ældre borgere fremadrettet vokse betydeligt hvert år, og i 2040 forventes hver fjerde dansker at være 65+ år (Danmarks Statistik 1; RealDania 1). Et sådant demografisk skifte stiller nye krav til organiseringen i vores samfund. Debatten omkring den voksende andel af ældre borgere er ikke ny, og spørgsmål vedrørende offentlig forsørgelse, plejeforanstaltninger, sundhed/helbred, trivsel og livskvalitet blandt ældre har længe været omdrejningspunkter for både politiske og akademiske diskussioner. Et spørgsmål, som imidlertid ikke har fået megen bevågenhed i debatten, handler om den måde, hvorpå de ældre borgere er bosat. Boligforhold og bosætning spiller en helt central rolle i vores samfundsorganisering og i det enkelte menneskes liv – og ikke mindst i den ældre befolkningsgruppe, hvor en aldersbetinget forandring af livsvilkår kalder på en aktiv stillingtagen til valg af bolig.

I krydsfeltet mellem ældredemografi og ældres boligforhold og bosætning viser der sig allerede i dag en række tendenser, som vi for fremtiden må tage højde for. Som det første står problemstillingen om manglen på boliger til den ældre befolkning, da boligudbuddet i dag ikke modsvarer fremtidens krav og befolkningsprofil. Kommunernes Landsforening har i en undersøgelse påpeget, at der i 2030 vil være behov for 49.000 nye plejeboliger til ældre borgere, hvis andelen af enlige og samlevende fordeler sig som i 2018 (KL 2018). En sådan udfordring må uomgængeligt også påvirke det brede boligudbud uden for plejebolig-sektoren. For det andet ser vi en interessevækkende tendens i ældre borgeres nuværende bosætningsmønstre – nemlig en overrepræsentation af ældre borgere, som bor i parcelhus (Ærø 2002:13; Danmarks Statistik 2; Ældre Sagen 1). Oprindeligt blev parcelhuset bygget til 1960'erne og 1970'ernes børnefamilier, som havde brug for mere plads, flere rum og en have. I dag er denne boform primært beboet af den ældre befolkning, og det anslås, at mere end halvdelen af de 1,3 millioner parcelhuse i Danmark er bosat af ældre mennesker - enlige eller par - hvor børnene er flyttet hjemmefra (Mechlenborg & Jensen 2013; Kristensen & Skifter Andersen 2009; Kristensen 2008). Under halvdelen af husene bebos således af de børnefamilier, som de oprindeligt var tiltænkt.

At så stor en andel af de ældre borgere bliver boende i parcelhuset, afstedkommer en række samfundsmæssige og velfærdspolitiske problemstillinger; uudnyttede kvadratmetre, huse uden energimæssige opgraderinger, forhøjede velfærdsudgifter til hjemmepleje og manglende cirkulation i boligmassen, som kan give plads til børnefamilier (Mechlenborg & Jensen 2013; KL 2010). Imidlertid knytter der sig også en række trivsels- og sundhedsmæssige problematikker til måden, hvorpå de ældre borgere er bosat i dag. En større andel føler sig ensomme i egen bolig, flere oplever problemer med vedligeholdelse, samtidig med at de har svært ved at tilgå dagligdagsaktiviteter (Ældre Sagen 2; Statens Institut for Folkesundhed; RealDania 2). Sundhedsstyrelsen fremhæver også, at ældre borgeres fysiske omgivelser (i form af bolig og boligområde) har stor betydning for deres trivsel, det daglige aktivitetsniveau, funktionsevne samt deres generelle mulighed for at leve et selvhjulpent liv (Sundhedsstyrelsen 2019). Her peger en rapport fra SFI (2016) på, at det potentielt

kunne fremme de ældre borgeres livskvalitet, hvis de fik stillet en egnet bolig til rådighed tidligere i livet (Siren & Poulsen 2016).

1.1 Ældre borgere og deres bolig som sociologisk genstandsfelt

Boligen kan på mange måder siges at være en immanent del af hverdagslivet – den fysiske ramme om vores daglige gøren og laden. Som sociologisk genstandsfelt er boligen ikke desto mindre en potent analytisk størrelse, som tager form materielt, psykologisk, socialt og politisk, samtidig med at den sammenbinder mikro- og makro-forhold. Boligen, herunder huset og hjemmet, er ankerpunkt og omdrejningspunkt for en lang række sociale processer, og ved at tage udgangspunkt i boligen kan vi belyse ældres livssituation mere generelt. Sociologisk set vil vi pege på to overordnede begrundelser for at undersøge ældre borgeres boligforhold og bosætning:

For det første undrer vi os over, at den ældre befolkningsgruppe er overrepræsenterede i parcelhuse, og at så mange vælger at blive boende, selvom de træder ind i en ny fase af livet. I et livsfase-perspektiv anses boligskift som en del af en overgangsfase i ens livscyklus, hvortil ens livssituation ændres og dermed ens boligpræferencer og -valg. Her kan den ændrede livssituation være stiftelse af parforhold/familie eller skilsmisse, dødsfald, alderdom og lignende (Ærø 2002:11f). Imidlertid viser mobilitetsforskningen, at mange af de ældre borgere *ikke* skifter bolig til trods for, at de oplever ændringer i deres boligbehov (Ærø 2002: 18). Fra et sociologisk udgangspunkt finder vi det interessant at dykke ned i, hvorfor de ældre har lavere boligmobilitet end andre befolkningsgrupper – herunder, hvilke emotionelle, sociale og fysiske forhold, som har betydning for, at de bliver boende i parcelhuset.

For det andet mener vi, at spørgsmålet vedrørende ældre borgeres boligforhold er særdeles sociologisk relevant, da det, som fremhævet i ovenstående, fremsætter en række samfundsmæssige problemstillinger. Vi mener her, at den sociologiske undersøgelse kan være med til at belyse og nuancere feltet, da sociologien netop arbejder metodisk og teoretisk i spændet mellem mikro og makroforhold, og med udgangspunkt i både aktør- og struktur-forklaringer. I denne specialeafhandling tager vi udgangspunkt i de ældre parcelhusejeres egne oplevelser og holdninger vedrørende deres bolig, men vi sætter ligeledes deres forståelser ind i en større social og politisk kontekst for at opnå en helhedsforståelse af deres boligforhold. Med indsigterne fra specialet håber vi på at kunne give indikative svar på, hvorfor så mange ældre bliver boende i deres parcelhus. Ved at pege på eksisterende dynamikker og problematikker ønsker vi desuden at give retning for, hvordan man fremadrettet kan tilvejebringe boliger til den ældre befolkning, som lever op til deres ønsker og behov.

1.2 Afhandlingens fokus og bidrag

Denne specialeafhandling søger at belyse og berige debatten omkring ældre borgere med udgangspunkt i deres bosætning og boligforhold. På baggrund af kvalitative interviews med ældre borgere på 65-80 år, som

er bosat i et parcelhus, ønsker vi at undersøge deres forståelse af, og forhold til, egen bolig med henblik på at belyse, hvorfor de bor, som de gør. Dette har ledt os til følgende problemformulering:

Hvilke emotionelle og sociale faktorer har betydning for ældre parcelhusejeres forhold til deres nuværende bolig? Og hvordan kan det være, at så mange vælger at blive boende i deres parcelhus?

Vi ønsker at afdække hvilke emotionelle og sociale faktorer, som indvirker på de ældre borgeres forståelse af og forhold til deres nuværende bolig. Herunder vil vi belyse, hvordan disse faktorer relaterer sig til de ældre borgeres valg om at blive boende i deres parcelhus. I den forbindelse har vi opstillet følgende forsknings-spørgsmål:

- Hvilken rolle spiller boligen i de ældre borgeres hverdagsliv?
- Hvad kendetegner de ældre borgeres overvejelser omkring deres nuværende bolig, og hvilke overvejelser har de i forhold til at blive boende?
- Hvad betyder nærområdet for de ældre borgeres forhold til deres nuværende bolig?
- Hvad kendetegner de ældre borgeres overvejelser om at flytte fra deres nuværende bolig, og hvad ønsker de i en eventuel fremtidig bolig?
- Hvilke fordele og ulemper ser de ældre borgere i andre boformer?

1.3 Læsevejledning

Specialet er inddelt i 9 kapitler, hvoraf ovenstående indledning og problemafgrænsning udgør kapitel 1. Kapitel 2 er et litteraturreview, der gennemgår den væsentligste forskning vedrørende ældre menneskers boligforhold og bosætning. Herefter følger kapitel 3, hvor vi præsenterer specialets videnskabsteoretiske ståsted, efterfulgt af kapitel 4, hvor vi introducerer specialets teoretiske ramme samt til de teoretiske bidrag, som skal informere analysen. I kapitel 5 gennemgår vi vores metodiske tilgang, det kvalitative interview, samt en række metodiske overvejelser angående sampling, interviewguide, interviewsituation, etik, kvalitetssikring og databearbejdning. I forlængelse heraf introducerer vi i kapitel 6 vores empiri og felt; undersøgelsens 16 interviewpersoner samt den kontekst, som de befinder sig i. Dette leder videre til en analysestrategi i kapitel 7, hvorefter specialets analyse fremlægges i kapitel 8. Selve analysen er inddelt i to delkapitler, som behandler vores problemformulering ud fra hhv. et emotionelt/subjektivt perspektiv og et socialt/sociokulturelt perspektiv. Vi runder undersøgelsen af med en diskussion i kapitel 9, hvor vi sætter vores resultater ind i en bredere politisk og samfundsmæssig kontekst, efterfulgt af en afsluttende konklusion i kapitel 10.

2. Litteraturreview

I indestående afsnit starter vi med at skitsere vores litteratursøgning, hvorefter vi præsenterer et overblik over den eksisterende akademiske litteratur, som har behandlet ældre borgeres boligforhold og bosætning. Litteraturen kan overordnet inddeles i to forskningsmæssige spor, der hhv. beskæftiger sig med 1) *ageing in place* og 2) *boligmobilitet*. Til sidst reflekterer vi over, hvilke områder den eksisterende forskning ikke dækker fyldestgørende, samt hvordan vores metodiske og teoretiske tilgang kan bidrage med nogle nye perspektiver.

2.1 Litteratursøgning

Vores søgestrategi er todelt, hvor vi i første del har fokuseret på at skabe overblik over den eksisterende litteratur samt at identificere væsentlige temaer, mens vi i anden del har søgt mere målrettet på litteratur, som specifikt bearbejder forskellige aspekter af disse temaer. Vi har indledt litteratursøgningen med at browse forskningsartikler på to databaser, Sociological Abstracts og Scopus Social Sciences, ud fra en søgestreng bestående af de væsentligste termer "elderly", "housing" og "home-owner". Herigennem har vi sikret os, at vi kun får hits på artikler, som specifikt behandler den boligtype, vi undersøger i denne specialeafhandling - nemlig ejerboligen. Med denne udvidede søgestreng får vi 456 hits på Sociological Abstracts og 372 hits på Scopus Social Sciences, som er vist i nedenstående tabel:

Database	Søgestreng	Hits
Sociological Abstracts	Elderly AND housing AND home-owner	456
Scopus Social Sciences	Elderly AND housing AND home-owner	372

Tabel 1: Søgestreng på Sociological Abstracts og Scopus Social Sciences

Efterfølgende har vi gennemlæst titler og abstracts på vores hits med henblik på at udpege gennemgående tematikker inden for forskningsfeltet samt at identificere, hvilke hovedværker og begreber, som går igen i mange af de fremkomne artikler. Her finder vi, at den eksisterende forskning af ældre borgeres boligforhold og bosætning overordnet kan inddeles i to spor. Det første spor centrerer sig om dimensioner af det politisk funderede koncept 'ageing in place', mens det andet spor har rod i mobilitetsforskningen og beskæftiger sig med flyttemotiver og bosætningsmønstre blandt ældre borgere. Dette har ledt os frem til anden del af litteratursøgningen, hvor vi mere målrettet har søgt på litteratur, som behandler forskellige aspekter af 'ageing in place' og boligmobilitet. I den målrettede søgning har vi identificeret begreber og koncepter, som er relevante for hvert af de to forskningsmæssige spor. Disse begreber og koncepter har vi tilføjet til vores søgestreng for efterfølgende at foretage kædesøgninger (Rienecker & Jørgensen 2005:209).

Forskningsmæssigt spor	Relaterede koncepter	Udvalgte artikler
Ageing in place	ageing in place / ageing in community place attachment / home well-being / life quality	15
Mobilitet	mobility / housing mobility moving / relocation life-cycle / life-phase pull/push / stress-threshold	18

Tabel 2: Relaterede koncepter fordelt på de to forskningsmæssige spor

På baggrund af de udvidede søgestrengte og kædesøgningen har vi hurtig-læst de forskellige artikler, og derefter sat dem i relation til hinanden. Efterfølgende har vi nærlæst og udvalgt en række artikler til det endelige litteraturreview, som består af 33 hovedartikler samt supplerende uddybende litteratur. I nedenstående litteraturreview vil vi gennemgå den litteratur, som beskæftiger sig med begrebet 'ageing in place', og derefter vil vi skitsere de vigtigste bidrag fra mobilitetsforskningen.

2.2 'Ageing in place' som ældrepolitisk paradigme i Danmark og Vesten

Over de sidste 30 år har beslutningstagere og fagfolk inden for det ældrepolitiske område i Europa og USA haft fokus på ældre borgeres mulighed for at blive længst muligt i eget hjem - et mantra, der går under betegnelsen 'ageing in place'. I Danmark blev denne målsætning også manifesteret i Ældreboligloven fra 1987, hvor Ældrekommissionen fremhævede boligen som et afgørende element for ældres trivsel (Lauritzen et al. 2012; Ringsmose & Hansen 2005), og i 1994 blev social- og sundhedsministre fra OECD-landene enige om, at ældre borgere, uanset behov for støtte og hjælp, skulle tildeles muligheden for at blive i eget hjem med hjælp (Jacobzone 1999). WHO og det amerikanske "Center for Disease Control and Prevention" har defineret begrebet 'ageing in place' som *"the ability to live in one's own home and community safely, independently, and comfortably, regardless of age, income, or ability level"* (WHO 2004; Center for Disease Control and Prevention). På den vestlige ældrepolitiske scene er begrebet 'ageing in place' altså blevet selve omdrejningspunktet for at tilvejebringe mere selvbestemmelse, kontinuitet og hjælp til selvhjælp blandt den ældre befolkning, og det er blevet konceptualiseret som et opnåeligt og værdifuldt mål (Wiles et al. 2012; Vanleerberghe et al. 2017; Ahn et al. 2017; Vasunilashorn et al. 2012). Både i Danmark, Europa og USA betragtes 'ageing in place' som en form for paradigmeskifte i ældrepolitikken, hvor de ældre "afinstitutionaliseres" og får stillet hjælp og støtte til rådighed i hjemmet. Derudover er der et samfundsøkonomisk element indbygget i 'ageing in place'-paradigmet, da velfærdsstaten kan nedbringe den dyre institutionelle pleje ved at tilbyde pleje i egen bolig (Sixsmith & Sixsmith 2008; Hillcoat-Nallétamby & Ogg 2014; Marek et al. 2012).

2.2.1 'Ageing in place' som akademisk genstandsfelt

I takt med det øgede politiske fokus på aldring i eget hjem, er der sket en vækst i akademisk litteratur, der beskæftiger sig med begrebet 'ageing in place'. Inden for gerontologien har 'ageing in place' været det centrale fokusområde for det meste forskning de sidste 30 år (Vasunilashorn et al. 2012). Imidlertid bevæger

begrebet 'ageing in place' sig også udenfor gerontologien, og det er blevet behandlet inden for fagligheder som humangeografi, folkesundhedsvidenskab, samfundsvidenskab og psykologi. Begrebet er mangfoldigt, og det mangler en klar akademisk definition, hvorfor dets betydning også varierer afhængigt af konteksten og dem, der gør brug af begrebet (Forsyth & Molinsky 2020; Martens 2017). Den omfattende forskning i 'ageing in place' betyder, at der i litteraturen eksisterer en mangfoldighed af temaer og perspektiver, som vi vil skitsere nedenfor.

2.2.2 Forskningsmæssigt fokus: Mellem hjem og institution

En stor del af 'ageing in place'-litteraturen undersøger, hvorvidt de ældre borgere oplever en højere grad af selvstændighed og uafhængighed gennem hjælp og støtte i deres eget hjem frem for at flytte på institution. Overordnet viser forskningen, at de ældre foretrækker at blive i hjemmet, og at institutionen anses som den sidste udvej i stedet for at være et oplagt valg for dem, der har brug for hjælp (Wiles 2005; Kwon et al. 2015; Vasunilashorn et al. 2012; Thomas & Blanckard 2009; Bayer & Harper 2000). Herunder bekræfter flere studier, at den ældre befolkning foretrækker at blive i egen bolig, fordi de forbinder det med en fastholdelse af uafhængighed, kontrol og autonomi over eget liv (Gitlin 2003; Callahan 1992; Cuthin 2003; Wiles et al. 2012). Sixsmith & Sixsmith (2008) påpeger, at dette er særligt vigtigt i vestlige lande, hvor "afhængighed" anses som noget negativt. Imidlertid fremhæver de, at hverdagslivet i hjemmet ikke altid er udpræget positivt, da de ældre borgere kan opleve problemer med at vedligeholde hjemmet grundet et faldende funktionsniveau og helbred. Således kan hjemmet blive rod til frustrationer og negative oplevelser, hvilket underminerer de ældre borgeres evne til at leve uafhængigt og selvstændigt.

Flere andre studier har fremhævet problematiske aspekter ved 'ageing in place'-politikken og mantraet om at blive længst muligt i eget hjem. Scharlach & Moore (2016) peger på, at det overvejende politiske incitament for at ældre skal blive i eget hjem er at reducere offentlige langtidsplejeudgifter. I lyset af økonomiske tilbagegang og budgetnedskæringer, peger Wiles (2005) på, at mange offentlige myndigheder har været nødsaget til at effektivisere pleje til ældre borgere, hvortil der er sket en decentralisering af ansvar og kontrol med plejen. Det betyder, at der er stor variation i omfanget og mængden af pleje, der tilvejebringes. I Danmark har det desuden haft den konsekvens, at tilbuddene til ældre i eget hjem er vokset markant, mens udbygningen af institutioner er ophørt (Ringsmose & Hansen 2005). Söderberg et al. (2013) peger på, at 'ageing in place'-paradigmet har medvirket til en stigmatisering af ældre borgere, som faktisk vælger at forlade sin bolig til fordel for en institution (eks. plejehjem).

Ligeledes er der litteratur, der fremhæver, at det kan være problematisk, hvis ældre mennesker i manglen på alternativer, nødsages til at blive boende i eget hjem. Her undersøger litteraturen, om det for ældre er et selvstændigt valg at blive boende eller en nødvendighed (Means 2007; Boldy et al. 2011; Martens 2017). Hillcoat-Nalletamby & Ogg (2014) kritiserer politikken bag 'ageing in place' for aktivt at fastholde de ældre borgere i eget hjem, selvom dette måske ikke er den bedste løsning. Samtidig advarer Oldman (2003) mod et stærkt fokus på individets ansvar for egen bolig, da det kan betyde en reduktion af offentligt engagement til at finde gode boligalternativer til ældre. Ifølge Hillcoat-Nalletamby et al. (2010) og Martens (2017) skal

ældrepolitik ledsages af boligpolitik, sådan at boligen bliver et stærkere og mere centralt element for bredere velfærdsdagsordener.

2.2.3 Forskningsmæssigt fokus: Socioøkonomiske forskelle

En anden del af litteraturen vedrørende 'ageing in place' har fokus på, hvordan socioøkonomiske forskelle betinger forskellige muligheder for at blive i eget hjem. Golant (2003; 2008) påpeger, at ældre - særligt de udsatte med lav indkomst - kunne drage fordel af at flytte til en ny bolig, som er økonomisk overkommelig og lettere at vedligeholde. I et kvalitativt studie af ældre boligejere peger Davey (2006) på, at det særligt er de ressourcestærke ældre, som tænker på fremtiden, sørger for at vedligeholde huset og planlægger modifikationer i boligen, så de kan blive boende. Ligeledes viser Renault et al.'s (2015) kvalitative studie, at socioøkonomiske faktorer påvirker, hvordan de ældre borgere opfatter behovet for vedligeholdelse og tilpasning af boligen. "Autonome" ældre med økonomiske og sociale ressourcer kan forudse og handle forebyggende for at forhindre eventuelle problemer. Modsat har ældre borgere med færre ressourcer tendens til ikke at få tilpasset boligen tids nok, og det kan give dem problemer ift. at blive boende, når deres behov med alderdommen ændrer sig.

2.2.4 Forskningsmæssigt fokus: Environmental gerontology

En sidste gren af litteraturen, som beskæftiger sig med 'ageing in place' går under betegnelsen 'environmental gerontology'. 'Environmental gerontology' undersøger, hvilken betydning miljømæssige og fysiske kvaliteter ved boligen har for de ældre borgeres trivsel i eget hjem. Med afsæt i Lawton's (1982; 1983) forskning fokuserer litteraturen på at beskrive og forstå forholdet mellem de ældre borgeres socio-rumlige omgivelser og deres personlige, følelsesmæssige og kognitive kompetencer (Wahl et al.2012; Oswald et al.2010; Scharlach & Moore 2016). Gennem flere undersøgelser peger Rowles (1983; 1993; 2003) på, at ældre borgeres personlige og subjektive følelser af stedstilknytning og lokal tilfredshed påvirker deres forhold til boligen og nærområdet. Ligeledes er der litteratur, som betoner den følelsesmæssige tilknytning til *hjemmet*, som både refererer til de fysiske omgivelser, tingene, minderne, oplevelserne og forventningerne, som betyder, at de ældre borgere foretrækker at blive i eget hjem (Wiles 2005; Rubinstein 1989; Sabia 2008; Moore 2000).

Scharlach og Moore (2016) er særligt kritiske over for de tidligere konceptualiseringer af begrebet 'ageing in place', som de mener er forankret i en forenklet forståelse af aldring som et funktionstab, der bedst løses inden for den bolig, den ældre borger har boet i over en årrække. De mener desuden, at sådanne konceptualiseringer ignorerer de mangfoldige betydninger af selve *stedet* (i "place"), samtidig med, at det ikke er ubønhørligt eller gavnligt for den ældre borger at blive boende i den samme bolig. Ligeledes peger Wiles et al. (2012) på, at 'ageing in place' er en kompleks proces, hvor de ældre borgere ikke kun skaber en tilknytning til et bestemt hjem, men hvor de konstant integreres med steder og genforhandler betydninger og identitet. Wiles et al. kritiserer også det statiske syn på sted i begrebet 'ageing in place', hvor selve stedet anses som en allerede eksisterende container for mening, uafhængigt af individet. De mener nærmere, at boligens betydning skabes i en konstant vekselvirkning mellem den ældre borger og stedet (Ibid. 358ff; Cutchin: 2003). Særligt Rowles og Ravdal (2002) og Cutchin (2001;2003) pointerer et behov for forskning, der undersøger og forklarer forholdet mellem person, sted og (hverdagslige) handlinger.

2.3 Ældre borgeres boligmobilitet og flytteovervejelser

Det andet dominerende spor i litteraturen vedrørende ældre borgeres boligforhold og bosætning har rod i mobilitetsforskningen og fokuserer på, hvad der hhv. hæmmer og øger boligmobiliteten blandt ældre borgere. Forskningen peger overordnet på, at ældre borgere har lavere boligmobilitet end andre aldersgrupper, hvilket udtrykkes ved en lavere tendens til at have flytteovervejelser og færre realiserede flytninger (Fokkema 1997,249; Ærø 2002,18; Hansen & Gottschalk 2006; Edmonston 2014; Skifter Andersen 2010). Meget gerontologisk forskning har forsøgt at forklare dette, og en myriade af modeller og teorier er blevet udviklet med henblik på at kunne identificere og analysere, hvilke faktorer, der spiller ind på de ældre borgeres overvejelser - og valg - om at blive boende eller flytte i anden bolig. Overordnet set kan forskningen inddeles i to tæt beslægtede perspektiver/modeller; *livsforløbsperspektivet* og *push/pull-modellen*.

2.3.1 Livsforløbsperspektivet

Livsforløbsperspektivet bygger på den overordnede tese om, at forskellige boligpræferencer og behov knytter sig til forskellige faser og begivenheder i livet, og at mobiliteten skal forstås i relation til disse (Kristensen & Skifter Andersen 2009). Forskellige undersøgelser af flytteårsager peger på, at op imod halvdelen af alle flytninger er en direkte følge af en større livsbegivenhed (Skifter Andersen & Bonke 1980; Ærø 2002:20). Rossi (1955) var med sin livscyklusmodel en af de første til at introducere dette perspektiv til boligmobilitetsforskningen. Ifølge Rossi skal boligskift forstås i relation til en husstands livscyklus, hvor forskellige livscyklus-faser er kendetegnet ved specifikke behov, præferencer og ønsker vedrørende boligen. Lysten til at flytte opstår, når husstanden træder ind i en ny livsfase eller ved skelsættende begivenheder som ægteskab, familieforøgelse, skilsmisse, dødsfald mv., hvor behov og præferencer ændrer sig. Den lave mobilitet hos den ældre befolkningsgruppe, forklarer Rossi ud fra logikken om, at ældre menneskers liv ikke er kendetegnet ved lige så mange livscyklusændringer, fx ægteskab, børn eller jobskifte, som den yngre. Rossis livscyklusmodel har efterfølgende fået en del kritik for at standardisere livsforløb og for ikke at tage højde for diversitet i hhv. familier og livsforløb. En videreudvikling af perspektivet er præsenteret af Elder (1977), som tager afsæt i en mere dynamisk livsforløbs-forståelse. Han lægger vægt på, at livsforløb skal forstås ud fra individuelle livsbegivenheder og personlige biografier i social, historisk, politisk og geografisk kontekst, og at mobilitet derfor skal forstås i relation til livsovergange i det enkelte menneskes liv.

En nyere udvikling af denne tilgang præsenteres ved Wingens et al. (2011), som påpeger, at individets livsforløb må ses i relation til de respektive tider og steder, hvori livsforløbet indgår. For at kunne analysere sammenhænge mellem livsforløb og boligmobilitet, må forskeren tage højde for gældende politiske, økonomiske og sociokulturelle forhold, udtrykt i eksempelvis arbejdsmarkedet, boligmarkedet, politiske diskurser og kulturelle normer. Wingens et al. påpeger da også, at livsforløb tidligere var mere fastlagte, og at individuelle beslutninger var mere begrænsede, end de er i dag, hvor individet i højere grad skaber og former sin egen fortælling. Denne pointe understøttes af Boyle og Halfacree (1998), som fremhæver, at sociale konventioner og normer er under konstant forandring, og at næsten hver ny kohorte har nye/anderledes muligheder end den forrige (Andersen & Nørgaard 2018). En dansk undersøgelse af Kristensen & Skifter Andersen (2009) viser, at generationsmæssige forskelle i boligpræferencer og boligvalg blandt den ældre befolkningsgruppe

afspejles i den tid, hvor de skulle etablere sig på boligmarkedet. For eksempel fremhæver forfatterne, at generationen, som skulle etablere sig på boligmarkedet i 1950'erne, gik et trængt boligmarked i møde, hvorfor mange valgte at bo i lejebolig. Derimod var der i den næste generation, som kom på boligmarkedet i 1960'erne langt flere, der valgte ejerboligen. Kristensen og Skifter Andersen betegner denne tendens, hvor historiske vilkår har haft indflydelse på en generations boligvalg- og præferencer for *generationseffekten* (Kristensen & Skifter Andersen 2009:61).

De nævnte livsforløbstilgange har banet vejen for en stor mængde forskning om ældres boligmobilitet de seneste årtier. Megen kvantitativ forskning i og udenfor Danmark har vist, at både flytteovervejelser og realiserede flytninger for ældre borgere er højere ved begivenheder som pension, ægtefælles død eller ændring i husstandens størrelse (eks. Kallan 1993, Robison & Moen 2000, Chevan 1995). Ligeledes er det blevet påvist, at mobiliteten korrelerer med en række aldersbetingede forandringer såsom forværret helbred (Hansen & Gottschalck 2006), fratrædelse fra jobmarkedet (Edmonston et al. 2014), beboelsestid (Angelini & Laferrere 2012) og graden af fysisk og personlig tilpasning af/til stedet (Lawton, 1982, 2001; Rowles & Watkins, 2003; Wiseman, 1980). Desuden har det at eje sin bolig betydning for mobiliteten, og Venti og Wise (1989) finder, at boligejere har en tredjedel lavere sandsynlighed for at flytte end boliglejere.

2.3.2 Push/pull-modellen

Push/pull-modellen er præsenteret af Lee (1966), som var en af de første til at påpege, at en række konkurrerende og modsatrettede forhold indvirker på individers overvejelser omkring deres nuværende og fremtidige bolig. Ifølge Lee skal mobilitet og boligmigration forstås ud fra en række faktorer, som hhv. skubber (push) individer fra deres nuværende bolig eller trækker (pull) dem - enten tilbage mod deres pågældende beboelse - eller mod en anden destination. Beslutningen om at flytte er, ifølge Lee, baseret på en afvejning mellem disse skubbende og trækkende faktorer ved stedet, i relation til den enkeltes ønsker og behov. En aldersspecifik udvikling af push/pull-modellen præsenteres af Wiseman (1980), hvis argument lyder, at ældre mennesker påvirkes af forskellige *triggers* - ændringer eller begivenheder - som tilskynder dem til at evaluere deres boligtilfredshed og overveje en potentiel flytning. Det kan være skift i livscyklus-stadie, nye behov i kraft af forandret livsstil, signifikante livsbegivenheder, ændringer i socialt support-system eller tiltagende fysiske/psykiske problematikker. Wiseman fokuserer på selve beslutningsprocessen vedrørende en flytning, og hvor trigger-mekanismerne motiverer flytteovervejelser, så afhænger den egentlige flytning af individets personlige behov, præferencer og ressourcer såsom penge, social support samt tiltro til egen evne (Kaplan et al. 2015).

Wisemans model er senere hen blevet udvidet og præciseret i form af teoretiske og empiriske studier, som har identificeret nye push/pull-faktorer; eksempelvis problemer i nabolaget, afstand fra familiemedlemmer (Haas & Serow, 1993), emotionelle bekymringer angående flytningers påvirkning for ens nære eller ønsket om ikke at være en byrde for disse (Jennings, Perry, & Valeriani, 2014; Jungers, 2010). Samtidig har en række studier haft fokus på, hvordan flyttemotiver og flytninger kommer til udtryk i by, land, region og nation (Lovies et al. 2020) og i særlige grupper, såsom ældre ramt af demens eller alzheimers (Kaplan et al. 2015). Et nyere kvantitativt studie af Smetcoren et al. (2017) har desuden undersøgt push/pull-modellen i et

ulighedsperspektiv. Resultaterne i deres undersøgelse viser for det første en skævhed blandt de ældre borgere, som vælger at flytte. Sårbare ældre flytter oftere på grund af negative oplevelser med boligen foranlediget af dårligt helbred, dårligt miljø eller uoverkommeligt vedligeholdelsesbehov, hvorimod mere ressourcestærke ældre oftere flytter grundet attraktiviteten ved en anden bolig eller et andet nabolag. For det andet peger Smetcoren et al. på en ulighed blandt de ældre boligejere, som ikke flytter – nemlig, at de ressourcetsvage ældre har lavere mobilitet, da de ikke besidder den fornødne økonomi til at skulle flytte. Derfor har flere ressourcetsvage ældre risiko for at sidde fast i en nedslidt bolig, som ikke længere passer til deres ønsker og behov. Smetcoren et al. giver med deres undersøgelse et nuanceret perspektiv på ældre borgeres boligmobilitet, da de tager højde for, hvilke mulighedsrum de forskellige ældre personer har angående boligvalg. Herunder inddrager de et væsentligt perspektiv, som omhandler graden af frivillighed ift. flytninger.

2.4 Vores bidrag til forskningsfeltet

Ovenstående litteraturreview viser, at forskningen om ældre borgeres bosætning og boligforhold er domineret af to forskningsmæssige spor, hvoraf det ene behandler konceptet 'ageing in place' og det andet fokuserer på mobilitet. Generelt bærer 'ageing in place'-litteraturen præg af at fokusere kraftigt på, hvorvidt det er den bedste løsning for ældre borgere at blive boende i deres egen bolig. En række bidrag har bearbejdet aktørmæssige og mikrosociale spørgsmål, men vi vil argumentere for, at dette forskningsspor generelt er kendetegnet ved at have størst fokus på meso- og makrostrukturer, og at dette ikke i tilstrækkelig grad belyser, hvordan ældre borgere selv oplever og forholder sig til deres bolig på et hverdagsligt mikroniveau. Samtidig er mobilitetsforskningen kendetegnet ved kvantitative undersøgelser, som forsøger at udpege determinerende faktorer for og imod mobilitet/flytninger. Her skitserer man generelle mønstre i ældre borgeres boligadfærd uden at tilvejebringe en dybere forståelse for de modsatrettede følelser og overvejelser, der kan opstå i forbindelse med valg af bolig. Desuden har mobilitetsforskningen primært haft fokus på de mobile og bevægelige dele af bosætningen, hvorfor vi mener, at der mangler perspektiver, som undersøger boligstabiliteten - altså den tid, hvor ældre borgere bliver boende.

Med vores specialeafhandling vil vi supplere og nuancere den store mængde kvantitative forskning med et kvalitativt indspark, der fokuserer på ældre borgeres *egne* fortællinger og fortolkninger. Gennem kvalitative interviews vil vi tilvejebringe perspektiver fra de ældre borgere selv og på den måde forstå, hvordan boligen har betydning for deres hverdagsliv, samt hvorfor de bliver boende. Samtidig vil vi benytte os af en teoretisk tilgang, der hjælper os til at opnå en helhedsforståelse af relationen mellem de ældre borgere og deres bolig. Det gør vi ved at inddrage stedsteori som tager højde for de mikro-, meso- og makroniveauer, der indvirker på de ældre borgeres forhold til deres bolig.

3. Videnskabsteoretisk udgangspunkt

I indestående afsnit vil vi tydeliggøre det videnskabsteoretiske- og filosofiske afsæt for specialet. Vores videnskabsteoretiske ståsted har betydning for, hvad vi søger information om, og hvordan vi danner et udgangspunkt for den forståelse, vi udvikler (Thaagaard 2013:37). Specialet fokuserer på at beskrive ældre borgeres oplevelser, forståelser og fortolkninger af egen bolig samt at forstå, hvorfor de bliver boende i deres bolig. Vores vidensinteresse fordrer en videnskabsteoretisk tilgang, der tilgængeliggør de ældre borgeres beskrivelser og tanker om deres bolig, og som samtidig giver os de rette forudsætninger for at sætte disse beskrivelser ind i en bredere fortolkningsramme. Med et sådant udgangspunkt anser vi den hermeneutiske-fænomenologi, præsenteret ved Martin Heidegger (1986), som den mest givtige tilgang. Vi vil i det følgende redegøre for de videnskabsteoretiske antagelser, som vi i vores speciale henter fra hhv. den fænomenologiske og hermeneutiske tradition samt konkretisere vores placering i spændet mellem realisme og konstruktivisme.

3.1 Mennesker som forstående og fortolkende væsener

Den fænomenologiske tradition er i sin klassiske filosofiske form grundlagt af Edmund Husserl i starten af 1900-tallet med et overordnet formål om at undersøge verden, som den fremtræder for vores bevidsthed (Jacobsen et al.2020: 281). Her søger man at forstå sociale fænomener ud fra menneskers egne perspektiver og at beskrive menneskers livsverden, som den opleves af dem selv. Traditionen bygger på en realistisk ontologi, hvor det tilstræbes at opnå indsigt i fænomenerens essens gennem *epoché*, der sætter fordomme og forfæstelser i parentes - og hvor deskriptive beskrivelser foretrækkes frem for forklaringer (Jacobsen et al.2020: 281ff). Vi har valgt at lægge os op ad Heideggers (1986) videreudvikling af fænomenologien, som forlader den strenge deskriptive form og bevæger sig i en hermeneutisk retning. Menneskets eksistens er, ifølge Heidegger, karakteriseret af en væren-i-verden, hvor mennesket ikke står overfor verden og betragter den, men derimod er *i* den. Derfor har vi en altid-allerede eksisterende forståelse af verden, da vi konstant er involveret i og fortolker en verden af betydning, relationer og formål. Vi forstår og fortolker handlinger *som noget*, og giver det mening ud fra den verden, vi omgiver os med. Derfor er vores udlægning af verden også opstået gennem den måde, vi fortolker verden på - og vi ved, at vi kunne have fortolket den anderledes (Heidegger 1986: 35ff; Jacobsen et al.2020: 288). Mening er ikke bestemt på forhånd, da den skabes i kraft af menneskers personlige erfaringer samt den socio-historiske kontekst, som mennesker befinder sig i. Derfor er mening heller ikke noget, der bare "opdages" eller "opbevares" i mennesker, som antaget i den klassiske fænomenologi, men snarere noget, der hele tiden forhandles og fortolkes i dialog med andre mennesker og verden omkring os (Jacobsen et al.2020 288; Schwandt 2000:194).

3.1.1 Hermeneutisk fænomenologi i denne undersøgelse

Med udgangspunkt i hermeneutisk fænomenologi mener vi at kunne opnå bedst mulig indsigt i, hvad der kendetegner de ældre borgeres oplevelser og forhold til deres bolig samt at forstå, hvorfor de bor, som de gør. Den fænomenologiske tilgang lader de ældre borgeres subjektive forståelse og oplevelse af deres bolig komme til udtryk, mens hermeneutikken minder os om, at vi er fortolkende væsener, der altid vil knytte

særlige betydninger og meninger til disse forståelser - og at disse forståelser vil være knyttet til konteksten, hvori de skabes. Med udgangspunkt heri vil specialets vidensproduktion bygge på de oplevelser og beskrivelser, der tegnes af de ældre borgere samt af os selv. Vi søger viden om de ældre borgeres egne oplevelser og forståelser ud fra deres udlægninger, samtidig med at vi vedkender os, at mennesker altid er fortolkende, og at mening konstrueres i sammenhænge. Hertil er et centralt begreb *den hermeneutiske spiral*, hvor vi søger at forstå hver enkelt del af undersøgelsen i kraft af helheden, samtidig med at vi søger at forstå helheden i relation til alle enkeltdelene. Det er derfor vigtigt, at vi har en gensidig forståelse af del og helhed i undersøgelsen, og at vi ligeledes forholder os til vores egen fortolkningsskemaer, gør dem eksplicite og bruger dem aktivt gennem hele processen (se Bilag 3: Metodologibog). Denne vekselvirkning mellem del og helhed vil vi også uddybe i afsnittet om specialets metodologiske design (Juul 2012:110ff).

3.1.2 Mod en moderat konstruktivisme

Med afsæt i undersøgelsens hermeneutisk fænomenologiske tilgang, placerer vi os i en moderat konstruktivistisk position (Scheuer 2007:10). Fra den filosofiske hermeneutik er tre ontologiske og epistemologiske antagelser med til at flytte os væk fra realisme og mod en konstruktivistisk forståelse: 1) Mennesket er grundlæggende et fortolkende væsen, som altid vil forstå noget *som* noget, og derfor må verden forstås via - og ikke uden om - fortolkningen. 2) Da fortolkning er et menneskeligt grundvilkår, kan vi aldrig fuldstændigt fralægge os vores forforståelse eller opnå den klassisk-fænomenologiske ambition om *epoché*. Som forskere må vi i stedet forholde os kritisk til vores forforståelser og bruge dem aktivt til at forstå det, vi undersøger (se Bilag 2: Forforståelse). Den mening, vi analyserer og rapporterer om, vil altid være produceret i vores møde med interviewpersonerne, og den er ikke en 1:1 reproduktion eller afsløring af "det, der er derude" (Schwandt 2000:194ff). Den moderate konstruktivisme har, i tråd med hermeneutikken, fokus på erkendelsen af virkeligheden som et kontekstafhængigt og foranderligt fænomen (Collin 2003:11). Vi er konstruktivistiske, da vi anerkender præmissen om, at vores forståelse af verden er socialt betinget, og at vi må forstå de kontekster, hvorunder vi skaber viden og mening. Det kan hjælpe os til at problematisere den viden, vi tager for givet, og til at sætte spørgsmålstejn ved sociale fænomeners naturlighed. Vi er moderate, fordi vi stadig mener, at der eksisterer en objektiv og fysisk virkelighed uden for den menneskelige bevidsthed (Scheuer 2007:10).

3.2 Abduktiv tilgang

I tråd med specialets videnskabsteoretiske ståsted, benytter vi os af en abduktiv tilgang. Abduktion handler om at bevæge sig mellem del og helhed, hvor de teoretiske betragtninger kan guide os til indsamlingen af empiri og til empirisk fokusering, samtidig med at empirien guider os i teoretiske til- og fravalg. Med afsæt i Timmermans & Tavory (2012) følger vi en kreativ proces, hvor vi producerer nye hypoteser og teorier på baggrund af de fund, vi gør os i empiriindsamlingen (Ibid.: 170). Omend vi er åbne for empirien, så lader vi os guide af vores vidensinteresse, da vi vil være sikre på, at vi faktisk undersøger det, vi gerne vil undersøge (Becker 1998:166). Abduktion, i denne henseende, muliggør, at vi har en kontinuerlig dialog mellem vores egen vidensinteresse, empirien og de teoretiske perspektiver (Meyer and Lunnay 2013:2; Timmermans & Tavory 2012:170ff). Den abduktive tilgang ligger i forlængelse af hermeneutisk-fænomenologi, idet vi i vores bevægelse frem og tilbage mellem del og helhed, kan opnå en dybere og mere valid forståelse af det

fænomen, vi undersøger. De udvalgte teoretiske perspektiver har dermed rod i vores empiri, og vi har løbende været åbne for, at teorien kunne ændre sig i takt med, at vi fik en bedre forståelse af empirien.

4. Teoretiske udgangspunkt

I specialeafhandlingen er vi interesserede i at beskrive de ældre borgeres forståelse af, og forhold til deres bolig, hvorfor vi vil inddrage teori, der bedst belyser boligen som et materielt og socialt fænomen. Boligen er en analytisk størrelse, der spænder over menneskelige, sociale og materielle forhold, men ligeledes over mikro- og makroniveauer og struktur-aktør forhold. I undersøgelsen er der således behov for et teoretisk udgangspunkt, der kan indkapsle disse dynamikker omkring boligen. Derfor finder vi det sociologisk frugtbart at anskue selve boligen som et specifikt sted, og inddrage stedsteoretiske bidrag. Vi anvender John Agnews (1987) tredelte stedsdefinition som en overordnet rammesætning for undersøgelsen, hvortil vi har udvalgt en række sociologiske teorier der belyser relationen mellem mennesker og steder. Med dette teoretiske udgangspunkt, som belyser samspillet mellem det fysiske og sociale rum, kan vi opnå en god forståelse af forholdet mellem de ældre borgere og deres bolig. I det nedenstående vil vi først gennemgå John Agnews steds-teori, som danner grundlaget for specialets overordnede teoretiske ramme. Herefter introducerer vi til teoretiske bidrag vedr. stedstilknytning og identitet/livsstil, da disse supplerer og uddyber de tre aspekter af Agnews stedsdefinition.

4.1 John Agnews tredelte stedsdefinition: location, locale og sense of place

Stedsbegrebet er komplekst, og i tidens løb har teoretikere fra flere forskellige fagdiscipliner forsøgt at indkapsle stedet teoretisk; hvad er et sted, og hvad består et sted af? I indestående speciale forstår vi grundlæggende "sted" (her boligen og dens omgivelser) som et fysisk afgrænset rum, der har taget mening gennem menneskets sociale og praktiske omgang med det (Creswell 2014:12). Derfor er stedet ikke statisk, men processuelt, da det løbende formes og forandres ud fra den måde, hvorpå mennesker tilgår det. Selve stedet er afgrænset, samtidig med at dets grænser er analytisk og fænomenologisk elastiske - et sted kan være en genstand, et rum, et område, en by etc. (Ibid.:14). Til at rammesætte vores analyse af boligen som et sted, anvender vi John Agnews (1987) tredelte stedsdefinition. Agnew definerer stedet ud fra tre fundamentale aspekter: 'sense of place', 'locale' og 'location' (Agnew 1987:5). I grundtræk henviser 'sense of place' til stedets subjektive og følelsesmæssige omstændigheder, 'locale' til stedets sociale og mikro-interaktionistiske omstændigheder og 'location' til stedets objektive og makro-sociale omstændigheder. Disse vil vi kort gennemgå enkeltvist herunder.

4.1.1 'Sense of place'

Det første led i Agnews stedsdefinition handler om at forstå individers subjektive og emotionelle orienteringer mod, og forbindelse til, et specifikt sted - hvad han betegner som "*the local structure of feeling*". Med begrebet 'sense of place' henviser Agnew til de følelser, forståelser, oplevelser og meninger, som subjektet tilskriver et sted - og som er med til at skabe stedets mening (Agnew 1987:28). Hvilke særlige kvaliteter tillægger man et sted? Oplever man, at man hører til? Føler man sig hjemme? Føler man sig tryk? Det er eksempler på nogle af de spørgsmål, som 'sense of place' refererer til. 'Sense of place' handler også om en personlig identifikation med et sted, og Agnew peger i denne forbindelse på, at et sted - i sin differentiering fra andre steder - fungerer

som identitetsmarkør for det enkelte subjekt (Ibid.:27). I vores analyse vil 'sense of place' komme til at spille en central rolle, qua vores hermeneutisk-fænomenologiske tilgang, hvor vi gennem kvalitative interviews med de ældre borgere forsøger at forstå deres forhold til boligen og årsagerne til, at de bliver boende. Desuden eksisterer der indenfor steds litteraturen en hel gren af forskning, som beskæftiger sig med 'sense of place' og nærliggende begrebsapparater indenfor bl.a. stedstilknytning og hjemlighed. Dette er teoretiske og begrebslige størrelser, som vil blive udfoldet senere i teori-klynge 1.

4.1.2 'Locale'

Med 'locale' bevæger vi os fra væk fra de subjektive og emotionelle stedsbetingelser og imod det, der socialt definerer og skaber stedet lokalt; de sociale mikro-interaktioner og hverdagspraksisser. 'Locale' beskrives af Agnew som den fysiske ramme eller kontekst, hvori sociale relationer konstitueres (Agnew 1987:26). Det er her, hvor meninger produceres og reproduceres, og inden for et specifikt 'locale' eksisterer der en række rutiner og ritualer, som påvirker den sociale praksis på stedet. 'Locales' kan være institutionaliserede - fx i form af kirken eller foreningslivet - men det kan også være uformelle mødesteder som eksempelvis nabolaget, byens centrum eller golfbanen. Hvad der imidlertid kendetegner både institutionelle og uformelle 'locales' er, at de repræsenterer en særlig stedsidentitet, som har taget form på baggrund af en given social praksis, men som ligeledes fordrer denne sociale praksis (Agnew 1987:26f). For eksempel har vi en idé om, hvad vi skal gøre, og hvordan vi skal opføre os i en kirke. Vi er bevidste om at være dæmpede, respektfulde og anstændigt klædt på. Ligeledes ved vi, hvilke rutiner og handlinger, der er typiske i kirkerummet; når præsten siger "Lad os alle bede", så folder vi hænderne, og når orglet klinger an, så slår vi op i salmebogen og gør os klar til at synge. Ligesom kirken, kan vi også forstå boligen som en lokal, social stedsverden (locale), som både er skabt og genskabt socialt. Faktisk vil vi argumentere for, at de ældres bolig dækker over en række forskellige 'locales'; parcelhuset m. have, nabolaget (herunder vejen) og lokalområdet. Hvert af disse 'locales' antager socialt konstruerede stedsidentiteter, som dikterer normerne for den sociale praksis her. Denne sammenhæng mellem sted, social praksis og identitet vil vi komme nærmere ind på i teori-klynge 2.

4.1.3 'Location'

I Agnews stedsdefinition referer 'location' til stedets placering i et geografisk, historisk, politisk, socialt og økonomisk landskab. 'Location' henviser dels til stedet som en fysisk og materiel virkelighed, der kan placeres geografisk på et verdenskort, dels til den måde, hvorpå makrostrukturelle forhold har medvirket til at definere denne geografi. Med Agnews egne ord er 'location' stedets "objektive" udgangspunkt, dets placering i en makro-orden af objektiviserede sociale fakta, som er skabt geografisk, historisk, økonomisk og politisk (Agnew 1987: 27f). Et centralt aspekt ved stedets 'location' er da, hvordan det placerer sig i relation til andre steder i et bredere "territoriant samfund" (Ibid.:27f). Begrebet kan guide os i vores analyse af, hvordan de ældre borgere placerer deres bolig i et boligsocialt hierarki, samt i vores diskussion af, hvilke politiske, historiske og økonomiske strukturelle ordener, som har påvirket de ældre borgeres forhold til deres bolig og deres beslutning om at blive boende. Vi vil i teori-klynge 2 komme ind på, hvordan 'location' hjælper os til at forstå boligen i relation til samfundsmæssige differentieringer og diskurser.

4.1.4 Et strukturationsteoretisk blik på sted

Selvom Agnews tre aspekter af sted; 'sense of place', 'locale' og 'location', opererer på forskellige niveauer og med forskellige særkender, så påpeger han, at de *ikke* kan betragtes som selvstændige størrelser, men at de virker i samspil og i dialektik med hinanden. Han beskriver det således:

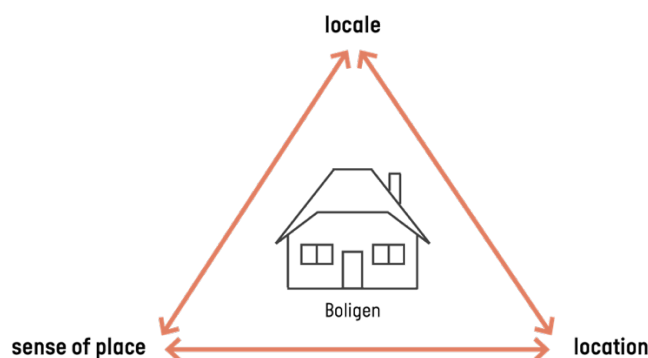
"A key tenet is that the local social world of place [locale] cannot be understood apart from the objective macro-order of location and the subjective territorial identity of sense of place. They are all related; (...) locale is the core geosociological element in place but is structured by the pressure of location and gives rise to its own sense of place that may in certain circumstances extend beyond the locality." (Agnew 1987:28)

Agnew understreger, at de tre aspekter skal forstås som sammenhængende størrelser, der i gensidig vekselvirkning skaber stedet som et socialt og fysisk koncept. Som denne beskrivelse vidner om, så trækker Agnews stedsforståelse på perspektiver fra strukturationsteorien, præsenteret ved bl.a. Anthony Giddens og Pierre Bourdieu. Hovedbudskabet i strukturationsteorien er, at strukturer og aktører virker i gensidig vekselvirkning, hvorfor de sociale strukturer både virker konstituerende for den sociale praksis, men samtidig er konstitueret af selv samme. Det samme gør sig gældende for 'sense of place', 'locale' og 'location', hvor strukturelle og aktørmæssige forhold kontinuerligt skaber stedets praksis og betydning (Agnew 1987:29f). Grundlæggende er styrken ved Agnews tredelte stedsdefinition, at den inkorporerer både mikro-, meso-, og makro-niveauer, struktur- og aktørperspektiver samt subjektive og objektive forhold. Agnew påpeger, at en analyse af sted, må tage udgangspunkt i individers hverdagslige omgang med stedet, da disse er med til at producere og reproducere stedets strukturer på både mikro- og makroniveau. På denne vis flugter hans teori med vores undersøgelses metodiske og videnskabsteoretiske tilgang.

4.2 Specialets teoretiske ramme: Stedstrekanten

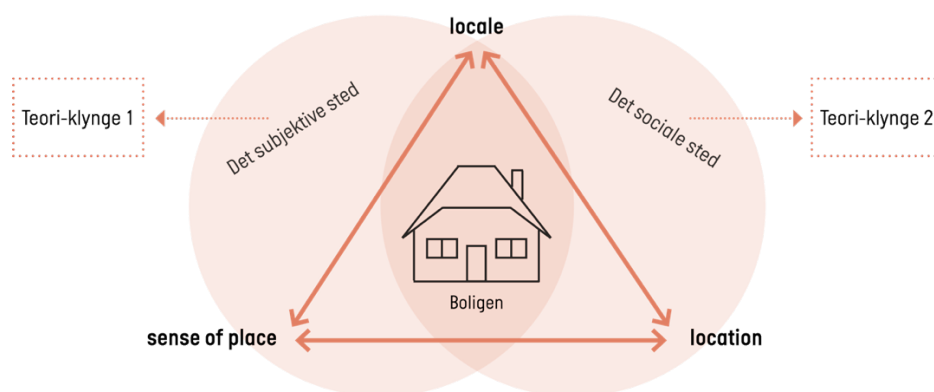
Agnews tredelte stedsforståelse kan hjælpe os til at belyse flere niveauer og facetter af de ældre borgeres forhold til deres bolig. Ved at anskue boligen som et sted, i Agnews forstand, kan vi undersøge de ældre borgeres fortolkninger og meningstilskrivelser til deres bolig ud fra emotionelle (sense of place), mikro-sociale (locale) og makro-sociale (location) forhold. Vi har på baggrund af Agnews stedsforståelse udarbejdet nedenstående figur, *stedstrekanten*, som hjælper os med at strukturere de resterende teoretiske bidrag og senere hen selve analysen. Stedstrekanten illustrerer, hvordan boligen teoretisk skal betragtes ud fra de tre stedsaspekter 'sense of place', 'locale' og 'location' samt at hvert aspekt virker i vekselvirkning med de andre (se Figur 1).

Figur 1: Den stedsteoretiske trekant

Vi anvender stedstrekanten som rammesætning for undersøgelsens supplerende teoretiske bidrag. I nedenstående introducerer vi til en række sociologiske og stedsteoretiske perspektiver og begreber, som kan udfolde og nuancere de tre aspekter i Agnews stedsdefinition. Da hvert enkelt aspekt ikke kan forstås isoleret fra de andre, bærer de supplerende teoretiske bidrag også præg af at omfatte et eller flere af Agnews tre aspekter. Vi har dog, med henblik på at skabe overskuelighed i de forskellige begrebsapparater, inddelt de teoretiske bidrag i to klynger. Den første klynge indbefatter teorier og begreber, der primært behandler emotionelle og subjektive orienteringer mod et sted, hvor den anden klynge behandler stedets socialt betingede omstændigheder. I nedenstående figur 2 illustreres det, hvordan de to teori-klynger placerer sig ift. stedstrekanten og Agnews tre stedsaspekter.

Figur 2: Den stedsteoretiske trekant med teoretiske klynger

I teori-klynge 1: 'Det subjektive sted' introducerer vi til bidrag vedr. stedstilknytning, subjektive meningstilskrivelser, emotioner og minder på et sted samt oplevelser af hjemlighed. I teori-klynge 2: 'Det sociale sted' introducerer vi til identitet- og livsstilsteorier, der behandler spændet mellem bolig, identitetskonstruktioner og samfundsmæssige diskurser og differentieringer. De to teori-klynger går i tråd med vores videnskabsteoretiske ståsted, hvor vi fokuserer på at nærme os de ældre borgeres livsverden, samtidig med at vi ønsker at forstå, hvordan denne er indskrevet i et bredere socialt meningsunivers.

4.3. Teori-klynge 1: Det subjektive sted

I denne teoretiske klynge vil vi introducere til begreber og teoriretninger, som arbejder med at belyse den særlige relation, der eksisterer mellem subjekter og steder. Vi vil indledningsvist introducere til begrebet 'place attachment', som det præsenteres hos Irwin Altman og Setha M. Low (1992) og til det nærliggende begreb 'environmental memories'. Herefter vil vi dykke ned i teoretiske betragtninger om specifikke former for stedstilknytning til hhv. boligen/hjemmet og til lokalområdet, og afslutningsvist inkluderer vi perspektiver på stedstilknytning i den sene alder.

4.3.1 Stedstilknytning i store træk: Emotioner, meninger og minder

'Place attachment', som vi på dansk kalder stedstilknytning, udgør nærmest et selvstændigt forskningsfelt inden for stedslitteraturen, og begrebet er ofte blevet anvendt som meta-betegnelse eller som synonym for nært beslægtede begreber som 'sense of place', 'place meaning', 'place identity' og 'belonging' (Pedersen 2018). I denne specialeafhandling er det ikke vores ambition at gå ind i en grundig udfoldelse og detaljeret diskussion af disse begrebsmæssige problematikker, men i stedet at udtrække de væsentligste pointer fra litteraturen om stedstilknytning. Til at udfolde begrebet stedstilknytning tager vi udgangspunkt i Irwin Altman og Setha M. Low's samleværk "Place Attachment" (1992), som anskueliggør konceptet ud fra en række teoretiske bidrag. Grundlæggende fremhæver Altman og Low, at stedstilknytning handler om det følelsesmæssige bånd, som mennesker knytter til specifikke steder gennem deres erfaringer og oplevelser med stedet. Det er det bånd, der gør, at nogle steder føles rare og trygge; at der er nogle steder, hvor man føler sig hjemme; mens andre steder føles fremmede eller utrygge (Altman & Low 1992:4). Stedstilknytning skal altså forstås som et emotionelt koncept, der knytter op på en række subjektive meningstilskrivelser omkring et sted. I vores undersøgelse vil vi anvende begrebet om stedstilknytning, til at belyse, hvordan de ældre subjektivt forholder sig til deres bolig - emotionelt og kognitivt.

I forbindelse med stedstilknytning henviser Altman og Low til det, som Clare Cooper Marcus (1992) kalder 'environmental memories'. 'Environmental memories' betegner de personlige minder, som mennesker knytter til bestemte steder, hvortil Marcus påpeger, at minder med stedet spiller en afgørende rolle for stedstilknytning. Det kan være minder om den bolig, hvor man opfostrede sine børn, minder om den have, der blev passet af ens afdøde ægtefælle eller minder om et arrangement i det lokale nabolag (Ibid.: 87f). Ifølge Marcus er minder til steder med til at forankre os i tid og rum; de er dels et middel til at give mening til det nulevende liv, og dels hjælper de os til at holde fast i, hvem vi er, og hvor, vi engang var. Således hævder Marcus, at identitet hænger uløseligt sammen med de minder, vi har om mennesker og steder fra det liv, vi har levet - især hvis der er tale om minder, som på en eller anden vis har været definerende for, hvem vi er som personer. Det kan være vigtige livsbegivenheder såsom at opfostre et barn eller at få karrieremæssig succes, som vi knytter til bestemte steder. Derfor bliver dette sted - ligesom mindet - forankret i vores identitet. Marcus påpeger, at jo længere tid mennesker tilbringer på et bestemt sted, jo mere knyttede bliver de også hertil. Derfor kan det specielt for ældre mennesker være en stærk følelsesmæssig beslutning at flytte fra et specifikt familiehuse (Ibid.: 107).

4.3.2 Stedstilknytning og meningstilskrivelse til hus og hjem

I en analyse af boligen kan vi ikke komme udenom betragtninger om hjemmet. Ifølge Jeffrey Smith (2018) er hjemmet et særligt signifikant sted for tilknytning. Han anvender betegnelsen 'secure places' om steder, som vækker dybe, emotionelle bånd hos mennesker og en særlig høj tilknytning. 'Secure places' defineres ved følelser af tryghed og sikkerhed, og for Smith m.fl. (se bl.a. Lewicka 2011) er hjemmet prototypen herpå, da hjemmet for de fleste mennesker udgør en sikker havn, hvor man kan føle sig afslappet og beskyttet fra omverdenens farer og risici (Smith 2018:7). Hjemlighed er altså en særlig subjektiv orientering mod et sted, som ligesom stedstilknytning, opstår over tid i kraft af de erfaringer og oplevelser, man har med det hjemlige sted. Man kan sige, at hjemmet er et sted, hvor der er særlig høj stedstilknytning, og hvor hjemmets beboer har tillagt et fysisk rum og dets interiør de meningskonstruktioner, som forbindes med et hjem. Foruden sikkerhed og tryghed, forbindes hjemmet med genkendelighed, forudsigelighed, kontinuitet, stabilitet, rodfæstethed, privatliv, personlig identitet og autonomi (Pedersen 2018; Case 1996; Moore 2000).

Menneskets forståelse af hjem kan udfolde sig på forskellig vis og på flere niveauer; det kan være ens hus, ens hjemby eller ens hjemland (Smith 2018:35). Imidlertid påpeger Maria Lewicka (2011), at boligen oftest vil udgøre den rumlige ramme for hjemmet, da boligen er det sted, som vores hverdagsliv centrerer om, og det sted, som vi altid vender tilbage til (Ibid.:212). At hjemlighed opstår over tid og på baggrund af tidligere erfaringer, betyder også, at vi teoretisk kan sondre mellem huset og hjemmet. Huset er i sig selv er en fysisk struktur bestående af vægge og rum, som hjemliggøres, når det tages i brug og tilegnes af dets beboere. I Mark Vachers (2008) analyse af hjem i danske enfamiliehuse kommer det entydigt frem, at tilegnelsesprocessen tager tid. En del af tilegnelsesprocessen består i at anskaffe sig udstyr og dekorationer til boligen for at give den et personligt præg (Ibid.:25). En anden del består i at bygge om på huset, renovere og at gennemføre diverse gør-det-selv projekter, som medvirker til at forankre boligen mentalt hos dets beboere. Tilegnelsesprocessen kan også bestå i, at hjemmet bliver ens livs- og slægtsmuseum, hvor man udstiller personlige genstande, som har betydning for en, og som vidner, og minder en, om ens liv; billeder af børn og børnebørn, feriesouvenirs, arvestykker, kunst osv. (Bech-Danielsen & Gram-Hanssen 2004:145; Vacher 2008; Sjørøsløv 2007).

4.3.3 Stedstilknytning og meningstilskrivelse til lokalområdet

Som tidligere beskrevet advokerer Altman og Low for, at selve stedet i stedstilknytning kan variere i størrelse og skala. Når vi undersøger de ældres forhold til deres bolig, må vi derfor også bevæge os ud over boligens matrikel og belyse, hvordan de knytter sig til lokalområdet, hvor deres bolig er placeret. Med reference til David M. Hummon's (1992) betragtninger om 'community sentiment', kan vi identificere, hvilke forhold der gør sig gældende, når de ældre borgere knytter sig til et specifikt lokalområde og/eller en by (Ibid.: 258). Ifølge Hummon skal denne følelsesmæssige orientering mod lokalområdet forstås i sammenhæng med det, vi tidligere har beskrevet om 'sense of place'. For at forstå hvorfor individer knytter sig til et bestemt lokalområde, må vi kigge på deres subjektive opfattelser af og følelsesmæssige reaktioner på området (Ibid.: 262f).

I den forbindelse bruger Hummon begreberne 'rootedness' (rodfæstelse) og 'placelessness' (rodløshed) til at forklare, hvordan individer enten kan opleve en høj eller lav grad af tilknytning til lokalområdet. Begrebet

rodfæstelse henviser til individer, som føler en høj grad af følelsesmæssig tilknytning og hjemfølelse i deres lokalområde. Det kan både tage karakter som en ideologisk rodfæstelse, hvor stærke følelser af tilfredshed, tilknytning og hjem er kombineret med en bevidst identifikation med lokalområdet modsat andre områder. Men det kan også tage karakter som en hverdagslig rodfæstelse, hvor der er svag bevidst identifikation med lokalområdet, og hvor ens følelse af hjem eller tilknytning til området er beskrevet i generelle vendinger. De to former for rodfæstelse adskiller sig ved, at individer med en ideologisk rodfæstelse er meget bevidste om deres tilknytning, mens individer med en hverdagslig rodfæstelse ikke udviser en bevidsthed om, hvor knyttede de er til deres lokalområde (Ibid.:263ff). Modsat henviser Hummon til 'rodløshed', som indbefatter den kendsgerning, at nogle individer ikke føler en særlig følelsesmæssig tilknytning til deres lokalområde. Det betyder, at deres tilknytning enten er ambivalent, svækket og meget svag, eller at de ligefrem føler sig fremmedgjorte i de lokale omgivelser (ibid.:271).

4.3.4 Særlig stedstilknytning i det sene liv

Ifølge Robert L. Rubinstein og Patricia A. Parmelee (1992) er der flere forskellige årsager til, at stedstilknytning er særlig signifikant for ældre mennesker. Rubinstein og Parmelee understreger, at ældre menneskers stedstilknytning er relateret til de oplevelser og erfaringer, som de har haft gennem deres livsforløb, samtidig med at tilknytning til et sted virker identitetsskabende (Ibid.: 139f). I det nedenstående fremhæver vi fire aspekter af stedstilknytning, som ifølge Rubinstein og Parmelee, er særligt vigtige for ældre mennesker.

For det første kan ældre borgers oplevelse med et sted have stor betydning for at kunne mindes et langt livsforløb. Som påpeget af Marcus (1992), får stedet tilskrevet en særlig mening, fordi det rummer minder om personlige og sociale oplevelser, som er akkumuleret over tid. Imidlertid er det særligt relevant for ældre, da stedet minder dem om tidligere perioder af et langt liv, som har haft stor betydning for dem og deres selvforståelse (Ibid.:141f).

For det andet kan tilknytningen til et sted bruges til at styrke sit 'selv', forebygge sin identitet og beskytte den mod forandring. For alle, men særligt ældre mennesker, er steder og specifikke ting med til at skabe kontinuitet, og de er dermed vigtige symboler på ens identitet (Ibid.:147). Det har eksempelvis stor betydning for ældre borgere, at de løbende kan ordne og tilpasse deres hjem, så det modsvarer de sociokulturelle regler/normer for det "pæne og ordentlige" hjemmemiljø. Ved at indrette, gøre rent, modificere og holde boligen ordentlig og pæn i overensstemmelse med de generelle standarder, kan de udtrykke fortsat kompetence, kontrol og personlig identitet (Ibid.:151ff). Dette vil vi uddybe længere nede i teoriafsnittet, hvor vi inddrager teoretiske betragtninger vedrørende identitet.

For det tredje fremhæver Rubinstein og Parmelee et centralt tema inden for ældre menneskers boligforhold, nemlig dialektikken mellem autonomi og sikkerhed. De påpeger, at alderdom/aldring sociokulturelt kan opfattes som en periode, hvor mennesker mister deres sociale position i samfundet samt deres fysiske styrke/kraft, hvilket kan føre til tiltagende afhængighed af det fysiske sted og af andre mennesker. I den forbindelse påpeger de, at ældre mennesker kan have et øget behov for at bevare en vis autonomi i hjemmet med henblik på at sikre et positivt selvbillede. På den ene side er det vigtigt for ældre borgere at få hjælp i

hjemmet, og at føle en vis sikkerhed (f.eks. at der nogen at ringe til, hvis der er brug for akut hjælp), mens det på den anden side er centralt at bestemme over eget liv og opretholde en vis følelse af autonomi. Stedstilknytning kommer her til udtryk i de ældre borgeres ønske om at blive boende i en velkendt og familier bolig eller i et område, hvor de kender terrænet og er tæt på familie og venner i nabolaget (Ibid.:147f).

4.4 Teori-klynge 2: Det sociale sted - boligen som identitetsmarkør

Foruden de teoretiske bidrag, der kan hjælpe os til en forståelse af de ældre borgeres subjektive og emotionelle orienteringer mod deres bolig, må vi inkorporere perspektiver, som kan hjælpe os til at forstå den sociale og mere konstruktivistiske dimension af boligen som et sted - altså perspektiver, som udfolder 'locale'- og 'location'-dimensionerne i stedstrekanten. Her finder vi det relevant at inddrage teorier og begreber, som belyser boligen i relation til de velkendte sociologiske termer identitet og livsstil. Med afsæt i Anthony Giddens (1996), David Clapham (2005) og Mike Savage (2005) vil vi i nedenstående afsnit gennemgå, hvordan identitets- og livsstilsspørgsmål bliver relevante, når vi skal analysere de ældre borgeres forhold til deres bolig. De teoretiske bidrag skal hjælpe os til at belyse relationen mellem bolig, livsstil og identitet; hvordan boligen både udtrykker og skaber identitet, hvordan mennesker aktivt vælger bolig ud fra ønsket om, at denne skal modsvare deres selvfortælling, og hvordan livsstils- og identitetsspørgsmål i relation til boligen knytter op på større samfundsmæssige diskurser og differentieringer.

4.4.1 Giddens: Identitet og livsstil som reflektivt projekt

Anthony Giddens' (1996) betragtninger om identitet og livsstil funderes i hans mere omfattende perspektiver om det senmoderne samfund. I hovedtræk argumenterer Giddens for, at en række senmoderne tendenser (bl.a. globalisering, individualisering, teknologisk- og videnskabelig ekspansion) har erstattet de traditionelle strukturer og institutioner og medvirket til en "åbning" af det sociale liv. Hvor individets identitet i det traditionelle samfund oftest var fastlagt på forhånd i kraft af enten slægtskab, køn eller social status, så er individet i dag blevet sat fri til i højere grad at kunne vælge sin egen identitet. Identiteten er da, ifølge Giddens, blevet et reflektivt projekt, hvor den enkelte selv må træffe identitets- og livsstilmæssige valg i en kompleks mangfoldighed af valgmuligheder (Giddens 1996: 11ff; 46ff). På den måde forstår Giddens identitet som en sammenhængende fortælling, der skabes og opretholdes gennem de valg, som individet træffer - og individet er så at sige med til *at gøre sig selv*. Det betyder, at tilværelsen bliver et spørgsmål om at vælge og træffe beslutninger for at opretholde en bestemt selvfortælling og selvidentitet (Ibid.:93f;100f). I denne undersøgelse bliver dette faktum relevant, fordi de ældre borgere, i kraft af deres boligvalg, er med til *at gøre sig selv*.

Selvidentitet er en proces, som hele tiden produceres og reproduceres. Ifølge Giddens bliver individet nødt til at følge bestemte livstile for at skabe og opretholde sin egen identitet. Giddens definerer livstile som: "*et mere eller mindre integreret sæt praksisser, der følges af individet, fordi disse praksisser opfylder nyttemæssige behov og giver en materiel form til en særlig fortælling om selvidentitet*" (Giddens 1996:100). Med et sådant perspektiv kan vi altså betragte boligen som et livsstilmæssigt valg, der er med til at understøtte selvfortællingen og markere selvidentiteten hos de ældre borgere. I Giddens' livstilsbegreb er individet bevidst

om de valg, der træffes, fordi de er med til at skabe den identitet, som individet ønsker at påtage sig. Giddens er dog også bevidst om, at nogle valg ikke er mulige eller åbne for alle, eftersom uddannelse, køn og økonomisk formåen influerer på den enkeltes valgmuligheder (Ibid.: 99ff). Her nærmer han sig Pierre Bourdieus habitusbegreb, som fremhæver, at individer handler på baggrund af en række erhvervede dispositioner, kognitive strukturer og vaner (Ibid.: 101).

4.4.2 David Clapham: Boligen som identitet- og livsstilsmarkør

Med inspiration fra Giddens argumenterer David Clapham (2005) for, at man i en analyse af menneskets forhold til deres bolig må tage højde for identitets- og livsstilsspørgsmål, da boligen er en central måde, hvorpå den enkelte kan udtrykke sin livsstil og manifestere sin personlige identitet. Fx fremhæver Clapham under reference til Saunders (1990), at det at eje sin bolig er en stærk identitetsmarkør (Clapham 2005:16). Valg og fravalg omkring boligen; placering, udseende, størrelse, indretning, stil osv., indgår, qua Giddens betragtninger, i et større identitetsarbejde, hvor boligen kommer til at symbolisere givne livsstilsvalg og identiteter. På den måde bliver boligen både identitetsskabende og en identitetsmarkør (Ibid.:17ff). Med undersøgelsens fokus in mente må vi altså forstå, at de ældre borgere træffer en række valg om deres livsstil og livsform i boligen for netop at skabe deres identitet, men også for at holde fast og signalere identiteten til andre.

Identitet er i Claphams optik ikke udelukkende selvskab, men også påvirket af de diskurser, der kategoriserer os og placerer os socialt. Ifølge Clapham er identitet en kompleks størrelse, som skabes internt og eksternt i individet, og til at skelne mellem de to introducerer han til Taylors (1998) opdeling af ontologisk og kategorisk identitet. *Ontologisk identitet* læner sig op ad Giddens begreb om selvidentitet og henviser til vores personlige identitet og selvforståelse. Relationen mellem den ontologiske identitet og boligen kan belyses under Agnews 'locale'-begreb, da denne dimension af stedet beskæftiger sig med hverdagslige praksisser og mikrointeraktioner, som skaber stedsidentiteter lokalt. *Kategorisk identitet* forstås derimod som de (sociale) mærkater, vi får tilskrevet af os selv og af samfundet; det kan være køn, alder, økonomisk og social status mv. Disse identitetsmarkører indskrives i et større socialt meningsunivers, hvor de anvendes til at differentiere mennesker i bestemte sociale grupper. Individets kategoriske identitet er, ifølge Clapham, et nøglekoncept, fordi det medierer mellem samfundet og individets ontologiske identitet. At føle sig som en del af en kategori skal således associeres med socialt konstruerede normer om mening og social interaktion (Clapham 2005:14ff). De kategoriske identiteter indvirker på, hvordan vi bliver behandlet i samfundet gennem de diskurser og praksisser, som associeres til hver kategori. Heri ligger normative retningslinjer, der reflekterer forventninger til holdninger og adfærd hos dem, der er i en bestemt kategori og fra andre, der betragter disse mennesker i denne kategori (Ibid.:30). Relationen mellem den kategoriske identitet og boligen kan belyses under Agnews 'location'-begreb, som gør det muligt at identificere snitfladerne mellem boligens placering i et boligsocialt hierarki og kategoriske identitetsspørgsmål.

Clapham betoner, at man i en analyse af boligen må forholde sig til identitetspolitiske diskurser og dertilhørende kategoriale identiteter, da bestemte boligkategorier (locales) ofte knyttes op på bredere sociale kategorier. For som han, ligesom Giddens, påpeger, så er individets valg ikke fuldkomment frit, men derimod

afhængigt af det mulighedsrum, som er blevet skabt for den enkelte husstand. Mulighedsrum, der er betinget af boligpolitikker, udbuddet af alternative boliger og husstandens individuelle ressourcer (Clapham 2005:31). Her nævner Clapham specifikt den ældre befolkningsgruppe, da tidligere livsmønstre, i hans optik, har stor betydning for, hvordan de bor i dag, og hvordan de forholder sig til deres bolig. Clapham argumenterer desuden for, at diskurser og konstruktioner af den kategoriske identitet "ældre" indvirker på boligmuligheder for den ældre befolkning. Den kategoriske diskurs om ældre indeholder en række forventninger til, hvad der er passende bolig-adfærd for ældre, og dette kan åbne op for, at vi i analysen kan undersøge, hvordan selvidentitet/ontologisk identitet spiller sammen med bredere sociale og diskursive fremstillinger (Ibid.:22).

4.4.3 Elective belonging: Boligen som komponent i ens selvfortælling

Mike Savage et al. (2005) sammenkobler ovenstående perspektiver på identitet og livsstil med de tidligere betragtninger om stedstilknytning. I en Bourdieusk tradition introducerer Savage et al. begrebet 'elective belonging', på dansk selektivt tilhørsforhold, hvor han argumenterer for, at et steds særlige karakter og den fortælling, der knytter sig til stedet, kan fungere som en livsstilsmarkør for individet (Ibid.: 38). Et sted - og dermed en bolig og et boligområde - kan blive en del af den fortælling, som individet ønsker at identificere sig med via de konnotationer, der er knyttet til det sted, individet har valgt at bo (Ibid.: 29f; 38f). I undersøgelsen er det interessant at anvende begrebet elective belonging, da vi dermed kan undersøge, hvordan de ældre borgere aktivt knytter sig til deres bolig ud fra et ønske om at være en del af den fortælling, som boligen eller området repræsenterer. Ligesom Giddens og Clapham fremhæver Savage et al., at individer foretager et reflektivt og aktivt valg om at bosætte sig et bestemt sted for at optage en bestemt identitet, social position og dermed også en bestemt fortælling (Savage et al. 2005:29ff; 38f). Men yderligere fremhæver Savage et al., at individer også knytter sig til steder ud fra et "identitetsmæssigt arbejde", hvor de aktivt vælger specifikke steder, der passer til deres egne habituelle og værdimæssige præferencer. Med reference til Bourdieu fremhæver Savage et al., at individer helst vil bo tæt på andre, der ligner dem selv, så de ikke føler sig "*ill at ease*" (Ibid.: 20). Ifølge Bourdieu vil individets placering i et fysisk rum vække genklang med dets placering i et socialt rum; en placering, som kan beskrives gennem dets relative position og distance til andre steder. Stedet betegner således mere end blot et geografisk afgrænset område; det er også en forskelsmarkør i en social struktur/et socialt hierarki (Bourdieu 1996:150). Således præsenterer Savage et al. et nyt perspektiv på stedstilknytning, der relaterer til, at tilknytning til et sted er forbundet med en vis form for boligsocialt hierarki, hvor individer med deres tilknytning til bestemte steder kan signalere deres sociale (symbolske) position, samtidig med at de kan differentiere sig fra andre steder (Savage et al. 2005:10; 29f).

5. Metodologisk design

I nærværende afsnit vil vi præsentere vores metodologiske og designmæssige overvejelser. Specialet beror som nævnt på den kvalitative tilgang, da vi mener, at denne kan give en dybdegående indsigt i de ældre borgeres egne oplevelser med deres nuværende bolig samt de forhold, der indvirker på, at de vælger at flytte eller blive boende. Specialets empiriske udgangspunkt er 11 kvalitative forskningsinterviews foretaget i de ældre borgeres egne hjem, hvoraf seks er *dobbeltinterviews* med ægtepar og fem er *enkeltmandsinterviews* med enlige ældre. I nærværende afsnit vil vi redegøre for anvendelsen af det kvalitative forskningsinterview, sampling og udvælgelse af interviewpersoner, interviewguide og interviewsituation, etiske overvejelser, kvalitetssikring af undersøgelsen og til sidst selve databehandlingen af den indsamlede empiri.

5.1 Metodisk tilgang: Det kvalitative forskningsinterview

Vi har valgt at anvende det kvalitative forskningsinterview for at forstå og få indsigt i interviewpersonernes levede hverdagsliv ud fra deres egne beskrivelser (Kvale & Brinkmann 2014; 45). I tråd med vores videnskabs-teoretiske ståsted mener vi, at interviewet giver os adgang til interviewpersonernes oplevelser og forståelser, samtidig med at vi er bevidste om, at interviewet ikke er en neutral samtale, men en aktiv interaktion mellem to eller flere personer, der leder til socialt forhandlede og kontekstuelte baserede svar (Brinkmann & Tanggaard 2015:31ff; Atkinson 2003: 11f). I et fænomenologisk øjemed har vi valgt at foretage interviewene i interviewpersonernes egne hjem, da vi herigennem kommer tæt på empirien og får nemmere ved at sætte os ind i deres livsverden og deres hverdagslige omgang med boligen. Vi er inspirerede af Charmaz's (2004) principper om at skabe rige og dybdegående kvalitative analyser, hvortil det er altafgørende at være en del af feltet (Ibid.: 980). Ved at være fysisk til stede i interviewpersonernes hjem opnår vi en sensitiv forståelse og indsigt i de omgivelser og den bolig, hvor deres hverdagsliv udspiller sig (Ibid.: 980ff). Jævnfør nedenstående afsnit om stedssensitivitet, mener vi, at det er vigtigt at bruge stedets betydning aktivt for bedre at kunne forstå interviewpersonernes fortællinger og oplevelser.

5.2 Metodisk stedssensitivitet

Vores metodiske tilgang og metodemæssige greb skal skabe de bedst mulige forudsætninger for at belyse og analysere de ældre borgeres forhold til egen bolig. Med inspiration fra Sand (2019) anlægger vi derfor et *stedssensitivt perspektiv* på undersøgelsens forskellige dele; fra udformning af interviewguiden, over selve interviewet, til fortolkningen af det empiriske materiale. Metodisk stedssensitivitet handler, ifølge Sand, om at være bevidst om stedets betydning for empirien, og om at bruge stedet aktivt i det metodiske arbejde (Ibid.:84). I en analyse af boligen og interviewpersonernes forhold til denne, er en sådan tilgang særligt frugtbar. Sand kritiserer den kvalitative metodeforskning for at have tendens til at overse og/eller negligere stedsspecifikke spørgsmål og for ikke i tilstrækkelig grad at anerkende stedets betydning for den viden, der genereres i et interview. Hendes kritik understøttes bl.a. af Svend Brinkmann, som fremhæver, at man kan opnå stor læring om de fænomener, man undersøger, hvis man ikke tager dimensioner som sted og materialitet

for givet (Kvale & Brinkmann 2014:144ff). Ifølge Sand har stedsspecifikke spørgsmål stor metodisk relevans, da stedet både tilgængeliggør og indvirker på den viden, der produceres, og hun opfordrer til, at sted gøres til genstand for metodologisk refleksion på lige fod med etik og spørgeformer (Sand 2019: 85). Som forsker kan man arbejde metodisk med at forstå og aktivere stedets betydning. Heri ligger overvejelser om, *hvor* interviewet finder sted, og *hvordan* stedet kommer til udtryk i empirien. En aktivering af stedet kan ydermere hjælpe os til at få indsigt i de hverdagslige praksisformer, som kan være svære at italesætte i en interview-situation. Det kan ifølge Sand opnås ved at forskeren under interviewet aktiverer krop og sanser for at forstå omgangsformer og dynamikker mellem interviewperson og sted samt ved at stille praksisnære spørgsmål *in situ* (Ibid.:88). Vi vil i de forestående metodiske afsnit uddybe, hvordan vi har forholdt os stedssensitivt til forskellige dele af undersøgelsen.

5.3 Sampling: Udvælgelse og rekruttering af interviewpersoner

Som nævnt tager undersøgelsen afsæt i et empirisk materiale fra 11 kvalitative enkelt- og dobbelt-interviews med ældre borgere. I kvalitativ forskning, hvor datagrundlaget ikke er tilfældigt udvalgt eller statistisk repræsentativt for en bredere population, må vi gøre os nøje overvejelser om udvælgelsen af interviewpersoner, da disse har stor betydning for de konklusioner, vi drager. Vi benytter os af en selektiv og strategisk udvælgelse, hvor fokus er på at vælge præcist og få fat i de *rigtige* interviewpersoner, som på bedst mulig vis kan give os indsigt i vores problemfelt (Thagaard 2013:60; Halkier 2015). I den forbindelse har vi gjort os en række overvejelser om, og lagt strategier for, udvælgelse og rekruttering af interviewpersoner.

5.3.1 Udvælgelsesstrategi- og kriterier

I kraft af specialets vidensinteresse – ældre borgeres forhold til, og overvejelser om, egen bolig - er det først og fremmest nødvendigt med en indsnævring og specificering af størrelserne "ældre" og "bolig". Som det fremgik af indledningen, er det et bestemt segment af de ældre borgere, som vi har en særlig sociologisk interesse i - dem, der bor i et parcelhus. Det skyldes, som tidligere påpeget, at statistikker har vist en overrepræsentation af ældre borgere, som er bosat i denne boligform (Ældre Sagen 2020), og at disse ofte har lange beboelser og lav mobilitet (jf. Litteraturreview 2.3). Udover at indsnævre udvalget af interviewpersoner til parcelhus-beboere, har vi også indsnævret aldersgruppen til personer mellem 65-80 år. Denne indsnævring skyldes en anerkendelse af, at der eksisterer stor variation og heterogenitet i den gruppe af mennesker, som vi kalder "ældre borgere". Mange forskere betegner 65 år som begyndelsen på alderdommen, da denne alder ofte er kendetegnet ved tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og et begyndende fald i kognitivt og fysisk funktionsniveau (Stuart-Hamilton 2012). Dog vil vi påpege, at gruppen af ældre borgere strækker sig over en meget lang årrække, og at der er stor forskel på livssituationen, hverdagen og livsformen som 65-årig eller 90-årig. At vores udvalg skal repræsentere de "yngre" ældre borgere, skyldes overvejelser netop omkring forskelle i livssituation. Der vil hos de "ældste" ældre borgere være større tendens til plejehjemsbehov og forringet fysisk/kognitivt funktionsniveau, hvilket er forhold, som kan medvirke til, at den ældre person er nødsaget til at forlade egen bolig for at flytte til et specialiseret tilbud eller på plejehjem. I en sådan situation er der altså ikke samme kapacitet og mulighedsrum angående valg af bolig, som der er hos den yngre gruppe af ældre borgere. I et ønske om at belyse og forstå ældre borgeres overvejelser og forhold til deres egen bolig, anser

vi den yngste gruppe som den mest interessevækkende, da der her er større grad af valgfrihed. Foruden en bolig- og alderssegmentering, har vi haft et kriterium om, at interviewpersonernes bolig skulle være placeret udenfor – men i relativ nærhed til – København. Dette skyldes dels praktiske årsager, men også et ønske om at ramme forstadsområder, hvor land/storby-dynamikker ikke spiller en fremherskende rolle ift. bolig. Som vi vil uddybe i nedenstående afsnit omhandlende rekruttering, havde vi i valget af byområde også fokus på, at det skulle være områder med større parcelhuskvarterer.

De ovennævnte udvælgelseskriterier er eksempler på en segmenteret/stratificeret og teoretisk samplingstrategi, hvor vi sampler ud fra ønsket om, at en række særlige kendetegn, som er relevante for vores undersøgelse, skal holdes stille (Neergaard 2010:32; Halkier 2015:140). Vores undersøgelse er et eksempel på en typisk case, hvor vi har fokus på at belyse et generelt mønster vedrørende ældre menneskers bosætning – her de mange ældre parcelhusbeboere. Udvalget af interviewpersoner skal tilsvarende repræsentere det "typiske" – "helt almindelige" mennesker, som ikke har nogle særlige kendetegn udover at være mellem 65-80 år og bo i parcelhus (Neergaard 2010: 27; Thagaard 2013:64). Under de indledende segmentkriterier har vi imidlertid forsøgt at opnå maksimum variation på parametre som køn, alder (65-80 år), par eller enlige og til dels indkomstforhold (Neergaard 2010:30; Thagaard 2013:63). Interviewpersonerne er fordelt mellem enlige og par, som bor sammen. Når interviewpersonerne repræsenterer forskellige husstandssituationer, kan vi belyse flere facetter af det "at bo" i sin egen bolig som ældre borger, og vi kan identificere eventuelle forskelle.

5.3.2 Rekruttering af interviewpersoner

Rekruttering og valg af interviewpersoner er sket på baggrund af ovenstående segmentkriterier. En udfordring, vi mødte i de indledende rekrutteringsovervejsler var, hvordan vi skulle komme i kontakt med en gruppe mennesker, som på mange måder repræsenterer "det normale" og som uden tvivl er "derude", uden at vi kunne pege præcist på hvor. Det blev klart for os, at vi som jyder med begrænset netværk i og/eller kendskab til Sjælland, ikke havde gode betingelser for netværksudvægelse (Neergaard 2010:40). Løsningen blev da, at vi som en start måtte udpege særlige felter/rum, hvorfra vi kunne tage bred kontakt til en større pulje af mennesker, som forhåbentlig passede på vores kriterier, og som kunne vende tilbage til os. Dette udmøntedes i en trefoldig rekrutteringsstrategi, som blev iværksat og eksekveret parallelt. Vi udsendte et ensartet forespørgselsbrev via tre forskellige kanaler; på Facebook, i brevsprækker i udvalgte områder og i Ældre Sagens nyhedsbrev i udvalgte lokalforeninger, hvor vi kort fortalte om vores projekt og bad relevante interesserede om at kontakte os pr. mail eller telefon (se Bilag 4: Forespørgselsbrev 1).

Vi vil i nedenstående beskrive de procedurer og refleksioner, som gjorde sig gældende for de tre kanaler.

1. *Facebookopslag*: Formålet med at slå vores forespørgsel op på Facebook var at sprede ordet mellem vores venner og bekendte, som måske kunne sætte os i kontakt med personer, der passede til vores kriterier. Vi fik ét enkelt interview gennem denne kanal.
2. *Geografisk udpegning og breve i postkassen*: Denne del af rekrutteringen var mere kompliceret, men samtidig den strategi, der gav det bedste resultat med ni interviewaftaler. Vores udgangspunkt var her en geografisk udpegning af kommuner, som havde en relativ høj andel af parcelhuse samt

en høj andel ældre borgere. Vi benyttede os af befolkningsdata fra Parcelhusatlas (Parcelhusatlas 1.0) og sammenlignende de kommuner, som lå i ca. 30 minutters kørselsafstand fra København for at udpege kommuner med særligt gode betingelser for at rekruttere interviewpersoner. På denne baggrund valgte vi en primærkommune ud, Vindløse (fiktivt navn). I Vindløse er den gennemsnitlige husstandsindkomst over landsgennemsnittet, og i et forsøg på at opnå variation i indkomstforhold, valgte vi en supplerende kommune, Elmehøj (fiktivt navn), hvor husstandsindkomsten ligger under landsgennemsnittet (se Bilag 5: Geografisk udpegning). Ved hjælp af satellit-kort fandt vi fire parcelhusområder i de to kommuner, hvor vi kørte ud og lagde vores brev i folks postkasser. Vi uddelede i alt 80 breve i Vindløse og 50 breve i Elmehøj.

3. *Opslag i Ældre Sagens nyhedsbrev:* I et forsøg på at skaffe interviewpersoner via en gatekeeper tog vi kontakt til Ældre Sagens sekretariat, som sagde god for at inkludere vores brev i deres kommende nyhedsbrev. Vi havde her angivet et ønske om, at de interesserede skulle være mellem 65-80 år og bo i parcelhus i en by/område i nærhed til København. Her fik vi én interviewaftale.

Forespørgselsbrevet hjalp os til at få adgang til feltet og skabe en uforpligtende kontakt til de ældre borgere. Vi var opmærksomme på at skrive i et neutralt, men imødekommende sprog, som ikke lagde noget pres på modtagerne, men kort informerede om vores specialeemne og opfordrede til, at man kunne tage kontakt til os, hvis man var interesseret. I et forsøg på at gøre brevet mere tillidsvækkende og troværdigt, havde vi sat et billede ind af os, så modtagerne af brevet fik sat ansigt på, hvem det var, der kontaktede dem (Thagaard 2013:64). Med forespørgselsbrevet kunne vi ydermere definere, hvilke personer, vi søgte til interviewene. De kriterier, som imidlertid var svære at styre, var kriterier vedrørende køn og samleverstatus. Vi blev kontaktet af flere potentielle interviewpersoner, hvoraf vi måtte takke pænt nej til nogle få, som repræsenterede et karakteristikum, der allerede var dækket af flere andre interviewpersoner. I rekrutteringen iværksatte vi derfor en anden runde af brevuddeling, hvor vi specifikt søgte enlige kvinder – en gruppe, der i den indledende runde var svære at få fat i. Vi oplevede generelt, at det var sværere at få fat i de enlige, ligesom flere af vores interviewpersoner fortalte, at de havde taget kontakt til enlige ældre i deres netværk, men at ingen havde ønsket at deltage (se Bilag 6: Forespørgselsbrev 2).

Vi ser i vores rekruttering en række fordele, som særligt knytter sig til vores brede kontakthorisont og den indbyggede tilfældighed ved, at vi har lagt breve i flere forskellige postkasser. At vi har rekrutteret gennem forskellige kanaler betyder, at vi er nået ud til mange forskellige mennesker, og vi har derfor i højere grad kunnet opnå den variation, som vi ønsker. En svaghed ved vores rekrutteringsstrategi kan være, at dem, der er vendt tilbage til os, formentlig er mennesker, som har overskud og lyst til at indvie os i deres hverdagsliv. Som påpeget af Thagaard er der en tendens til, at personer med højere uddannelsesniveau ønsker at deltage i interviews, da de er vant til at reflektere over egen livssituation. Det kan være med til at skabe en skævvridning i empirien, hvor vi potentielt kun får fat i personer, der mestrer eget liv, imens mere sårbare personer ikke repræsenteres (Thagaard 2013:62f). I kraft af at selve samtaleemnet for undersøgelsen hverken er yderst tabubelagt eller sårbart, og at det er et emne, som de fleste kan tale om, så mener vi ikke, at der er en særlig risiko for, at vi kun får fat i ældre borgere, som er ressourcestærke. Vi oplevede imidlertid, at der var få henvendelser fra enlige kvinder, hvilket kan tyde på, at en samtale om boligforhold og bosætning alligevel

fremkalder sårbare oplevelser og minder for nogen, der har mistet. I den forbindelse blev vi, som sagt, nødt til at iværksætte en ny målrettet brevvuddeling med henblik på at få fat i enlige kvinder.

5.3.3 Den endelige interviewgruppe

Samlet set består vores interviewgruppe af 16 personer fordelt på 11 interviews. Herunder er der seks interviews med par, tre interviews med enlige mænd og to interviews med enlige kvinder. Syv af interviewene er i Vindløse Kommune, to i Elmehøj Kommune, et i Stænge (fiktivt navn) Kommune og et i (fiktivt navn) Lyngbjerg Kommune. Vores interviewgruppe matcher vores selektionskriterier, men udgør samtidig en relativt heterogen gruppe, som varierer i alder, køn og samleverstatus. Af gode grunde har vi ikke kendskab til personernes indkomstniveau, men det er vores indtryk, at ingen af vores interviewpersoner er økonomisk besværede. Selvom dette er et forhold, som kan give empirisk skævvridning, mener vi ikke, at det har signifikant betydning for vores undersøgelse, da undersøgelsens målgruppe – ældre parcelhusejere – formentlig er kendetegnet ved at have en relativt god økonomi (især hvis de har betalt deres lån ud og sidder billigt i husleje). Ifølge Denzin skal vi have flere interviewpersoner for at kunne indfange de dynamikker, der er på spil indenfor vores felt – i dybden og i bredden. Det gør os i stand til se sammenhænge og modsætninger i empirien og identificere ligheder og forskelle (Denzin 2002:354f). Som påpeget af Thagaard 2013, kan vi gå ud fra, at antallet af interviewpersoner er tilstrækkeligt, når empirien opnår et indholdsmæssigt mætningspunkt og ikke giver nye signifikante indsigter (Ibid.:65). Med 11 interviews og 16 interviewpersoner vurderer vi, at vores empiri har tilstrækkelig datarigdom og samtidig indkapsler diverse aspekter af vores problemfelt. Den endelig interviewgruppe præsenterer vi i kapitel 6.

5.4 Interviewguide

Inden udførelsen af interviewene har vi udformet en interviewguide, og selve proceduren vil vi kort skitsere i det følgende. Vi anvender en interviewguide, som åbner op for interviewpersonernes egne fortællinger og oplevelser af deres hverdagsliv samtidig med, at vi følger en overordnet plan for interviewets gang (jf. Bilag 7: Interviewguide). Altså benytter vi en semistruktureret og eksplorativ interviewteknik, som tager udgangspunkt i interviewpersonernes fortællinger og oplevelser, alt imens hovedspørgsmålene er udformet ud fra centrale temaer, som vi ønsker at få information om (Kvale & Brinkmann 2014:49f; Packer 2011:43).

Spørgsmålene i interviewguiden skal opmuntre interviewpersonerne til at reflektere over temaerne og give fyldige beskrivelser af deres levede liv, hvorfor de er udformet ud fra en fleksibel og åben tilgang, som virker vejledende, men ikke styrende for interviewpersonernes fortællinger (Kvale & Brinkmann 2009:154). Hovedspørgsmålene berører tematikkerne; hverdagslivet i hjemmet, oplevelse af egen bolig og nærområde, nabo- relationer, flytteovervejelser, boligpræferencer og forventninger. Disse tematikker er udledt af vores overordnede problemformulering og forskningsspørgsmål og ved at stille dem som hovedspørgsmål, sikrer vi at få kvalificeret viden om disse (Thagaard 2013: 100f). Derudover stiller vi i interviewene opfølgende spørgsmål, som kan give os mere detaljeret information om og indblik i interviewpersonernes forståelser og oplevelser, som de implicit bærer rundt på (Ibid.: 101; Rubow 2003: 9). Ifølge Becker er det vigtigt at spørge ind til, *'hvordan'* noget skete, da det afføder detaljerede og informative beretninger om oplevelser og bevæggrunde

bag handlinger (Becker 1998:85). Derudover har vi fokus på at stille spørgsmål, som kan præcisere, hvad interviewpersonerne mener med et bestemt udsagn eller oplevelse, dette for at afværge flertydige eller modstridende udsagn (Kvale & Brinkmann 2014: 52). Det giver også interviewpersonerne mulighed for at uddybe eller korrigere, hvis vi som interviewere har opfattet udsagnet på en anderledes måde (Thaagaard 2013:101). I selve analysen vil vi bestræbe os på at referere interviewpersonernes oplevelser med detaljerede beskrivelser, så vi også får de perspektiver med, som ikke lige passer ind i vores tematiske antagelser, sådan at vi forholder os kreativt og åbent til empirien (Becker 1998:120).

Ærø (2002) fremhæver, at det kan være metodologisk kompliceret at spørge ind til boligforhold og boligvalg, da der er risiko for at svarene er præget af imaginære præferencer med karakter af utopi og drømme. Det er derfor essentielt, at vi vekselvirker mellem at stille åbne og konkrete/specifikke spørgsmål, sådan at vi både inviterer interviewpersonerne til at tale ud fra deres egne oplevelser, samtidig med at det ikke bliver for generelt og abstrakt (Ibid.: 59; Thaagard 2013: 104). Derfor præsenterede vi i slutningen af hvert interview en række associationskort, som illustrerede forskellige boligforhold, boformer og omgivelser omkring en bolig, som vi bad bedt interviewpersonerne tale ud fra (Bilag 8: Associationskort). I mange tilfælde oplevede vi, at billederne hjalp interviewpersonerne til at konkretisere deres boligpræferencer, hvilket åbnede op for nye perspektiver, samtaler og oplevelser (Bilag 3: Metodologibog). Derudover har det - i tråd med vores metodiske stedssensitivitet (Sand 2019) - været særligt relevant at selve interviewet foregik i interviewpersonernes egne hjem, så vi kunne pege og spørge direkte ind til stedet, omgivelserne og tingene i boligen og på den måde afværge svar af imaginær karakter. Slutteligt har vi efter hvert interview skrevet en række noter i en metodologibog for at forstå og registrere andet end det, der blev sagt med ord, herunder ansigtsudtryk, kropslig gestik, boligens udformning og stemninger (Bilag 3: Metodologibog). Ved at skrive umiddelbare tanker og oplevelser ned i metodologibogen sikrede vi os, at vi senere kunne huske og forstå meningen og betydningen af interviewpersonernes fortællinger og oplevelser (Kvale & Brinkmann 2014:50f).

5.5 Interviewsituationen

I følgende afsnit vil vi forholde os til en række problematikker, vi har været opmærksomme på i selve interviewsituationen. Som nævnt anser vi ikke interviewet som en neutral samtale, men derimod en relation mellem interviewperson og interviewer, som er påvirket af den interaktion der foregår, men også den kontekst som samtalen foregår i (Kvale & Brinkmann 2014:131f; Järvinen 2005). I relation til vores stedssensitive tilgang mener vi, at det er hensigtsmæssigt først at skitsere, hvordan de stedslige og materielle faktorer påvirker selve interviewsituationen i interviewpersonernes egne hjem. Herefter vil vi præsentere vores rolle og position for til sidst at skitsere, hvordan hhv. enkeltmandsinterviewet og dobbeltinterviewet påvirker selve interviewsituationen.

5.5.1 Interviews i eget hjem

Inden mødet med interviewpersonerne har vi været nødsaget til at diskutere den aktuelle situation med COVID-19 og risikoen for smitteoverførsel ved fysisk kontakt. Selvom det er metodisk relevant at interviewe interviewpersonerne i deres egne hjem, så kan det være ekstremt problematisk i et etisk øjemed, fordi

interviewpersonerne befinder sig i den sårbare gruppe (Alver & Øyen 1997:133). Imidlertid var vi meget bevidste om at følge de gældende retningslinjer udstedt af sundhedsmyndighederne. Vi tilbød at tage mundbind på, inden vi kom ind i deres hjem, samtidig med at vi ikke gav hånd, og vi holdt god afstand. Selve mødet og samtalen med interviewpersonerne startede allerede, da de åbnede deres hoveddør for os, hvor vi forholdt os ydmyge og imødekommende, for at modvirke det grænseoverskridende ved at lukke to 'udefrakommende' professionelle ind i deres hjem. Vi bemærkede, at den indledende snak mens vi tog overtøjet og skoene af – ofte handlede om, at de ville høre mere om vores undersøgelse, samt hvorfor vi havde valgt dem som interviewpersoner (Bilag 3: Metodologibog; Kvale & Brinkmann 2015:139f). I tråd med Thagaard (2013) var vi opmærksomme på at skabe en tillidsfuld og fortrolig relation mellem dem og os, hvorfor vi svarede åbent og ærligt på deres spørgsmål (Ibid.: 109).

Til hvert interview deltog en interviewer og en observatør, og interviewene foregik hhv. i en garage, på en terrasse, i en udestue eller ved et spisebord i køkkenet eller i stuen. Vi oplevede, at det havde en positiv og beroligende effekt på selve interviewsituationen, at vi dels sad i interviewpersonernes vante omgivelser, dels at vi drak kaffe og spiste kage, som et helt almindeligt møde (Bilag 3: Metodologibog). I stedet for at interviewet var en professionel samtale med et asymmetrisk magtforhold, så bar de fleste af interviewene præg af at være mere uformelle hverdagslige samtaler (Kvale & Brinkmann 2014: 56; Packer 2011: 48f). Ifølge Falchner-Al Hindi (1997) kan det ligefrem være en strategi for at neutralisere magtrelationen mellem interviewer og interviewperson, når man foretager interviews i interviewpersonernes egne hjem. Imidlertid var vi også meget bevidste om, at selve interviewet ikke var en hverdagslig samtale, hvorfor vi også gjorde det klart, hvornår selve interviewet begyndte og sluttede.

5.5.2 Vores rolle og position i interviewsituationen

I interviewene har vi indtaget en receptiv interviewstil, hvor vi har været opmærksomme på at være lyttende og understøttende over for interviewpersonerne (Tanggaard et al. 2015:33). Formålet har været at skabe en tryk interviewsituation, sådan at interviewpersonerne havde lyst til at dele deres fortællinger og oplevelser med os (Charmaz 2004:98; Denzin 2002: 355; Thagaard 2013:106;109f). Udover at forholde os åbent og lyttende til interviewpersonernes fortællinger, guidede vi nænsomt samtalen derhen, hvor vores vidensinteresse var, således at vi kom ind på interviewpersonernes oplevelse med deres bolig (Thagaard 2013: 106ff). I et enkelt tilfælde oplevede vi, at interviewpersonen svarede kort på de spørgsmål, der blev stillet, hvorefter vedkommende drejede samtalen over på andre emner. For at anerkende interviewpersonens fortællinger spurgte intervieweren interesseret ind til det, der blev fortalt, samtidig med at intervieweren forsøgte at guide samtalen tilbage til spørgsmål vedrørende boligen eller omgivelserne. I dette tilfælde blev det særligt relevant at sidde hjemme hos interviewpersonen, da vi aktivt kunne pege på områder og ting i boligen for dermed at fastholde samtalen på det. Derudover var det nyttigt, at observatøren kunne holde øje med selve interviewguiden for at sikre, at alle relevante spørgsmål var gennemgået.

I mødet med interviewpersonerne kan vi ikke undgå, at vores personlige egenskaber som kvinder i slutningen af 20'erne har haft en indflydelse på selve interviewsituationen (Thagaard 2013:113ff). Der kan være en risiko for, at aldersforskellen mellem os og interviewpersonerne hæmmer en fælles forståelse i selve interviewet,

og at der derfor er emner, som vi ikke kan sætte os ind og mangler at spørge ind til. Derudover har vi også haft for øje, at vi i kraft af vores alder står et andet sted i livet end interviewpersonerne og repræsenterer ungdommen. I enkelte tilfælde oplevede vi, at interviewpersonerne hentydede til at "*vi ikke skulle have ondt af dem*", eller "*at de klarede sig helt fint uden hjælp*" (Bilag 3: Metodologbog). Andre gange oplevede vi at interviewpersonerne sammenlignede os med deres jævnaldrende børn eller børnebørn. I disse tilfælde tyder det på, at interviewpersonerne har haft nogle bestemte opfattelser af os, hvilket kan have en indflydelse på de svar der bliver givet. Som Thagaard fremhæver, så findes der ikke en tilfredsstillende løsning på dette problem, fordi interviewsituationen uomgængeligt vil være påvirket af de mennesker, der er til stede (2013:115). Men vi har været opmærksom på det, hvorfor vi dels har sat os godt og grundigt ind i feltet/emnet for at stille de relevante og korrekte spørgsmål, dels forholdt os åbent og nysgerrigt til det, interviewpersonerne måtte bringe frem i interviewet.

5.5.3 Enkeltmandsinterviews og dobbeltinterviews

Da interviewet er en interpersonel situation, som påvirkes af de mennesker, der er til stede, er det relevant at reflektere over, hvordan interviewsituationen ændrer sig afhængig af typen af interview; hhv. enkeltmandsinterview og dobbeltinterview (Kvale & Brinkmann 2014: 53). Vores interviews var udformet således, at der var én interviewperson, én interviewer og én observatør i enkeltmandsinterviewene, mens der var to interviewpersoner til stede i dobbeltinterviewene. I enkeltmandsinterviewene var der rigelig tid og plads til interviewpersonens fortællinger og livshistorie. I de fleste tilfælde tog samtalen en emotionel og terapeutisk karakter, fordi interviewpersonerne enten havde mistet en ægtefælle for nylig eller havde en syg ægtefælle på plejehjem (Kvale & Brinkmann 2014:62). I alle tilfælde blev det enormt vigtigt, at intervieweren og observatøren udviste indlevelse, empati og forståelse, hvorfor vi håndterede hver historie nænsomt ved at sondre mellem at spørge ind eller gå videre (Thagaard 2013:119; Alver & Øyen 1997:132f). Dobbeltinterviewene bar mere præg af at være små samtaler mellem interviewpersonerne, hvor der var mindre plads til den enkelte. I mange tilfælde fungerede det rigtig godt fordi ægteparrene supplerede hinandens fortællinger, og de kunne huske forskellige aspekter af deres fælles liv. Men det betød også, at vi op til flere gange oplevede små diskussioner mellem ægteparrene, hvor de afbrød hinandens fortællinger eller snakkede i munden på hinanden. Om et af interviewene har vi skrevet således i metodologbogen:

"Noget, der kom tydeligt til udtryk i dette interview var, at den ene person tog meget af taletiden, imens den anden person ofte blev afbrudt eller skulle bruge længere tid på at reflektere over spørgsmålene." (Bilag 3: Metodologbog)

I ovenstående situation var vi meget opmærksomme på at spørge ind til og rette blikket mod den person, der blev afbrudt, sådan at vedkommende også fik plads til udtrykke sine holdninger. Derudover var det særlig brugbart, at vi netop var en interviewer og en observatør til stede i interviewet - sådan at intervieweren kunne holde styr på samtalen og observatøren noterede opfølgende spørgsmål til videre uddybelse (Kvale & Brinkmann 2014:193).

5.6 Ethiske overvejelser

I nærværende afsnit vil vi præsentere de etiske overvejelser, vi har gjort os i de forskellige faser af specialets udformning. Set i lyset af den nuværende situation med COVID-19, har vi taget særlig hensyn til interviewpersonernes velbefindende ved at følge de gældende retningslinjer udstedt fra sundhedsmyndighederne (som beskrevet i afsnit 'Interviews i eget hjem'). I denne situation knytter de etiske problemer sig ikke kun til den psykiske og personlige overlast, som interviewet kan forårsage, men ligeledes de sundhedsmæssige konsekvenser, det kan have for interviewpersonerne (Kvale & Brinkmann 2014:107; Thaagaard 2013: 230). For at undgå enhver form for fysisk overlast gennem smitte, har vi testet os for COVID-19 inden selve besøget. Yderligere har vi fulgt de vanlige forskningsetiske principper ved at beskrive selve formålet med specialet, indhente *informeret samtykke* samt svare åbent og ærligt på interviewpersonernes spørgsmål (Kvale & Brinkmann 2014:116; Thaagaard 2013: 229). Indledningsvist i interviewene har vi foretaget en *briefing*, hvor vi har gjort det klart, at interviewet blev optaget, anonymiseret og senere transskriberet samtidig med, at vi har foretaget en *debriefing*, hvor interviewpersonerne kunne stille spørgsmål og kommentere på oplevelsen (Kvale & Brinkmann 2014: 116).

5.6.1 Empati og sensitivitet

Under interviewene og i den efterfølgende skrivefase har vi tilstræbt en empatisk og sensitiv forståelse af interviewpersonernes fortællinger, samt en nøjagtig formidling af det sagte (Kvale & Brinkmann 2014: 119ff). Det er afgørende for os, at de ældre borgere føler sig forstået, og at de kan genkende deres historier i det skrevne (Thaagaard 2013: 225f). Derfor har vi også været opmærksomme på at spørge ind til 'selvfølgeligheder' eller implicite forståelser mellem interviewpersonerne i dobbeltinterviewene, for ikke at drage generelle eller misforståede konklusioner i selve analysen (Charmaz 2004:979). I selve analysen benytter vi os ligeledes af *tykke beskrivelser*, hvor vi fokuserer på at gå i dybden med vores beskrivelser og at indfange kompleksiteten i feltet. Vi er her bevidste om at placere det sagte i den rette kontekst, indfange det temporale i fortællingen og at forstå, hvilke partikulære og specifikke forhold, der gør sig gældende i de ældres fortællinger (Geertz 1973: 3ff; Kvale & Brinkmann 2014:124f; Schiermer 2013:29). Samtidig skal vi selvfølgelig beskytte deres ønske om at være anonyme ved at anonymisere deres navne, bopæl, erhverv samt andre personlige karakteristika (Ryen 2002:209f; Thaagaard 2013: 226).

5.6.2 At tale om og undersøge "ældre" mennesker

Slutteligt har vi gjort os en række moralske og etiske overvejelser angående den måde, hvorpå vi italesætter interviewpersonerne i specialet. Forskere inden for gerontologien har kritiseret en '*sygelliggørelse*' af alderdommen, hvor ældre mennesker anses som sårbare eller syge (Scharlach & Moore 2016). Rosenfeld og Gallagher (2002) mener, at den ældre befolkning tager det sårbare syn på sig, når forskningen italesætter alderdommen som en svagheds- og afhængighedstilstand, hvilket har en stor betydning for måden, hvorpå alderdommen leves. I vores undersøgelse ønsker vi ikke at putte de ældre borgere i nogle faste kategorier, som definerer eller kategoriserer dem på forhånd. Vi vil fremhæve den diversitet, som den ældre befolkningsgruppe rummer ved at give plads til forskellige karakteristika, holdninger, oplevelser og måder at leve på. For at være åbne for menneskene bag, har vi forholdt os til og omtalt interviewpersonerne så neutralt som muligt.

Når vi i undersøgelsen refererer til "de ældre borgere", skal dette forstås som en neutral betegnelse for den gruppe af mennesker, som er over 65 år. Selvom vi refererer til de ældre borgere som en gruppe, så er vi bevidste om, at der inden for denne gruppe eksisterer en stor heterogenitet, og at den enkelte ældre borger ikke kan forstås ud fra generelle vendinger eller kategorier (Charmaz 2004:984).

5.7 Kvalitetssikring og validering af undersøgelsen

Spørgsmål om validitet, reliabilitet og generaliserbarhed har været under megen refleksion i den kvalitative forskning, og flere teoretikere har fremsat deres bud på, hvordan den kvalitative undersøgelse manifesterer sit vidensbidrag. I sin klassiske forstand handler kvalitetssikring om at sikre undersøgelsens reliabilitet/pålidelighed og validitet/gyldighed. I vores overvejelser om kvalitetssikring, har vi ladet os inspirere af Kvale og Brinkmann (2014), som har forsøgt at re-begrebsliggøre reliabilitet og validitet til en form, som er relevant for interviewforskning. Ifølge Kvale og Brinkmann skal kvalitetssikring i kvalitativ forskning forstås som en løbende valideringsproces af samtlige af undersøgelsens dele, fra start til slut. Det handler altså om at forholde sig reflektivt og kritisk til de valg, der træffes - fra de indledende skitseringer af problemfeltet, over de teoretiske og metodiske tilgange, til den fortolkende og kommunikative bearbejdning af empirien. Kvale og Brinkmann præsenterer tre typer af validering; den håndværksmæssige, den kommunikative og den pragmatiske. Hvilke valideringstyper, der er af størst betydning, afhænger af den enkelte undersøgelses emne og fokus, men vi vurderer, at alle tre typer er repræsenteret i vores undersøgelse.

Den *håndværksmæssige validering* handler om at sikre, at vi undersøger det, vi har sat os for på forsvarlig faglig vis og med løbende refleksion og kvalitetskontrol. Det indebærer vores teoretiske forudsætning, operationalisering af problemformulering, metodedesign, interviews, oversættelse fra tale til tekst, vores analytiske fortolkning og argumentation, samt måden hvorpå disse afrapporteres (Brinkmann og Kvale 2014: 321). Vi forsøger at imødekomme dette kvalitetskriterie ved løbende at undersøge, om vores teoretiske og metodiske valg er dem, der bedst muligt kan belyse vores felt samt ved at synliggøre de bagvedliggende refleksioner for vores endelige valg. Den *kommunikative validering* henviser til undersøgelsens argumentative dygtighed og overbevisningsgrad. Er vores fortolkninger velbegrundede og adækvate? Er vores argumentation fornuftig og forståelig for læseren? Vi tilstræber i specialet at kommunikere vores fund klart og tydeligt, ligesom vores argumentationskæde skal være let at følge samt have rod i det empiriske (Ibid.:325). Til sidst henviser Brinkmann og Kvale (2014) til *pragmatisk validering*, hvor forskningen opnår sin legitimitet og gyldighed ved at rodfæste sig i praksis og inspirere til handling. Denne type af kvalitetssikring indebærer altså, at den kvalitative forskning bidrager positivt til den offentlige diskussion om værdier og mål i et samfund (Ibid.:329). Vi mener på mange måder, at vores speciale indskrives i denne typificering, da vi netop ønsker at sætte fokus på et område, som har stor samfundsmæssig relevans - ikke mindst fremadrettet. Samtidig ønsker vi at give stemme til en gruppe, som tit indgår i den offentlige debat uden selv at komme til orde. Vores resultater kan forhåbentlig bidrage med nye perspektiver på, hvordan man i fremtiden kan tænke boliger til ældre mennesker.

5.7.1 Analytisk generalisering

I forlængelse af ovenstående refleksionspunkter er det afslutningsvist relevant at diskutere, hvorvidt og hvordan vi kan generalisere på baggrund af vores analyseresultater. Med afsæt i analytisk generalisering, mener vi, at det er relevant at fremsætte velovervejede vurderinger af, hvordan vores analyseresultater kan genere viden om lignende situationer (Kvale 1997: 205; Delmar 2010: 120ff; Halkier 2011: 78ff). Som Bente Halkier (2011) pointerer, så handler det om at finde kontekstbundne *typiskheder*, som er de kategorier, dynamikker, processer eller mønstre i vores resultater, der både siger noget specifikt og generelt om vores målgruppe: de ældre borgere, som bor i parcelhus (Ibid.: 787ff). Vi skal huske på, at situationen netop er kontekstbundet, og at det ikke er universelle kategorier, vi producerer. Derfor skal de generaliserede kategorier altid præsenteres i den kontekst som de opstår i (Delmar 2010:120; Halkier 2011:788). I praksis har vi fundet inspiration i Halkiers generaliserings-redskab *idealtypologi*, hvor hovedfokus er at finde ligheder og forskelle i datamaterialet (Halkier 2011: 790). I specialet har vi således kondenseret datamaterialet ned til en række beskrivelser, der understreger de særlige forhold der eksisterer mellem de ældre borgere og deres bolig (se nedenstående afsnit om kodning). Disse beskrivelser er genereret med tanke for undersøgelsens problemformulering, sådan at de udtrykker konklusioner, der er centrale for undersøgelsens vidensinteresse (Ibid.: 790ff).

5.8 Databehandling - fra empiri til analyse

Inden vi tager hul på specialets analysestrategi og analyse, vil vi kort skitsere selve oversættelsesarbejdet, i form af de transskriberede interviews og det kodningsarbejde, der ligger forud for selve analysen.

5.8.1 Transskribering af interviews

Vores transskriberingsarbejde tager afsæt i den hermeneutiske fænomenologi, da vi i transskriberingen har haft fokus på meningsindholdet i det sagte, og derfor har vi medtaget det, der er betydningsbærende. I nogle af interviewene har vi skrevet de første grundlæggende informationer om interviewpersonerne i punktform, fordi det ikke har haft stor relevans for selve analysearbejdet. I sidste del af alle interviews, hvor vi gennemgår associationsøvelsen, har vi inkluderet parenteser med numrene på de billeder, som interviewpersonerne snakker om (Kvale & Brinkmann 2008:200ff). Vi har gengivet særlige forhold såsom latter, ironi eller afbrydelser ved at skrive dette i parenteser (...) da disse er relevante for det samlede empiriske indhold. Ved afbrudte sætninger har vi tilføjet to punktummer "..", mens vi ved længere pauser/ophold i interviewet har angivet tidsintervallet for afbrydelsen i [TIDPUNKT - TIDSPUNKT] samt tilføjet en mindre kommentar til at forklare denne. I selve analysen har vi skrevet klammer [...] de steder, hvor vi har taget tekst ud af citatet eller tilføjet noget til citatet.

5.8.2 Kodningsarbejde: kodningsstrategi og konkret kodning

Undersøgelsens kodningsstrategi er inspireret af Amanda Coffey og Paul Atkinsons (1996) tilgang til kodningsprocessen som er en måde, hvorpå vi kan åbne op for vores datamateriale. Selve kodningen er ikke en reduktion af data, men rettere et værktøj til at generere koncepter fra og med vores data (Ibid.: 26ff). Derfor anser vi kodningen som en undersøgende proces, der giver os mulighed for at se forbindelser i datamaterialet, samtidig med at vi kan formulere nye idéer, som nuancerer (Coffey & Atkinson 1996:44). Helt konkret har

vi fulgt Coffey og Atkinsons tre-trins kodningsproces: *kodning*, *kategorisering* og *begrebsliggørelse*. Selve kodningsprocessen indledes med, at vi nærlæser datamaterialet og markerer helt empirinære koder, der er direkte relateret til det, der bliver sagt i interviewene (Coffey & Atkinson 1996:36). Herefter kategoriserer vi disse empirinære koder i større tematiske klynger for at systematisere dataene og finde ligheder og forskelle i koderne (jf. Halkiers idealtypologi). Selve kategoriseringen er primært inspireret af, hvad interviewpersonerne lagde vægt på i interviewene, så de ikke er funderet i teori eller vores forforståelse. Vi kan dog ikke fralægge os en begyndende fortolkning af datamaterialet, så selvom kategorierne er tæt knyttet til det sagte, så er de også fortolket og konstrueret af os via interviewguiden, samtidig med at vi har prioriteret de kategorier, der skulle danne grundlag for selve analysen (Coffey & Atkinson 1996:35f; Hammersley 2010:565f).

De endelige tematiserede kategorier lyder som følge: "tilknytning til egen bolig og boligområdet", "fordele og ulemper ved nuværende bolig", "flytteovervejelser", "boligens betydning", "boligønsker til en fremtidig bolig og aldersbestemte boliger" (Bilag 9: Kategorisering af empirien). Under hver af de overordnede kategorier indsætter vi specifikke udsagn fra interviewpersonerne for at forstå sammenhængen og åbne yderligere op for fænomenet (Coffey & Atkinson 1996:37f). Denne tematiske systematisering af koderne muliggør, at vi i sidste ende kan begrebsliggøre vores datamateriale, hvilket også er det, der danner grundlag for vores analyse (Ibid.: 29ff). I den ovenstående proces har vi løbende bevæget os frem og tilbage mellem koderne og de transskriberede interviews for at sikre os, at de enkelte udsagn blev fortolket i sammenhæng med helheden. Derudover har vi været særligt opmærksomme på ikke at negligere begivenheder eller udsagn som ikke "passer" ind, da disse også har en vigtig betydning (Ibid.:46ff).

6. Præsentation af empiri

I det følgende vil vi skitsere, hvad der karakteriserer de interviewpersoner og det forskningsfelt, som dette speciale beskæftiger sig med. Det er ønskværdigt, at læseren af denne undersøgelse både har en forståelse for de særlige karakteristika og kendetegn, som definerer de ældre borgere, deres bolig samt det boligområde, hvor deres bolig er placeret. I tråd med vores stedssensitive tilgang er det særligt relevant at klarlægge det sted, hvor de ældre borgere bor, hvorfor vi først vil præsentere de ældre borgeres boligform samt den geografiske placering af boligområderne. Derefter vil vi præsentere interviewpersonerne samt placeringen på hver enkelt af deres boliger.

6.1 Hvor bor de ældre borgere?

De ældre borgeres boligform er et parcelhus, karakteriseret som en fritliggende bolig med dertilhørende have. Efter anden verdenskrig blev parcelhuset den mest eftertragtede boligform i Danmark, og det er den stadig den dag i dag. I Danmark blev de fleste parcelhusområder bygget mellem 1960 og 1980, og det anslås, at der er over 1 mio. parcelhuse over hele landet og i alle bystørrelser (Danmarks statistik 3). Selve parcelhuset er som udgangspunkt bygget til en familie med to børn, men der er reelt set kun børnefamilier med hjemmeboende børn i en tredjedel af husene. Som nævnt, er det næsten halvdelen af de 65 til 80-årige, som bor i et parcelhus i dag, og de fleste af dem bor i et hus, der blev bygget i mellem 1960 og 1979. Det var netop i denne periode, at denne generation var klar til at flytte i bolig med plads til børn (Kristensen 2008: 3ff).

I denne undersøgelse er de ældre borgeres parcelhuse placeret i fire forskellige omegnskommuner uden for København i vækstområder som er overvejende attraktive, og hvor priserne på husene stiger (Danmarks Statistik 4). Fælles for parcelhusområderne, hvor de ældre bor, er, at deres hus er placeret med kort afstand til offentlig transport og indkøbsfaciliteter. I det nedenstående skitserer vi, hvordan de boligområder, som de ældre bor i, overordnet kan inddeles i tre forskellige slags boligområder:

Boligområde 1: Det første boligområde er homogent og tæt. Det er et stort og tæt parcelhuskvarter, hvor alle boligerne er opført i slutningen af 1960/ starten af 1970. De enkelte parceller er kvadratisk udstykket, hvortil vejene, der adskiller parcellerne, er lige. Selve boligområdet er placeret tæt på en større by, hvor der er en lille gågade, diverse butikker, bibliotek, sportsfaciliteter og i nogle tilfælde en frivilligt drevet biograf.

Boligområde 2: Det andet boligområde er blandet og tæt. Det er ligeledes et stort og tæt parcelhuskvarter, men boligerne er bygget på forskellige tidspunkter, sådan at der er en blanding af nye og gamle huse, og der er snoede veje og grusstier. Selve boligområdet er placeret tæt på en større by, hvortil der er en lille gågade, diverse butikker, bibliotek, sportsfaciliteter og i nogle tilfælde en frivilligt drevet biograf.

Boligområde 3: Det sidste boligområde er blandet og mere spredt. Selve boligområdet er placeret midt i en mindre by, hvor husene hverken er bygget på samme tid eller tæt placerede. I byen, hvor boligområdet er

placeret, er der begrænsede faciliteter med en kirke, et bageri og et mindre lokalt foreningsliv. For at tilgå indkøbsfaciliteter, butikker osv. skal man med offentlig transport eller have sin egen bil.

Med udgangspunkt i den ovenstående kortlægning af de ældre borgeres boligtype og boligområde kan vi nu præsentere de ældre borgere samt de steder, hvor de hver især bor.

6.2 Præsentation af interviewpersonerne

Information om interviewpersonen/interviewpersonerne	Boligens placering og karakteristika
<p>Mona og Martin (par) Mona er 78 år, tidligere fysioterapeut, mens Martin er 80 år og tidligere civilingeniør. De har to børn, og tre børnebørn, som bor i andre byer, men alligevel i nærheden af Mona og Martin. Mona og Martin har boet i deres bolig i 53 år, og inden de flyttede i hus, boede de i en lille lejlighed på Frederiksberg.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Deres bolig er en klassisk 68'er bolig med gule mursten, fladt sort tag og anonymt udadtil.</p>
<p>Jette og Jon (par) Jon er 78 år. Han har været selvstændig med en maskinfabrik indtil han blev 67 år. Jette er 76 år og har arbejdet som sygeplejerske og derefter freelance med undervisning. Jette gik på pension da hun blev 72 år. De har to børn, syv børnebørn og et olderbarn på vej, som bor i andre byer, men alligevel i nærheden af Jette og Jon. Jette og Jon har boet i deres bolig i 38 år, og inden det boede de i Løvparken tæt på deres nuværende bolig.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Deres bolig er hvidmalet med sort tag og stor have både fortil og bagtil.</p>
<p>Anne og Anders (par) Anne er 68 år og arbejder stadig delvist som læge, mens Ejner er 71 år, og har arbejdet i forskellige forretninger, men er pensioneret nu. De har to børn og to børnebørn, som bor i andre byer, men alligevel forholdsvis tæt på Anne og Anders. Anne og Anders har boet i deres bolig i 39 år, og inden det boede de i Løvparken tæt på deres nuværende bolig.</p>	<p>Boligområde 2</p> <p>Deres bolig er et klassisk rødt murstenshus i et plan med tilhørende have.</p>
<p>Ejner (enlig) Ejner er 71 år, og har arbejdet ved Diakonissestiftelsen. Ejners ægtefælle gik bort for 5 år siden, og Ejner har ingen børn. Ejner har boet i boligen i 20 år, inden det boede han i Løvparken tæt på sin nuværende bolig, også i 20 år. Ejner har ikke boet andre steder før det (udover hjemme ved sine forældre).</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Ejners bolig er et rødt murstenshus, som er godt gemt væk af en stor hæk.</p>
<p>Rolf (enlig) Rolf er 74 år. Han er uddannet ingeniør og han har arbejdet med at lave risikoanalyser det meste af sit professionelle liv. Rolf skriver stadig bøger og underviser. Rolfs kone blev syg for 7 år siden, og hun bor på et plejehjem tæt på Rolfs nuværende bolig. De har tre børn og to børnebørn, som bor et stykke fra Rolf. Rolf har boet i boligen i 18 år, og inden det boede han i en mindre landsby.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Rolfs hus er et hvidt etplanshus med stor have.</p>
<p>Lisbeth (par) Lisbeth er 70 år. Hun har arbejdet som folkeskolelærer på den lokale skole, men gik på pension for 6 år siden. Lisbeth bor med sin mand i boligen, men han har ikke ønsket at deltage i interviewet. De har tre børn og syv børnebørn. To af børnene bor i kommunen, mens den tredje bor i en anden by tæt på Lisbeth. Lisbeth og hendes mand har</p>	<p>Boligområde 2</p> <p>Lisbeths hus er et klassisk rødt murstenshus med en lille have.</p>

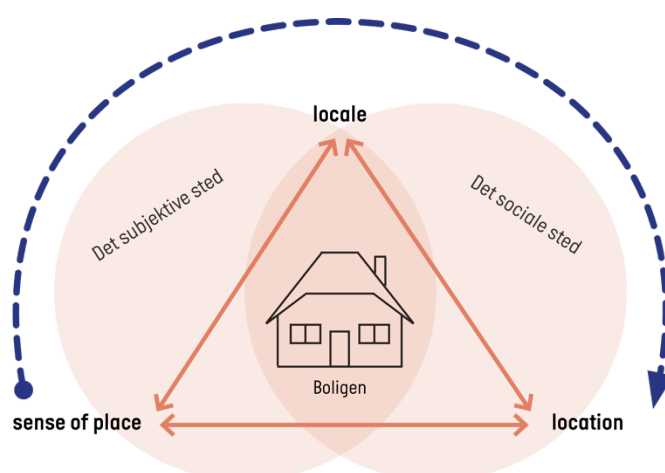
<p>boet i boligen i 42 år. Lisbeths mand er født i området, men de har i en kort periode boet sammen i København.</p>	
<p>Ingrid og Ib (par) Ib er 79 år. Han har arbejdet som landinspektør det samme sted i 42 år, men er nu gået på pension. Ingrid er 77 år og hun er uddannet fysioterapeut, men fik konstateret slidgigt 5 år efter endt uddannelse, og måtte derfor stoppe med at arbejde. De har fire børn, elleve børnebørn og tre bonusbørnebørn. Et af deres børn bor i samme kommune som Ib og Ingrid, mens de tre andre bor i andre byer i nærheden. Ib og Ingrid har boet i deres nuværende bolig i 51 år. Inden det boede de i lejlighed sammen i Brønshøj, og i to år lejede de en bolig, fordi deres nuværende bolig gik i brand.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Deres bolig er et typisk 70'er hus med fladt sort tag og gule mursten.</p>
<p>Henrik (par) Henrik er knapt 79 år og uddannet civilingeniør fra Politikens lærestanstalt. Men er nu pensioneret. Henrik bor med sin ægtefælle, som ikke havde mulighed for at deltage i interviewet. De har to børn, hvoraf den ene bor i kommunen og den anden bor i en anden by i nærheden. Henrik har boet i boligen i 50 år, og inden det boede de i USA.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Henrik' bolig er et stort A-hus med hvidt ydre og sort tag.</p>
<p>Hanne (enlig) Hanne er 79 år, og har arbejdet som børnehaveklasselærer på den lokale skole. Hanne mistede sin mand for tre år siden. De har tre børn og otte børnebørn. Et af børnene bor i USA, mens de to andre bor et lille stykke fra Hanne. Hanne og hendes mand flyttede til området grundet mandens profession som lærer. De købte et gammelt møllehus og totalrenoverede det. Det er den samme bolig Hanne bor i nu. Hun har boet der i 40 år.</p>	<p>Boligområde 3</p> <p>Hannes bolig er et gammelt renoveret møllehus med særlige detaljer.</p>
<p>Vera (enlig) Vera er 71 år, og hun har arbejdet som konsulent, men stoppede for 4 år siden. Vera mistede sin mand for to år siden. Hun har to børn og fire børnebørn. Børnene bor i samme kommune som Vera. Vera har boet i sin nuværende bolig i 46 år. Inden det boede hun i Rødberg med sin mand.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Veras bolig er et klassisk etplanshus med gule mursten og en lille have til.</p>
<p>Sten (enlig) Sten er 74 år, og han har arbejdet som lokomotivfører, men stoppede for 14 år siden. Sten mistede sin kone for 5 år siden. Han har to børn og tre børnebørn, og de bor i andre byer, men forholdsvis tæt på Sten. Sten har boet i huset i 34 år, og før det boede han i Lyngparken.</p>	<p>Boligområde 1</p> <p>Stigs bolig er et lille og tæt murstenshus med en mindre have bagved som grænser op til togbanen.</p>

7. Analysestrategi

I analysen sammenkobler vi specialets empiriske datamateriale med de teoretiske bidrag for at undersøge de ældre borgeres forhold til deres bolig samt at forstå, hvorfor de vælger at blive boende. For at opnå en givtig og fyldestgørende undersøgelse af relationen mellem de ældre borgere og det sted, de bor, har vi, som tidligere beskrevet, valgt at strukturere analysen med inspiration fra John Agnews (1987) tredelte stedsdefinition. Vi mener, at denne definition tilvejebringer en frugtbar analysemodel der belyser de tre centrale aspekter af boligen som et sted; 'sense of place', 'locale' og 'location'.

Analytisk vil vi bevæge os hen over de tre perspektiver, for først at undersøge de ældre borgeres emotionelle og subjektive forhold til deres bolig, for derefter at forstå boligens sociale dimension og belyse, hvordan de ældre borgere forstår og placerer deres bolig (og sig selv) i et bredere socialt meningsunivers. En sådan bevægelse går i tråd med vores hermeneutisk-fænomenologiske tilgang, da vi netop ønsker at tage udgangspunkt i de ældre borgeres subjektive beskrivelser af deres bolig samtidig med, at vi vil undersøge de socialt betingede og sociokulturelle omstændigheder omkring dem. Vi tilstræber at tilvejebringe *tykke* beskrivelser af de ældre borgeres oplevelser og forståelser for at indfange de mangefacetterede dynamikker, der gør sig gældende i deres boligforhold og bosætning (jf. metodologisk design). Vi tager højde for, at de ældre borgere har individuelle behov og ønsker, hvorfor vi også inddrager beskrivelser, som nuancerer de analytiske pointer og konklusioner. I nedenstående figur illustrerer vi bevægelsen over de tre perspektiver, som sætter retningen for analysen.

Figur 3: Stedstrekant som analytisk rammesætning

Som illustreret i figuren, tager vi altså vores analytiske afsæt i den subjektive ende af stedstrekanten, for derefter at bevæge os over mod de socialt betingede, og -konstruerede facetter af boligen - både lokalt og på samfundsniveau. Selve analysen vil derfor være inddelt i to kapitler, der som udgangspunkt følger teori-klynge 1 og teori-klynge 2.

1. *I første kapitel* koncentrerer vi os om det første perspektiv på sted, 'sense of place'. Her vil vi belyse de ældre borgeres emotionelle bånd og subjektive orienteringer mod deres bolig. I dette kapitel trækker vi på det teoretiske begrebsapparat om stedstilknytning, da vi dermed kan forstå, hvordan de ældre borgere subjektivt forstår og forholder sig til deres bolig samt området, hvor deres bolig er placeret.
2. *I andet kapitel* retter vi blikket mod de to sidste perspektiver på sted; 'locale' og 'location'. Først vil vi undersøge, hvilke sociale meninger og normer, de ældre borgere tilskriver deres bolig som et 'locale', for at forstå, hvordan disse understøtter deres identitet og selvforståelse. Derefter vil vi belyse, hvordan de ældre borgeres bolig får betydning gennem dens 'location', samt hvilken betydning dette har for de ældre borgeres kategoriske identitet i et større makro-socialt univers. I dette kapitel vil vi trække på det teoretiske begrebsapparat om livsstil, kategorisk identitet og samfundsmæssige diskurser.

I denne bevægelse fra det subjektive over til det sociale, mener vi at kunne give et adækvat billede af de dynamikker, der gør sig gældende i en undersøgelse af de ældre borgeres forhold til deres bolig. Med afsæt i Agnews strukturationsteoretiske forståelse af sted, er vi bevidste om, at de subjektive og emotionelle aspekter ved boligen ikke kan forstås uafhængigt af de lokale og sociale dynamikker eller de større makrostrukturelle forudsætninger. Derfor er analysens skarpe opdeling mellem de tre perspektiver en konstruktion, der har til formål, at skabe en lineær argumentationskæde samt gennemsigtighed og overskuelighed i analysens forskellige pointer.

8. Analyse

Som beskrevet i analysestrategien, vil nedenstående analyse være delt op i to kapitler. I første del vil vi tage udgangspunkt i de ældre borgeres personlige og følelsesmæssige forhold til deres bolig og det lokalområde, hvor deres bolig er placeret. I anden del retter vi det analytiske blik mod boligens sociale dimension, for at belyse, hvordan de ældre borgere forstår og placerer deres bolig (og sig selv) i et sociokulturelt meningsunivers. I forlængelse heraf undersøger vi, hvordan de ældre borgeres boligtype, det ejede parcelhus, indskrives sig i en bredere makrosocial bolighierarkisk struktur, samt hvilken betydning dette har for de ældre borgeres kategoriske identitet.

8.1 Her har jeg rod, derfra min verden går: Tilknytning og hjemfølelse

På tværs af samtlige interviews med de ældre borgere var der én fortælling, der gik igen; nemlig ønsket om at blive boende i sin nuværende bolig. Selvom flytteovervejelser i forskellig grad har været inde på livet hos flere af de ældre borgere, og de godt kan se fordele ved at få færre kvadratmetre og mindre vedligeholdelse i en ny bolig, så er deres overordnede budskab, at de vil blive boende, så længe, de kan. For at forstå *hvorfor* de ældre borgere ønsker at blive boende i deres nuværende bolig, har vi først og fremmest brug for at belyse de forståelser, følelser og meninger, som de ældre borgere knytter til boligen som et særligt sted. Til at anskueliggøre dette særlige forhold vil vi gøre brug af det teoretiske begrebsapparat om stedstilknytning. Selvom de ældre borgere generelt udviser en høj grad af stedstilknytning, så er der imidlertid variation i, om tilknytningen primært er forankret i selve boligen eller i lokalområdet, hvor boligen er placeret. Samtidig er der forskel på, hvad der ligger til grund for deres tilknytning; om det er tiden brugt i boligen, minderne, tingene, genkendelsens glæde, stedets lokale institutioner og foreningsliv eller de sociale relationer, som udspiller sig på stedet. Vi vil nedenfor først skitsere, hvordan de ældre borgere beskriver tilknytningen til deres bolig for efterfølgende at udpensle tilknytningen til lokalområdet og byen, som deres bolig er placeret i. Til sidst vil vi fremhæve, det ægtepar, Anne og Anders, som adskiller sig fra resten af interviewgruppen, da de ikke udviser en særlig følelsesmæssig tilknytning til hverken bolig eller lokalområde.

8.1.1 De ældre borgeres tilknytning til boligen og hjemmet

For størstedelen af de ældre borgere er det selve boligen, deres hjem, som er den primære genstand for stedstilknytningen (Henrik, Sten, Jette, Jon, Ingrid og Ib, Vera, Hanne, Mona og Martin). Det kommer bl.a. til udtryk i Stigs beskrivelse af sin bolig som et sted, hvor han *"har det rart"*, *"føler sig til rette"*, og hvor han *"hører til"* (218-223) og Ejner, der fortæller, at han kan komme hjem og slappe af (234) eller Martin, der glæder sig over, at han kan komme hjem til et velkendt og trygt miljø, efter at han har været ude at rejse (615-623). I tråd med Smith (2018) forbinder de ældre borgere deres bolig med et trygt og rart hjem, hvor de føler sig til rette, afslappede og i sikkerhed. Det samme viser sig, da vi spørger Vera, hvad der får hende til at føle sig hjemme:

Ja, det er de ting, der omgiver mig. Og så minderne, må jeg jo også sige. Altså minderne om det, vi har haft sammen og ungerne opvækst her. Altså, jeg føler mig rigtig godt hjemme. Og

selvfølgelig har det også noget at gøre med de ting, man har. Og så det, at man har boet her, det er det hvert fald for mig, at man har boet her så mange år. Jeg føler mig rigtig godt hjemme. Det gør jeg.

(Vera: 215-219)

I Veras beskrivelse nævner hun tre forhold, der bevirker, at hun føler sig hjemme i sin bolig; minderne på stedet, tiden tilbragt på stedet, og tingene, der omgiver hende. Udover at minderne med familien fylder noget i Veras følelse af at være hjemme, så er det også det, at hun har boet i boligen i mange år, og at hun omgiver sig med ting, der betyder noget for hende. De tre forhold, som Vera nævner, hænger sammen og virker i relation til hinanden, men de afspejler alligevel forskellige facetter af hjemliggørelse. Vi finder det derfor analytisk frugtbart at udfolde hver enkelt af disse facetter for at komme tættere på, hvad det er, der gør, at de ældre borgere føler sig knyttede til deres bolig. I det nedenstående vil vi derfor skitsere: tilknytning over tid, tilknytning i form af minder og tingenes betydning for tilknytning.

8.1.1.1 Tilknytning og hjemlighed tager tid

Foruden Vera, nævner flere af de ældre borgere, at boelsestiden er en væsentlig årsag til, at de føler sig hjemme i deres bolig (Henrik, Hanne, Jette, Jon, Mona og Martin, Vera og Sten). Det at de har boet i boligen i mange år, har bevirket, at de føler sig etablerede (Ejner: 445-446), hvilket betyder, at boligen vækker følelser af genkendelse og sikkerhed (Mona, Martin, Sten, Ingrid, Ib og Henrik). For Sten, som har et kunstigt ben, er det vigtigt, at han ved, hvordan han skal gebærde sig kropsligt i sin bolig og i sin have:

Jamen det er her, jeg ved, hvordan tingene er. (...), hvad jeg skal gøre, og så jeg ikke går og skvatter og falder. Men så jeg føler mig godt tilpas med det, jeg nu skal.

(Sten: 233-235)

Stigs store kendskab til boligens udformning, dens begrænsninger og muligheder, afføder en tryghed, som bevirker, at han føler sig godt tilpas i boligen. Selvom Stigs fysiske udfordringer måske betyder, at han har et øget behov for et velkendt terræn, så er genkendelighed og kendskab til boligen noget, som flere af de andre lægger vægt på (Henrik, Ejner, Mona, Martin, Jette, Jon, Ingrid og Ib). Henrik nævner, at det betyder noget for ham, at han ved "[...] hvad huset kan. Det er jo, kan man sige, bekvemt." (162), mens Jon fremhæver, at det er en fordel, at de kender huset så godt (222-223). At de ved, hvad boligen kan, og hvor tingene er, betyder, at boligen symboliserer et 'secure place', hvor de ældre borgere kan føle sig i sikkerhed fra omverdenens risici.

Som beskrevet af Vacher (2008) skabes hjemmet gennem en tilegnelsesproces af boligen - og her spiller tiden en stor rolle. Dette kommer til udtryk i Hannes beskrivelse af, hvorfor hun føler sig hjemme i sin bolig. Ifølge Hanne hænger det sammen med, at hun har boet i boligen i mange år, hvorfor hun "*ligesom ikke føler, at der er så meget, der skal laves om*" (190-191). Med til Hannes historie hører, at Hanne og hendes mand gennemførte en omfattende og langstrakt renovering af et gammelt møllehus, som i dag er Hannes bolig. Med Vachers (2008) ord har Hanne tilegnet sig sin bolig og gjort den til et hjem i kraft af de forskellige renoveringer

og personlige tilpasninger, som boligen i løbet af årene er undergået. De personliggjorte og fysiske forbedringer af boligen er ligeledes væsentlige årsager til, at Ejner ønsker at blive boende:

Det er noget praktisk. Ja, de praktiske ting, ikke? Altså, vi har lavet rigtig meget med elinstallationer. Jeg kan godt lide mange ting med el, som fungerer, og jeg har en lille fjernbetjening, hvor jeg kan styre 5 lamper for eksempel - tænde og slukke for dem. Dengang vi flyttede ind, der var der stadigvæk en stor rude og en tynd væg ved siden af. Og alt det, det har vi fået skiftet ud. Garagen derude har vi fået sat port i, så den kører op og ned automatisk. Og skuret har vi selv bygget op. Der er mange ting, som man har etableret og som fungerer. Og det må jeg indrømme, der er jeg nok sådan lidt en tryghedsnarkoman på en eller anden måde, ikke?

(Ejner: 438-447)

Ejner oplister en lang række projekter, som han og hans nu afdøde ægtefælle har gennemført i boligen gennem årene. De mange projekter har medført, at huset passer til Ejners behov, og det har været med til at forankre boligen mentalt hos Ejner. Boligen er ikke bare en fysisk ramme, som Ejner bebor. Det er hans svendestykke, som han både lægger en stolthed i, men som han også føler sig komfortabel og tryk ved. Her ved han, at tingene er lavet og placeret efter hans hoved, og mange af tingene har han endda lavet selv.

8.1.1.2 Boligen og minderne

På tværs af interviewene ser vi, at de ældre borgeres følelse af tilknytning og hjemlighed er forbundet med de minder og oplevelser, som er akkumuleret over tid i deres bolig (Vera, Sten, Ingrid, Ib, Henrik, Jette, Jon, Mona, Martin, Ejner, Rolf og Hanne). At de ældre borgere har boet så længe i deres bolig, betyder, at boligen har ageret ramme for mange vigtige livsbegivenheder. Disse begivenheder er blevet forankret i form af betydningsfulde minder i hver eneste genstand og i hvert eneste rum i boligen. Mindernes forankring i boligens fysiske struktur kommer bl.a. til udtryk i de ældre borgeres beskrivelser af boligens forskellige rum. Ingrid og Ib fortæller om deres "lege-kælder" til børnene og børnebørnene (53), mens Henrik beretter, at børnebørnene betragter ét af de gamle børneværelser som "deres legeværelse" (83-84). Jette og Jon fortæller, at deres døtre i sin tid brugte "børneafdelingen" i boligen, så de havde hver deres værelse og toilet (66-68). I disse tilfælde er det oplevelser med børnene og børnebørnene, som manifesterer sig i selve boligen, hvilket giver boligens rum mening og betydning. I tråd med Marcus' (1992) begreb om 'environmental memories', er det netop minderne på et sted, som er med til at skabe et særligt bånd mellem mennesker og steder. Rummene tager mening gennem den måde, de er blevet anvendt gennem tiden, og minderne om tidligere oplevelser bliver en latent del af den måde, hvorpå de ældre borgere forstår boligen i dag.

De ældre borgeres minder i boligen betyder, at selve boligen tillægges en helt særlig følelsesmæssig værdi, eftersom den vidner om det liv, de har levet; deres største bedrifter, deres oplevelser og mærkedage samt deres elskede, som måske ikke er her længere. Det er særligt hos de ældre borgere, der har mistet en ægtefælle, at boligen genkalder en række minder, som er værdifulde, men også utrolig smertelige (Sten, Rolf, Hanne og Ejner). Sten fortæller i det nedenstående, hvordan boligen er fyldt med minder om hans afdøde ægtefælle, hvilket også vækker svære følelser:

Interviewer: Har det føltes anderledes at være her [i boligen] selv så?

Sten: Jo ubehageligt.. Altså.. Jamen jeg tror, når jeg var nogen steder henne, så var det ganske ubehageligt at gå ind ad døren. Det var svært. Det dørtrin derude, det var godt nok svært at komme ind ad. Du kommer ind til en.. Det er ikke ensomhed. Det kan du godt [føle], men også en tomhed. Det er nok mere en tomhed, man kommer ind i. Man kommer ind i tomhed.

Interviewer: Der mangler noget, der plejede at være?

Sten: Du mangler noget. At dele din glæde med [nogen]. Når du været i byen eller teatret [..], så mangler du en at være glad med. Det gør man. [..] Det har været hårdt, det synes jeg nok.

(Sten: 60-68)

Sten beskriver, at boligen rummer en tomhed, efter ægtefællen er gået bort, og han mærker de smertelige erfaringer og minder om dette, så snart han træder ind over dørtrinnet til boligen. I Stigs tilfælde er der derfor også knyttet negative minder til boligen, hvilket går igen hos Ejner, der nævner, at boligen kan føles tom (195;206) og Hanne, der beskriver, at ensomheden kan opstå (118;122-123). Også Rolf, hvis kone er dement og bor på plejehjem, fortæller: "Jeg har vores fælles soveværelse, men det bruger jeg ikke. Jeg kan ikke lide at sove derinde alene, så det er gæsteværelse nu" (97-98). Disse udtalelser vidner om, at det både er på godt og ondt, at minder og erfaringer sidder i boligen og hjælper de ældre borgere til at huske det liv, de har levet. Her bliver boligen en ambivalent emotionel størrelse, da den på den ene side vækker følelser af tryghed, glæde og kærlighed, men på den anden side følelser af tomhed, ensomhed og sorg. Fra mobilitetsforskningen (afsnit 2.3.1) ved vi, at ældre foretager flytninger ved tabet af en ægtefælle, og at de negative følelser, som beskrevet ovenfor, kan være med til at forklare, hvorfor flere ældre vælger at flytte på dette tidspunkt. Imidlertid er der mange, der – ligesom de ældre borgere i denne undersøgelse – bliver boende, og dette kan, i vores optik, forklares ved, at de ældre, på trods af de svære følelser, nærmest bliver mere knyttede til boligen, fordi minderne på stedet hjælper dem med at fastholde det menneske, de har mistet.

8.1.1.3 Tingenes betydning

Afslutningsvist vil vi fremhæve den tredje gennemgående årsag til, at de ældre borgere føler sig hjemme i deres bolig og dermed oplever en høj grad af tilknytning. I nogle af interviewene er det tingene i boligen, som de ældre borgere først peger på, når vi spørger ind til deres oplevelse af hjemlighed (Vera, Mona, Martin, Ejner, Ingrid, Ib og Rolf). Det kan være som Ingrid og Ib, der føler sig hjemme, når de er omgivet af deres ting, og alt det, de kender (215), Rolf der er i nærheden af sine bøger (173-174) eller Martin, der nyder, at tingene står, som de skal (616). Imidlertid skal tingenes særlige betydning også forstås i relation til de to tidligere afsnit, eftersom tingene får en særlig betydning i kraft af den tid, de ældre borgere har boet i boligen samt de minder, der er knyttet til tingene. Et eksempel, der illustrerer, hvordan de tre forhold virker i relation til hinanden, kan findes i Martins nedenstående svar på spørgsmålet om, hvad det er, der gør, at Martin og Mona føler sig hjemme i deres bolig:

Martin: Tror du ikke, det er genkendelsen (til Mona). Det er meget sjovt, når nu I kommer ind på det emne, for i vores lange tid her, da har vi haft virkelig mange møbleringer af stuen. Reolen har stået der, og sofaen har stået der, og jeg ved ikke hvad. Og så har vi på et eller andet tidspunkt

sagt til hinanden: "Ah, det kunne godt være anderledes", men den møblering vi har nu, den har vi godt nok haft længe.

Mona: Ja, det var især i de første år, at vi sådan byttede rundt.

Martin: Og det tror jeg, den bliver ved med, for nu har vi ligesom prøvet de forskellige modeller. Og det der med, hvad man føler, når man kommer [hjem], der tror jeg, at det er den der genkendelsens glæde ved at se tingene.

(Mona og Martin: 625-633)

For Martin er det en "genkendelsens glæde [...] at se tingene" i boligen, fordi det fremkalder en hjemfølelse, at tingene står, som de skal. Mona og Martin har brugt mange år på at møblere rundt, og de synes nu, at de har fundet den rigtige og hjemlige placering til deres møbler. I dette udsagn sammenkobler Martin sine følelser af genkendelighed, som er opstået i kraft af den tid, de har boet i boligen, med de ting, der er i hjemmet. Dermed bliver tingene et fysisk bevis på, at alting er og ser ud, som det plejer, hvilket vækker en følelse af tryghed og sikkerhed hos Mona og Martin. Som Rubinstein og Parmelee (1992) beskriver, så kan tilknytningen til et sted eller specifikke ting være med til at skabe en kontinuitet i livet, fordi det er vigtige påmindelser om ens tidligere oplevelser i livet.

Tingene, eksempelvis møblerne og deres placering, i boligen afføder altså en følelse af genkendelighed og tryghed hos de ældre borgere, hvilket betyder, at boligen opfattes som et hjem. Men de ældre borgere fremhæver også, at der er specielle ting i boligen, som besidder en særlig værdi, hvilket i høj grad er med til at skabe en følelse af hjemlighed og personlig forankring i boligen. Ingrid og Ib fremhæver eksempelvis deres porcelæn, malerier og fotografier (368-370), Jette og Jon taler om deres egetræsmøbler og billeder (202 + 484-490), mens Ejner fortæller om et maleri, som hans svigerfar har malet, eller et fotografi af Ejner selv og hans afdøde ægtefælle (413-414 + 424-427). Der er forskel på, hvad de forskellige ting betyder, og om de er med til at skabe mening og værdi i boligens udformning som et hjem. Netop denne skelnen mellem meningsløse og meningsfyldte ting beskrives af Ejner i nedenstående citat:

Ejner: [...] der var nogle ting, som du siger, det skal bare ned i en sæk, og det skal over til Røde Kors, eller hvad det nu kan være. Men så er der også nogle andre ting, hvor man siger, det får jeg aldrig brug for, men som er en del af hverdagen. Der er plads nok, så det lader vi bare være.

Interviewer: Ja, hvor man tænker, det var dengang, hvor...

Ejner: Ja, der er nogle minder omkring. [...] Jeg har også et billede hængende ude i gangen derude, hvor vi sidder på [...] hver sin hest. Det var [...] min kones store drøm at komme ud at ride. [...] Det lod jeg mig overtale til, og det var [...] meget sjovt. Men sådan et billede, vil jeg aldrig skille mig af med. Altså det er jo, det er jo sådan noget, man forbinder med en oplevelse, ikke?

(Ejner: 419-433)

Ejner påpeger, at der er kraftig variation i tingenes betydning, eftersom der er nogle ting, som "bare skal ned i en sæk og over til Røde Kors", mens andre ting er blevet "en del af hverdagen", hvortil "man forbinder en særlig oplevelse". Der er nogle særlige ting i Ejners bolig, som minder ham om det liv, han har levet med sin

afdøde ægtefælle. Ligesom Ejner understreger Vera, at der er stor forskel på tingenes betydning. For Vera er det et maleri og et relief, som har en særlig betydning, fordi de minder hende om det liv, hun har levet med sin afdøde ægtefælle, da de var ude at rejse, eller da de holdt kobberbryllup (216-228). I den henseende bliver de særlige værdifulde ting en vigtig bestanddel af boligen, fordi de udgør en form for livs- og slægtsmuseum (jf. Vacher 2008: Sjørlev 2007), hvortil de ældre borgere kan mindes det liv, de har levet. Altså er der en tæt relation mellem tingenes betydning og minderne. Det er de særlige ting, såsom billederne, malerierne eller relieffet, der minder Ejner og Vera om det liv, de har haft med deres respektive familier, og det er netop minderne, der, ifølge Marcus (1992), er med til at forankre mennesker i tid og rum. Minderne om tidligere oplevelser og begivenheder er et middel til at give mening til Ejner og Veras nulevende liv, samtidig med, at de er en påmindelse om, hvem de er som mennesker. Tingene i boligen siger både noget om, hvem de ældre borgere har været engang, og hvem de er nu.

8.1.1.4 At skille sig af med tingene og dermed det liv, man kender

Når tingene får så stor betydning for de ældre borgeres liv, så bliver det også sværere at forlade tingene ved en eventuel flytning. Flere af de ældre borgere påpeger, at det ville være en stor udfordring at sortere ud og skille sig af med alle deres ting, hvis de en dag skulle flytte fra deres bolig (Henrik, Anders, Anne, Rolf, Ingrid, Ib, Mona og Martin). Udfordringen består af et praktisk aspekt; at skulle "muge ud", så at sige, i alt det, som er blevet samlet sammen gennem årene. Henrik fortæller, at de netop har "bredt sig" på den plads der er blevet frigivet efter at børnene flyttede hjemmefra (74-75), hvorfor det ville være et "mæridt [...] at skulle flytte herfra. Så ville det jo være nødvendigt at leje en container og smide utrolig meget væk" (125-126). Ingrid og Ib tilslutter sig samme bekymring, da de også gruer for processen, hvor de skal sortere i alle deres ting. Da vi spørger dem, hvilke udfordringer, de ser ved at flytte fra deres nuværende bolig, svarer Ingrid og Ib således:

Ingrid: Det er simpelthen at få ryddet op, og finde ud af, hvad det er for noget, man ikke kan tage med.

Ib: Vi har prøvet en gang.

Ingrid: At prioritere.. Det ville være en udfordring. Ingen tvivl om det.

(Ingrid og Ib: 494-498)

Som Ingrid og Ib pointerer, vil det være en stor praktisk udfordring at sortere og smide ud i de ting, de har samlet gennem tiden, samtidig med at det vil være svært at prioritere i tingene - at finde ud af, hvilke ting de ikke kan tage med sig til det nye sted. Imidlertid kan det også være en svær følelsesmæssig udfordring at sige farvel til de ting, som er værdsat, og som har en særlig værdi for de ældre borgere. I Monas nedenstående udtalelse bliver det endnu en gang tydeligt, at det netop er de ting, hvortil der er knyttet særlige minder, som er svære at skille sig af med:

Men jeg vil sige, at i forhold til at flytte, så er det nok det med at få ryddet op, [...] For man ved jo godt, at man kan ikke have det samme med, vel. Så man bliver nødt til at prioritere. Og så sådan et bord, man har, som har stået hjemme hos min mor. (...) Men det er jo ikke noget, man får noget for, det er det ikke. Hvis der overhovedet er nogen, der vil have det. Jeg ved det ikke.

(Mona og Martin: 655-665)

Mona understreger, at spisebordet fra hendes mor har en særlig værdi for hende, fordi det er et arvestykke. Det bekymrer Mona, at bordet, som i hendes optik er meget værdifuldt, formentlig ikke vil kunne sælges til en pris, som matcher værdien i hendes øjne, og at det i værste fald kunne ende med at blive smidt ud, fordi ingen havde lyst til at overtage det. Det er svært for de ældre borgere at give slip på de ting, som rummer værdifulde minder om deres liv, og som de har knyttet sig til gennem et helt liv. I Rolfs tilfælde er det især hans bøger, der minder ham om det liv, han har levet. Bøgerne er en stor del af Rolfs liv, fordi han arbejder med at forske og skrive fagbøger, og de udtrykker en væsentlig del af hans personlighed. Rolf understreger, at bøgerne er essentielle for, at han kan føle sig godt tilpas i en bolig, og det ville dermed være svært at skille sig af med dem, hvis han flyttede til en mindre bolig (79-81;171; 311-316). Som Rubinstein og Parmelee (1992) pointerer, så kan boligen (og tingene) være med til at styrke de ældre borgeres 'selv', og ved at blive boende i deres bolig kan de fastholde deres selvbillende. Derfor kan det være usandsynligt svært for de ældre borgere at give slip på de ting og det sted, der repræsenterer det, de er og styrker dem mod den forandring, som alderdommen kommer med. Tilknytningen opstår i, at tingene repræsenterer det, de kender til og det liv, de gerne vil leve, og ved at holde fast i tingene og boligen kan de således også bevare det.

For de ældre borgere der har mistet en ægtefælle, kan det være en endnu større følelsesmæssig opgave at rydde ud og skille sig af med de ting, der minder dem om det liv, de har haft med den, de har mistet. Som nævnt tidligere fortæller Ejner, at han har en række værdifulde billeder, der minder ham om hans svigerfar og hans afdøde ægtefælle, og i den forbindelse siger han: *"...det er jo underligt at skulle rydde op efter et andet menneske. Det er virkelig en prøve"* (416-417). Det kan altså også være forbundet med svære følelser at rydde op, da det kan virke som et tab af et menneske (jf. afsnit 8.1.1.2), at skulle skille sig af med de ting, der netop skaber en forbindelse til dette menneske.

8.1.2 De ældre borgeres tilknytning til lokalområdet og byen

For at forstå de ældre borgeres tilknytning til boligen, må vi analytisk bevæge os uden for hjemmets fire vægge og belyse, hvordan de ligeledes knytter bånd til det område, hvor de bor - både til det nære nabolag, men også til byen og lokalområdet. I tråd med Hummon (1992) vil vi undersøge de ældre borgeres følelsesmæssige orientering mod lokalområdet, da det er med til at forklare, hvordan de forholder sig til deres bolig, og hvorfor de ønsker at blive boende i den. På tværs af empirien ser vi, at de fleste af de ældre borgere oplever en tilknytning til det område, som deres bolig ligger i, hvilket med Hummons typologi betyder, at de oplever en høj grad af 'rodfæstelse' i området (Lisbeth, Hanne, Jette, Jon, Ingrid, Ib, Mona, Martin, Sten og Vera). Størstedelen af dem oplever en 'hverdagslig rodfæstelse', hvor deres tilknytning til området er beskrevet i generelle vendinger om tilfredshed og glæde, mens Hanne og Lisbeth udviser en 'ideologisk rodfæstelse' med stærke følelser for byen og lokalområdet. I det nedenstående analyseafsnit vil vi illustrere, hvilke forhold, der medvirker til at styrke de ældre borgeres 'rodfæstelse' i området. Her fremhæver de ældre borgere tre forhold: 1) tid, minder og kendskab, 2) deltagelse og aktivitet i lokale foreninger/institutioner og 3) sociale relationer i nærområdet. Til sidst vil vi kort berøre, hvordan overvejelser om ensomhed og isolation spiller en rolle i de ældre borgeres forhold til deres bolig.

8.1.2.1 Tid, minder og kendskab

For nogle af de ældre borgere er deres rodfæstelse i lokalområdet vokset over tid, hvilket betyder, at de har akkumuleret værdifulde minder med området og dermed oplever en høj grad af tilknytning til området, hvor de bor (Lisbeth, Hanne, Mona og Martin). I interviewet med Lisbeth bliver det klart, at hendes mand har et særligt tilhørsforhold til lokalområdet, fordi han er født i området, mens Lisbeth selv oplever at have udviklet en tilknytning til området over tid. Lisbeths rodfæstelse til lokalområdet er, så at sige, vokset på hende, mens hun har boet i området. I det nedenstående fortæller Lisbeth, hvordan hendes tilknytning til lokalområdet er opstået:

Interviewer: [...] Jeg tænker netop i forhold til, at han er født her, så må han også have en særlig tilknytning til..

Lisbeth: Ja, det har han, ikke?

Interviewer: [...] og den har du så fået igennem tiden?

Lisbeth: Ja, det er det sted, jeg har boet længst, så.

Interviewer: Den [byen] er vokset på dig.

Lisbeth: Ja, det er den. Så.. Det er jo her, jeg har haft alle de der oplevelser, man har igennem livet. Det er der, hvor man kan gå sammen med sine børn og sige: "Det var der", "Kan du huske det?" Og kan du huske dengang da?". Altså det betyder jo også noget.

Interviewer: Så det er sådan minderne faktisk, som er tilknyttet..

Lisbeth: Ja, det er også med til at holde, det er helt klart.

(Lisbeth: 313-323)

I det ovenstående fortæller Lisbeth, at tilknytning til området skyldes den tid, hun har boet i området, fordi det er det sted, hun har boet længst. Imidlertid er det ikke kun beboelsestiden, men også de oplevelser, Lisbeth har haft med området gennem livet, der skaber den særlige rodfæstelse. Lisbeth reagerer følelsesmæssigt på bestemte steder i nærområdet, fordi de gemmer på minder om de oplevelser, hun har haft gennem livet, og det betyder også, at hun føler sig forbundet til området på et dybere plan. Hvis vi inddrager Marcus' (1992) begreb om 'environmental memories', så er minderne i nærområdet også med til at give mening og værdi til Lisbeths nuværende liv, fordi hun netop kan gå rundt i området og glædes over det liv, hun har levet med sin familie.

I tråd med Lisbeth, oplever Hanne en høj grad af rodfæstelse i lokalområdet grundet de minder, der er knyttet til området. Men Hanne fortæller også, at hendes tilknytning er affødt af den offentlige og signifikante tilstedeværelse, som hun selv og hendes afdøde mand har haft i lokalområdet. Hanne og hendes mand flyttede til byen, da de var ganske unge, fordi de fik tilbudt arbejde på den lokale skole. I mange år har de således været en stor del af byens offentlighed grundet deres rolle på skolen, men ligeledes fordi de har været aktive medlemmer af diverse lokale grupper såsom menighedsrådet, et lokalt, politisk parti samt det lokale møllelaug. Da vi spørger Hanne, hvilke fordele der er ved at bo der, hvor hun gør, svarer hun således:

Vi har jo [den lokale skole], lige når I kører forbi. Når jeg er deroppe og bare det, at der er en bænk foran, og der står "Villumsens bænk". Fordi min mand var med i menighedsrådet. Det går og glæder mig, at han er husket.

(Hanne: 215-217)

Det betyder meget for Hanne, at byen minder hende om det liv, hun har levet, samt de bedrifter hun har foretaget sig. Men lige så vigtigt er det, at byen fysisk er markeret med et mindesmærke af hendes mand, fordi det glæder hende, at han er husket i byen. At Hanne og hendes mand har været en essentiel del af det lokale samfund, og at lokalområdet emmer af deres fælles oplevelser, betyder, at Hanne bevidst identificerer sig med lokalområdet, og dermed føler sig stærkt knyttet til det. For Hanne er hun ikke blot tilknyttet lokalområdet, hun føler sig som en integreret del af lokalområdet, og hun identificerer sig bevidst med det, som området står for i form af en ideologisk rodfæstelse.

I forlængelse af beboelsestiden og minderne, er tryghed og genkendelighed også vigtige komponenter i de ældre borgeres følelse af rodfæstelse i lokalområdet. Ingrid og Ib fortæller, at det er rart at være omgivet af det, de kender (214), hvilket Vera også ytrer, for så ved hun, hvad området byder på af muligheder (272). For Mona betyder det ligeledes meget, at hun kan genkende lokalområdet:

Men jeg tror også, at det betyder meget den der tryghed. [...] man kender kvarteret, man kender stederne [...]. Det er jo også gensynets glæde, hvis man kan sige sådan. Hvis du flyttede et andet sted hen, så skal du jo til at finde ud af: "Hvad byder det her område på? Hvordan er det at bo i?", ikke?

(Mona og Martin: 362-366)

I det ovenstående understreger Mona, at hun har behov for at kende det lokalområde, hun bor i, for at føle sig tryk og tilpas. Med Smiths (2018) teoretiseringer over et hjem, kan man argumentere for, at selve lokalområdet også kan tage form som et hjem, hvor de ældre borgere føler sig sikre, tilpasse og trygge. Når lokalområdet er genkendeligt, så er det ligesom et hjem: trygt og rart. Samtidig viser Monas beskrivelser, at det kan være forbundet med en stor usikkerhed og utryghed at flytte til et nyt lokalområde. Monas beskrivelser betoner netop modsætningen mellem det trygge/hjemlige lokalområde, hvor Mona bor nu, og det utrygge/fremmedgjorte, som er uvist og ukendt.

8.1.2.2 Lokale institutioner, foreningsliv og faciliteter

På tværs af empirien ser vi, at de ældre borgere oplever en rodfæstelse i lokalområdet i kraft af den tilknytning, de har til de lokale institutioner og det lokale foreningsliv, der findes i området. Jette og Jon er flittige brugere af den lokale tennisklub, de er medlemmer af kunstforeningen, biografklubben, og så har de årskort til det lokale teater (199-201). Sten har været formand i grundejerforeningen, og han er medlem af den lokale Ældre Sagen (206-207) og Hanne er medlem af det lokale møllelaug og menighedsrådet i byen (77-80; 409-410), mens Ingrid, Ib, Mona og Martin ligeledes er aktive medlemmer af det lokale foreningsliv i form af den lokale litteraturklub og foreningsbiografen nede i byen (Ingrid og Ib: 186-187; 287-288; Mona og Martin: 79-80;

161-162). Også Vera ytrer en stor glæde ved lokalområdet, fordi hendes familie kan benytte de lokale sportsfaciliteter (27-30).

Det er altså gennem det lokale foreningsliv og de lokale institutioner, at de ældre borgere etablerer positive oplevelser og erfaringer med lokalområdet, som betyder, at de føler sig knyttede til selve lokalområdet. Men i Lisbeths tilfælde er der opstået en helt særlig tilknytning til lokalområdet i form af den lokale fodboldklub, hvor hendes mand har spillet, siden han var lilleput, deres børn ligeså og Lisbeth selv har ageret fodboldtræner over flere år (34-37;131-134). Det er gennem den lokale fodboldklub, at Lisbeths stærke følelsesmæssige tilknytning til selve lokalområdet tager form som en ideologisk rodfastelse, da Lisbeth og resten af familien identificerer sig kraftigt med det lokale fodboldhold. Derudover kommer det også til udtryk gennem fodboldholdet, at deres lokalområde er at foretrække frem for andre områder, for som Lisbeth siger, så kan man jo ikke spille fodbold i "*Kallested, når man har spillet i Vindløse, siden man var lilleput.*" (37). Citatet illustrerer, at Lisbeth og hendes familie føler en høj grad af identifikation med lokalområdet, og det understreger også, at hun ikke kan flytte et andet sted hen.

Omend de ældre borgere føler en særlig rodfastelse i lokalområdet i kraft af de institutioner og tilbud, der findes her, så er der også mange af dem, som blot værdsætter placeringen af deres bolig i lokalområdet, uden at det nødvendigvis er foranlediget af ideologisk emotionalitet (Mona, Martin, Ingrid, Ib, Sten, Henrik, Vera, Anne, Anders, Hanne og Ejner). Henrik værdsætter lokalområdet, fordi det er velbetjent med muligheder, og boligen er placeret tæt på indkøbsfaciliteter og en direkte s-tog linje til København (182-191;41-48). Sten er ligeledes interesseret i at befinde sig tæt på de tilbud, som bymidten byder på (344-347), og Rolf nævner, at han har bekvem afstand til indkøb (185). De oplever en hverdagslig rodfastelse, som handler om, at de værdsætter mulighederne i lokalområdet.

8.1.2.3 Sociale kontakter i lokalområdet

I størstedelen af interviewene fremhæver de ældre borgere, at nærheden til deres sociale kontakter er med til at knytte dem til deres lokalområde (Ingrid, Ib, Henrik, Sten, Lisbeth, Hanne, Vera, Jette, Jon, Mona, Martin og Rolf). Det varierer, om det er de formelle og institutionaliserede bekendtskaber i byen, de uformelle nabo-kontakter eller de helt nære relationer (familie og venner), som de ældre borgere fremhæver, når de beskriver, hvad de sociale relationer betyder for deres stedstilknytning. Fælles står dog pointen om, at tilknytningen til lokalområdet i høj grad er foranlediget af sociale bånd til andre mennesker.

Som beskrevet i ovenstående afsnit, engagerer de ældre borgere sig i lokalområdets institutioner og foreningsliv, hvilket betyder, at de har etableret formelle sociale kontakter i byen. Hanne sætter stor pris på, at hun har et socialt netværk i byen, sådan at når hun går rundt i byen, så møder hun nogen, hun kender (214-215). På samme måde værdsætter Lisbeth, at hun har mange kontakter i lokalområdet:

Og jeg kan se nu, at hvis vi er oppe i byen, eller hvor vi er, så kender jeg faktisk flere – eller mange – måske faktisk flere, fordi det er mig, der har haft gymnastikken med børnene. Det er mig, der har været holdleder på fodboldholdet [...] så jeg har haft rigtig meget kontakt med børnenes venner og deres forældre. Min mand har selvfølgelig sine gamle kontakter, specielt fordi mange af

dem stadig er her. Specielt til det der fodbold, ikke. Men jeg har jo så kontakter, som jeg har haft i 40 år også. Så jeg tror ikke, jeg kunne finde et sted, hvor jeg ville føle mig mere hjemme.

(Lisbeth: 129-135)

Det ovenstående citat illustrerer, at Lisbeth har oparbejdet et bredt socialt netværk i byen, fordi hun har haft en række signifikante roller i det lokale foreningsliv. Det har stor betydning for Lisbeth, at hun kender folk i lokalområdet, og i kraft af det brede sociale netværk har Lisbeth også etableret et dybt emotionelt bånd til området, hvilket betyder, at hun føler sig hjemme, godt tilpas og tryk. I tråd hermed fortæller Hanne, at hun er glad for det sociale sikkerhedsnet, hun har i sit lokalområde, og hun fremhæver endda, at hun ville føle sig mindre tryk, hvis hun skulle bo i et andet område (401-407). Hanne føler sig rodfæstet i lokalområdet, fordi hun kender nogen, der hjælper hende, hvis hun befinder sig i en udsat eller skrøbelig situation.

Ligeledes peger de ældre borgere på, at trygheden ved et socialt netværk også eksisterer i det helt tætte lokalområde, i form af naboskabet. I parcelhusområdet bor man ofte tæt side om side med sine naboer, hvor hver enkelt bolig er placeret rundt om en fælles indkørselsvej. Derfor har man noget med hinanden at gøre på en eller anden vis. For Henrik, Ingrid, Ib, Mona, Martin, Jette og Jon har naborelationerne forvandlet sig til venskaber. Men for de andre er naborelationerne blot overfladiske bekendtskaber, som imidlertid bygger på en fælles forståelse af, at man holder øje med hinanden og kan bede hinanden om hjælp og tjenester, hvilket er med til at skabe en tryghed og sikkerhed. Sten fortæller, at det er betryggende, når der bliver "holdt øje" med hinanden, boligerne imellem (222-223), for som han siger, så er man sårbar, når man er alene (232). På samme måde fortæller Jette og Jon, at det er vigtigt, at de har en tryghed ved de mennesker, der bor omkring dem. I den forbindelse fortæller Jette om en episode, hvor hun blev overfaldet af en af sine forhenværende naboer, som var psykisk syg, hvorfor det er vigtigt for hende, at hun kender sine naboer og får opbakning fra dem. Jette fortæller yderligere, at "[...] det betyder meget, at man har en tryghed, at de vil hjælpe, hvis det bliver nødvendigt" (126-127). Hvis vi følger Rubinstein og Parmelee's (1992) argumentation, så viser det ovenstående, at de ældre borgere behøver hjælp eller støtte fra omgivelserne for at føle en sikkerhed i det område, de bor i. Der kan opstå situationer, hvor de føler sig sårbare og skrøbelige i deres bolig, og her er det altafgørende, at lokalområdet er velkendt, familiært og trygt.

Selvom mange af de ældre borgere betoner vigtigheden af sociale netværk og naborelationer i lokalområdet, så er det alligevel nærheden til familie og gode venner, der er den væsentligste årsag til, at de føler sig knyttede til deres lokalområde (Ingrid, Ib, Vera, Jette, Jon, Hanne og Lisbeth). For Henrik har det stor betydning, at datteren og børnebørnene bor i nærheden (310-315), hvilket Vera tilslutter sig, når hun fortæller, at børnebørnene tit kommer på besøg, efter de har været i skole (175-177). Rolf passer også sine børnebørn en gang om ugen, samtidig med at hans yngste søn hjælper ham med en række praktiske gøremål i boligen (229-235). Ingrid og Ib' børn bor ligeledes tæt på, så de passer ofte deres børnebørn, og Ingrid siger:

Ingrid: [...] Det er [...] dejligt, at man får lov til at være en del af børnebørnenes liv, men de har jo alligevel deres eget liv. Så derfor, så er venner, det er noget man skal holde fast på og kere sig om og se og invitere og alle de ting. Og så er det nemmere, når man bor i nærheden, end hvis der er langt imellem. Vi har venner, der bor i Jylland og dem ser vi jo ikke så ofte. Så må vi rejse.

(Ingrid og Ib: 425-427)

Ingrid synes det er dejligt at have jævnlig kontakt til familien, men hende og Ib er også bevidste om, at deres børn har en travl hverdag, hvorfor hun understreger, at det er vigtigt at holde kontakt og kere sig om sine venner. I Ingrids udtalelse ligger der en antagelse om, at de skal gøre en *ekstra indsats* for at holde fast i deres sociale netværk, hvilket Hanne ligeledes bekymrer sig om. For som Hanne siger: "[...] jeg gør mig umage for at blive ved med at holde venskaber ved lige. Og det er ikke altid let med ens gamle venner. Det kræver altså, at jeg lige kører dertil." (376-378). Både Ingrid og Hanne ytrer en bekymring for at miste deres sociale netværk, hvis ikke de gør sig umage for at holde kontakten til dem, de kender.

8.1.2.4 Ensomhed og isolation

En sidste betragtning, som vi finder væsentlig at inddrage, i forlængelse af det ovenstående, handler netop om ensomhed og isolation. Ensomhed og isolation er ikke udtalte problematikker hos størstedelen af de ældre borgere (i meget lav grad hos de enlige), men der er flere, der ligesom Ingrid og Hanne udtrykker en nervøsitet for at *blive* ensomme eller at *blive* isolerede, hvis de skulle flytte til et nyt område, som de ikke kender til. I det nedenstående ytrer Mona en bekymring for at blive isoleret i et nyt lokalområde:

Jeg synes bestemt fordelene er, at vi har boet på vejen i så mange år, og at vi har nogle kontakter på vejen. Så man ved ligesom altid, hvor man kan henvende sig, hvis der er et eller andet. Det synes jeg er en stor fordel, for hvis du flytter ind i et andet kvarter, så bliver du meget let – især hvis hækkene er høje – så bliver du meget let isoleret. Så skal man være meget aktiv selv for at få et netværk på det nye sted, den nye vej, hvor man flytter hen.

(Mona og Martin: 221-225)

Mona er bekymret for at skulle etablere et nyt netværk, hvis hun og Martin flyttede til en anden bolig. Det er usikker grund, og Mona er bevidst om det sociale arbejde, der ville medfølge en flytning, hvis hun ikke skal ende med at blive isoleret. I tråd med Mona fortæller Hanne ligeledes, at det er "*sværere, jo ældre man er, at få et netværk. Jeg går ikke ud, som jer, lige ned på en cafe.*" (219-220). Hanne, Mona og Martin værdsætter deres sociale kontakter i lokalområdet i dag, og de føler sig knyttede til lokalområdet netop på grund af deres sociale netværk. Her ved de, hvad de har, og de ved, at der er folk omkring dem, som er opmærksomme på dem og som kender dem. At de ældre borgere er bekymrede for at blive ensomme i et nyt boligområde, understreges ligeledes Rubinstein og Parmelee's (1992) pointe om, at det er altafgørende for de ældre borgere at blive boende i et område, hvor de oplever en familiaritet, og hvor de ikke skal til at starte noget nyt og usikkert op.

8.1.3 Stedstilknytning er ikke nødvendigvis en forudsætning for tilfredshed

Til sidst vil vi kort fremhæve ægteparret Anne og Anders, som adskiller sig fra resten af interviewgruppen, da deres orientering mod boligen og lokalområdet ikke er kendetegnet ved et udpræget emotionelt tilhørsforhold eller en lokal identifikation. I interviewet fortæller Anders, at han "*aldrig rigtig er blevet Vindløse-borger*", og at han ikke har "*lyst til at komme op på kirkegården og ligge.*" (322-324). I det nedenstående prøver Anders og Anne, at forklare, hvorfor de ikke føler sig knyttede til boligen eller lokalområdet:

Anders: Det.. Altså, det er svært at forklare [...]. Men jeg har været glad for at bo her [i lokalområdet], og glad for at bo her [i boligen]. [...] Og været glad for at komme hjem, det er også dejligt. Det er ikke det. Men det er som om, at der lige er et eller andet... [...] Det er ikke boligen og vores grund, det er ikke det. Og heller ikke vores naboer eller noget lignende.

Anne: Det er ikke sådan, at der er følelser for huset og for stedet, andet end at børnene er vokset op her og sådan noget, men altså, ja, ja. Det kan vi jo godt overleve at flytte fra, og de kan også godt overleve, at vi flytter fra det, tænker jeg.

(Anne og Anders: 324-340)

Med Hummons (1992) begreb om 'rodløshed' kan vi forstå, at Anne og Anderss forhold til deres bolig eller lokalområde ikke er præget af en særlig emotionel tilknytning, og selve tilknytningen til boligen er nærmere svag og ambivalent. Som Anne fremhæver det, så "er der ikke følelser for huset og stedet", men de lægger dog vægt på, at de er tilfredse med deres bolig og lokalområde. De foretager rettere en nøgtern vurdering af boligens 'location' - dens geografiske, fysiske og sociokulturelle placering - ud fra en række kriterier som eksempelvis nærhed til faciliteter, natur og nabolagets attraktivitet (183-185). Det er forhold, vi vil dykke mere ned i, i anden del af analysen.

8.2 Boligen i et socialt meningsunivers

Hvor vi indtil videre har beskæftiget os med de ældre borgeres subjektive og emotionelle orienteringer mod boligen og nærområdet, vil vi nu rette det analytiske blik mod boligens sociale dimension og belyse, hvordan de ældre borgere forstår og placerer deres bolig (og sig selv) i et sociokulturelt meningsunivers. Vi vil her trække på de teoretiske bidrag vedrørende bolig, livsstil og identitet, som præsenteret ved Anthony Giddens (1996), David Clapham (2005) og Mike Savage (2005), suppleret med betragtninger fra Rubinstein og Parmelee (1992). Indestående afsnit er inddelt i to underafsnit, hvoraf det første afsnit undersøger identitet og livsstil med udgangspunkt i boligen som et 'locale' - en lokal, social stedsverden - og det andet afsnit undersøger identitet og livsstil med udgangspunkt i boligens 'location' - dens position i et territorialt samfund. Ved indledningsvist at fokusere på de ældre borgeres bolig som et 'locale' kan vi undersøge, hvilke sociale meninger og normer de ældre borgere selv tilskriver deres bolig, og hvordan disse meningstilskrivelser understøtter deres selvidentitet og en positiv selvfortælling. Ved efterfølgende at fokusere på boligens 'location' kan vi undersøge, hvordan de ældre borgeres bolig placerer sig i en makrosocial, bolighierarkisk struktur, som er knyttet op på bestemte kategoriale identiteter og på samfundsmæssige diskurser.

8.2.1 Boligen og selvidentiteten: Fortællingen om at være parcelhusejer

Med udgangspunkt i Giddens (1996) betragtninger om det reflektive individ, kan vi anskue de ældre borgeres orientering mod boligen som et aktivt valg, der understøtter en fortælling om, hvem de er, og hvor de hører til. Vi forstår boligen som et led i de ældre borgeres ontologiske identitetsskabelse, hvor deres ønske om at blive boende knytter op på ønsket om at blive identificeret med de særlige betydninger, konnotationer og værdier, som tillægges boligen. På baggrund af de ældre borgeres udsagn forsøger vi at indkapsle, hvad der kendetegner deres bolig som et 'locale'. Dette gør vi med henblik på at identificere, hvilke meninger og praksisser vedrørende identitet og livsstil, som de ældre borgere tillægger boligen. Her er det relevant at se

nærmere på nogle af de kendetegn, der går igen i de ældre borgeres boligforhold, som medvirker til at differentiere deres boligform fra andre boligformer; bl.a. ejerform og boligtype. I det nedenstående tager vi fat i, hvad det betyder for de ældre borgere, at de ejer deres bolig, samt hvad de forbinder med lige netop at bo i et parcelhus. Vi har i empirien fundet, at fire centrale livsstilmæssige konnotationer til boligen går igen; 1) Økonomisk råderum og uafhængighed, 2) Autonomi, selvstændighed og individuel livsførelse, 3) Kompetence og kontrol, og 4) Boligen som familiens samlingspunkt.

8.2.1.1 At eje sit hus: Økonomisk råderum, uafhængighed og frihed

Den første livsstilmæssige konnotation til boligen, som fremhæves af de ældre borgere, er økonomisk råderum og uafhængighed. Som tidligere nævnt, ejer samtlige af de ældre borgere deres bolig, og tidligere boligforskning (se bl.a. Saunders 1990) har netop fremhævet boligejerskab som en væsentlig identitetsmarkør. Dette forhold afspejles i interviewene med de ældre borgere, hvor flere lægger en stor betydning og identitet i selve ejerskabet af deres parcelhus. I interviewene nævner flere af de ældre borgere, at de har oparbejdet en friværdi i deres bolig, som betyder, at de nu har økonomisk råderum til at gøre det, de vil, uanset om det er at tilkøbe hjælp til at vedligeholde deres parcelhus eller at købe et rækkehus på et tidspunkt (Vera, Rolf, Jette, Jon, Mona, Martin og Henrik). For dem er det at eje et parcelhus forbundet med frihed og uafhængighed - muligheden for at kunne føre den livsstil, de ønsker. Når ejerskabet af et parcelhus symboliserer økonomisk råderum og sikkerhed, så betyder det også, at en flytning fra parcelhuset er forbundet med økonomisk usikkerhed for de ældre borgere. Vera nævner, at hun anser det som et økonomisk privilegium at have råd til at blive boende i sin nuværende bolig. Som et eksempel på det nævner hun en veninde, som har været nødsaget til at flytte fra sin bolig, fordi hun ikke havde råd til at blive boende, efter ægtefællen gik bort. Udover at det er et privilegium fortsat at eje sin egen bolig, så er det også forbundet med et tab at være nødsaget til at flytte fra selvsamme bolig (Vera: 160-168).

I de ældre borgeres økonomiske overvejelser omkring deres bolig indgår også en bevidsthed om, at de lige nu bor et sted, hvor de får meget for pengene. Nogle af de ældre borgere lægger vægt på, at det er mere fordelagtigt for dem at blive boende i deres nuværende parcelhus, fordi de enten ville komme til at betale en del mere eller få noget mindre attraktivt, hvis de flyttede til en anden bolig (Mona og Martin 244-253; Rolf: 283-291; Jette og Jon 283-285). Nogle af dem nævner, at det kan være svært at finde en bolig, der er tilsvarende attraktiv i et boligområde, hvor huspriserne er steget markant de seneste år, hvorfor de ræsonnerer sig frem til, at det er bedst at blive boende (Lisbeth: 117-119; Ejner: 376-378). Lisbeth fortæller i de to nedenstående citater, at det vil være en økonomisk udfordring for dem at finde en anden bolig at bo i:

Og vi kan se, at hver gang der er et eller andet til salg i byen, så kigger vi lige lidt. Men ofte er det sådan, at vi skal have penge med for at få det, for det nye, der bliver lavet, det er jo ligeså dyrt, som det vi har, og så er det mindre plads. Og måske knapt så attraktiv beliggenhed. [...]

(Lisbeth: 116-119)

Altså der kan jo være en økonomisk udfordring ved det, forstået på den måde, at hvis man skal over i noget nyt, hvor man ikke skal ofre en helt masse penge på at sætte i stand, så kommer man

nok ikke ud med nogle kontanter, også ift. at skaffe sig af med det her hus og købe noget andet. Det kunne være en udfordring. Hvor man så siger, "ej, men så bliver vi, hvor vi er", fordi det er alligevel billigere.

(Lisbeth: 243-247)

I begge citater nævner Lisbeth, at det er udfordrende at finde en bolig i området, som er til at betale og tilpas attraktiv. En flytning ville betyde, at hun skulle forlade en bolig, som for hende symboliserer økonomisk råderum, sikkerhed og frihed, til fordel for et sted, der måske ikke kan leve op til de standarder, som hun ønsker. Hendes tankegang følger her et klassisk økonomisk rationale, hvor der er fokus på at bevæge sig op ad rangstigen og på at maksimere nytteværdien. Denne økonomiske logik gennemsyrrer vores samfund generelt, og det er derfor ikke overraskende, at Lisbeth oplever en vis modstand mod at skulle betale mere for mindre, samt at bevæge sig "ned ad" rangstigen, så at sige, ved at flytte til en bolig med mindre plads og mindre attraktiv beliggenhed. Når man i løbet af sit liv har bygget noget af sin selvforståelse op på baggrund af økonomisk optimering og fremgang, så kan det virke truende mod identiteten at træde et skridt baglæns og at nedskalere frem for at opskalere.

Ligesom Lisbeth nævner nogle af de andre, at de ikke har lyst til at forlade en bolig, som både er god og attraktiv, for at flytte et sted hen, hvor de ikke ved, hvad de får (Mona og Martin: 244-253; Rolf: 283-291). De ældre borgere henviser til udtrykket; *'du ved, hvad du har, du ved ikke hvad du får'*, hvilket netop understreger det dilemma, de sidder i, når de overvejer, om de skal flytte fra deres bolig (Mona og Martin: 244-253; Lisbeth 116-125). Det er usikkert at flytte fra sin bolig, når man ikke ved, hvad man kan få i den anden ende. De kender det liv og dermed den identitet, der er repræsenteret ved deres nuværende bolig, og det er uvist, om de kan etablere det samme et andet sted. Ejner siger, at det ville være som *"at starte forfra"* (Ejner: 397), hvis han skulle flytte fra sin nuværende bolig, etablere sin bolig på ny og dermed også skabe sig selv på ny. Overordnet ser vi altså, at de ældre borgere associerer det langtidsejede parcelhus med identitetsmæssige betydninger som økonomisk kapacitet, privilegium og attraktivitet, og at det knyttes op på en uafhængig, fri og sikker livsstil. Fra et Giddens (1996) perspektiv må vi forstå, at disse positivt ladede associationer fungerer som vigtige elementer i de ældre borgeres selvfortælling, hvor deres bolig bliver en måde at udtrykke og understøtte deres selvidentitet. Og hvis vi tilmeld læner os op ad Savage (2005), så knytter de ældre borgere sig bevidst til deres bolig, fordi den er i overensstemmelse med deres selvfortælling og deres forestilling om frihed og økonomisk råderum - særligt fordi de ikke er sikre på, hvad der vil møde dem, hvis de flyttede til en ny bolig.

8.2.1.2 Herre over egen matrikel: Autonomi, selvbestemmelse og individuel livsførelse

En anden konnotation, som flere af de ældre borgere knytter til deres bolig, er muligheden for selvbestemmelse, autonomi og individuel livsførelse. Denne betydning knyttes først og fremmest op på det meget konkrete faktum, at de selv ejer deres hus, hvorfor de, i modsætning til at bo i en lejebolig, har mulighed for selv at bestemme over husets fysiske udformning. For nogle af dem betyder det, at de har friheden til at modificere og foretage fysiske forbedringer på boligen, så den passer til deres livsform og livsstil. De kan ordne, renovere og tilpasse boligen, så den modsvarer deres individuelle ønsker og behov. For Ejner er det vigtigt, at han selv

kan ordne boligen, "[...] så det fungerer" for ham og den måde, han ønsker at leve sit liv på (Ejner: 124;158;439). Det er alt fra at sætte elinstallationer op til lamper, sørge for at sikkerhedsalarmerne virker eller at ordne vinduerne og haven. Det samme gør sig gældende for Jette og Jon, der også foretager en række modifikationer på deres bolig, så de fortsat har mulighed for at blive boende - også hvis de mistede nogle fysiske funktioner (280-285).

Oplevelsen af selvbestemmelse og autonomi knytter sig imidlertid ikke kun til boligens fysiske udformning, men også til dens socialitet. I flere tilfælde ser vi, at parcelhuset som boligform symboliserer en livsstil, hvor de ældre borgere selv kan bestemme over, og tilrettelægge, deres liv og livsførelse. Dette kommer særligt til udtryk, når de beskriver deres egen boligform, parcelhuset, i forhold til alternative boligformer, hvor man i højere grad bliver konfronteret med andre mennesker, og hvor man ikke kan trække lige så tydelige grænser op mellem ens privatliv og det offentlige liv. For eksempel nævner Martin, at han ville være bekymret for at skulle flytte til et område med tættere bebyggelse eller til en lejlighed, hvor man kan høre overboen (Mona og Martin 379):

Og det er jo det, der er lidt min bekymring ved at flytte. Når man har boet på den måde, vi har boet på i så mange år, så tror jeg, vi ville være lidt intolerante overfor, hvad der nu måtte være af problemer.

(Mona og Martin, 380)

Martin påpeger, at de har vænnet sig til at bo et sted med høj grad af ro og privathed, hvor man ikke dagligt konfronteres med andre mennesker, og han har svært ved at forestille sig, at det skulle være anderledes. Her er det netop parcelhusets særlige udformning, hvor hvert enkelt hus er fritliggende og placeret på egen matrikel med omgivende have, som understøtter Martins ønske om en privat og uforstyrret livsførelse. Den kontakt som Martin har med sine naboer, bygger på et personligt kendskab og på en gensidig forståelse af, hvordan man opfører sig i nabolaget. Her konfronteres man ikke med fremmede, som man ikke kender, og som ufrivilligt træder ind i ens privatsfære, fx via støj. Men som Martin selv påpeger, så har det også betydning for hans oplevelse af både boligen og af ham selv, at han har boet der i så mange år. Han har vænnet sig til en given "parcelhus-identitet" og livsførelse. Dette stemmer overens med Agnews (1987) pointe om, at et 'locale' antager en given social betydning/norm, som både konstituerer og er konstitueret af den vedvarende praksis på stedet. Martins forståelse af sig selv knyttes op på den forståelse, han har af stedet. I den tid, hvor Martin og Mona har boet i deres bolig, har Martin knyttet en række identitet- og livsstilmæssige betydninger - både til parcelhuset, men også til sig selv - og det er nogle betydninger, som Martin i dag ønsker at fastholde. På den måde, er Martins bolig, som Clapham (2005) påpeger, både identitetsskabende og en identitetsmarkør.

Udover at man i sin ejerbolig kan bestemme over, hvordan tingene skal se ud, så ser vi i ovenstående, at de ældre borgere forbinder deres boligtype, det fritliggende parcelhus, med at have privatliv, autonomi og beslutningsmyndighed i eget liv (Ejner, Jette, Jon, Mona, Martin, Henrik, Sten, Hanne og Rolf). Dette er forhold, som ifølge Rubinstein og Parmelee (1992) har stor betydning for, at ældre mennesker kan sikre et positivt selvbillede. De ældre borgeres nuværende bolig bliver et symbol på selvbestemmelse og et selvtilrettelagt

hverdagsliv, og via deres bosætning kan de ældre borgere fastholde disse betydninger i deres selvidentitet. På samme tid er det også en modvilje mod at flytte fra sin bolig, fordi visse andre boligformer for de ældre borgere bliver et symbol på at afgive autonomi, privatliv og selvbestemmelse i eget liv.

8.2.1.3 Ordentlighed og vedligeholdelse som symbol på kontrol og kompetence

I de ældre borgeres beskrivelse af deres bolig kommer en tredje væsentlig betydning i spil, som knyttes op på en normativ forventning om, at boligen skal vedligeholdes og holdes ordentlig og pæn. I interviewene bliver det tydeligt, at parcelhusets fysiske/ydre udtryk har stor betydning for de ældre borgere. I stort set alle interviews fremhæver de, at de løbende vedligeholder have, hus eller facade, med en antagelse om, at det er noget man gør i det boligområde, som de bor i (Henrik, Lisbeth, Rolf, Vera, Hanne, Ingrid, Ib, Ejner, Mona, Martin, Anne og Anders). Det er altså noget af det, der er med til at definere parcelhusets særlige stedsidentitet og de praksisser, som forventes her. Ejner betoner at *"helhedsindtrykket skal se pænt ud"* (Ejner: 58), Henrik fortæller, at det generer ham, når naboen ikke formår at holde facaden pæn (170-177), mens Rolf fortæller, at han kæmper med at holde haven pæn (101-112). I de ovenstående eksempler er der en implicit forventning om, at både hus og have skal se vedligeholdt og ordentligt ud, og følger vi Rubinstein (1989) kan det være en måde at signalere fortsat kompetence og kontrol. Dette er tilfældet for Hanne, der fortæller, at det er vigtigt for hende, at hun kan klare huset selv, og at andre samtidig lægger mærke til det (Hanne: 292-296). Boligen bliver et middel til at signalere over for andre, at Hanne har kompetencerne til at passe sit hus og holde det ordentligt. For de ældre borgere bliver de pæne facader og de trimmede hække en måde, hvorpå de kan vise omverdenen, at de har orden i tingene og kan klare sig selv. Når de ældre borgere kerer sig om det signal, som boligen udsender, så er det i virkeligheden, fordi de bekymrer sig om de signaler, de selv udsender. Det pæne og velholdte hus er derfor en vigtig identitetsmarkør, som de ældre borgere forbinder med fortsat kompetence og mestring af eget liv.

Imidlertid oplever flere af de ældre borgere, at det løbende vedligeholdelsesarbejde af hus og have bliver en større og større belastning, og at de ikke længere har de samme kræfter til at gennemføre det (Henrik, Mona, Martin, Anne, Anders, Ejner, Vera og Rolf). Det sætter de ældre borgere i et svært dilemma mellem ønsket om at vedligeholde overfor deres ressourcer til at varetage denne vedligeholdelse. Henrik nævner eksempelvis, at hvis de skulle flytte fra deres nuværende bolig, så var det for at undgå at vedligeholde hus og have (Henrik: 302-303), og Mona og Martin har lavet modifikationer af hus og have for at undgå for meget vedligeholdelsesarbejde (Mona og Martin: 256-266). Både Lisbeth og Anne nævner, at der kan komme et tidspunkt, hvor pligterne vokser én over hovedet (Lisbeth: 121; Anne og Anders: 393-399), og i det nedenstående fremhæver Anne, at det ville være dét tidspunkt, hvor man eventuelt skulle overveje at flytte fra sin bolig:

[...] Det er ikke så rart, når det hele sander til og vokser en over hovedet. En anden dame oppe i Ravbjerg, som bor i kædehus – hun er også langt oppe i 90'erne og kan ingenting selv – hun vil ikke flytte, for som hun siger: "Hvorfor skulle jeg det? Jeg har penge nok til at kunne få haven ordnet og få gjort rent. Så hvorfor skulle jeg flytte?". [...] Så er der så alle dem, som sidder i deres store huse, og som har pengene til at få hjælp, men vil ikke bruge pengene til det. Og så vokser det hele jo over hovedet, ikke. Så sander det til. Så det er ikke så rart.

(Anne og Anders: 393-399)

Anne understreger, at der forskel på dem, der indser, at de har brug for hjælp til at holde boligen pæn og ordentlig, og dem der ikke indser det. I de tilfælde hvor pligterne bliver uoverskuelige, og det hele sander til, der har man mistet kontrollen over sit eget hjem, og det har Anne ikke lyst til. I hendes udtalelse ligger der en antagelse om, at det ikke er rart at miste kontrollen på den måde - at man ikke kan holde styr på sin egen bolig - fordi det dermed også bliver et tydeligt tegn på, at man ikke kan klare sig selv. Flere nævner her fordelene ved, at have midler til at kunne betale sig fra at vedligeholde hus og have (Sten: 106-110; Anne og Anders: 392; Vera: 186-187; Henrik: 239-240).

Dog kan det være svært for de ældre borgere at vænne sig til tanken om, at de ikke længere kan udføre den samme mængde arbejde med boligen, som de kunne tidligere. Hanne siger, at hun "*ikke kunne klare*", hvis hun ikke længere formåede at vedligeholde boligen, og det hele begyndte at forfalde (Hanne: 208-209). Og for Anders er det et spørgsmål om at vænne sig til, at der er nogle huslige pligter, han ikke længere er i stand til at udføre, men det er svært for ham at forlig sig med (Anne og Anders: 203-205). Ovenstående eksempler illustrerer, hvor tæt bolig, livsstil og identitet er bundet sammen. Det kan opleves som et stort nederlag og som en trussel mod selvidentiteten, hvis/når de ældre borgere ikke længere kan praktisere en given livsstil, som i deres optik er forbundet med det at bo i et parcelhus. Det skyldes også, at de ældre borgere knytter en særlig ære, stolthed og meningsfuldhed til det vedligeholdelsesarbejde, der hører til at eje et parcelhus (Hanne, Ingrid, Ejner og Mona). For Hanne er det vedligeholdelsen og de daglige gøremål i boligen, som fylder dagen med mening, formål og værdi:

Jeg synes det er dejligt. Jeg kan godt sidde og glæde mig over, at jeg skal ud i haven og gøre det og det. Hvis jeg ikke gider, kan jeg jo bare vente til i morgen, ikke? Jamen det giver mig altså lidt glæde. Min overvejelse er, hvor længe jeg kan blive ved. For jeg skal ikke regne med at børnene kan hjælpe, for de har rigeligt. Jeg tror ikke, jeg vil have en lejlighed her [i Birkelund]. Oppe ved bageren har de bygget noget nyt med lejligheder, og der kunne jeg sagtens have fået en lejlighed. Men hvad skulle jeg lave? Jeg kan ikke læse hele dagen lang.

(Hanne: 280-285)

I citatet fremhæver Hanne, at de daglige gøremål i boligen er med til at give hverdagen et arbejdsmæssigt formål, og gøremålene hjælper hende til at udfylde den tid, hun har i boligen - en tid, der kan føles særdeles tom, efter hun mistede sin ægtefælle for nogle år tilbage. Det samme er at spore hos bl.a. Ejner, som fremhæver glæden i "*at kunne gøre det selv*" (Ejner: 39-44), og Ingrid, som ligeledes finder sin beskæftigelse i boligens daglige pligter, hvortil hverdagen får et formål og værdi (Ingrid og Ib: 313-317). Således har de ældre borgere vænnet sig til, at der med boligen hører en række pligter, som er en vigtig og værdifuld del af deres hverdagsliv. De forbinder deres bolig med en given livsstil, som de har praktiseret over de seneste 30 år og ved fortsat at udføre opgaver forbundet med denne livsstil, skaber de kontinuitet og formål i deres liv. Samtidig fastholder de bestemte identitetsmarkører, som er vigtige for dem, og som indskriver sig i en selvfortælling om et aktivt og meningsfuldt hverdagsliv.

8.2.1.4 Vi er familiens samlingspunkt i kraft af vores bolig

Den fjerde og sidste identitets-underbyggende betydning, som italesættes af de ældre borgere, knytter sig til deres familie og muligheden for at være familiens samlingspunkt. For Jette og Jon skal deres bolig udtrykke en oase og samlingspunkt for børn og børnebørn (Jette og Jon: 88-103). Boligen og haven er et sted, hvor børn og børnebørn kan komme og slappe af, blive opvartet med mad og få hjælp til deres opgaver:

Jette: [...] Så vi har god plads og brug for pladsen for der er hele tiden nogen der skal bo her eller lige være her et lille stykke tid eller skal skrive en opgave, som vi skal hjælpe dem med, og så.. [...]

Interviewer: Så I har tit besøg af familiemedlemmer? [...]

Jon: Ja. Så kan de godt slå sig ned i en 14 dages tid.. [...] og de synes det er hyggeligt at være her, fordi så hygger vi os.

Jette: Altså det er mest, hvis de skal skrive bachelor eller sådan noget ikke? [...] Og så bor de lidt trangt med de der steder, de bor rundt omkring, og så vil de gerne have lidt support. Både lidt af.. "kan I ikke hjælpe lidt med at læse det igennem" [...]. Jeg ved jo ikke noget om det, de skriver om, men jeg kan jo godt læse, om der er sammenhæng i det, og så kan vi jo lave lidt mad til dem, og forkæle dem.. Vores virke jo.

Jon: Det er vores virke, ja.

(Jette og Jon: 89-104)

Det er vigtigt for Jette og Jon, at boligen kan fungere som et samlingssted, fordi, som de fremhæver, så skal børnene vide, hvor de kan finde dem (358-360). Jette og Jon udtrykker det som deres "virke", at de og deres bolig står til rådighed for børn og børnebørn - Jette siger ligefrem "det er det, vi er her for" (12-14; 100-105). Boligen og deres identitet som samlende enhed for familien smelter sammen, og de bruger deres bolig til at opnå det "virke", som de ønsker at påtage sig. Ligeledes fortæller mange af de andre, at deres bolig skal fungere som samlingspunkt, hvor hele familien kan komme til mad og arrangementer (Ingrid, Ib, Mona, Martin, Henrik, Lisbeth, Vera, Sten og Rolf). De ældre borgere bliver i kraft af deres bolig et fast og forankret sted for hele familien; et fristed, hvor børnene og børnebørnene kan slappe af samt et rummeligt sted, hvor der er plads til alle. Ved at holde fast i boligen, så holder de ældre borgere også fast i deres identitet som en samlende enhed for hele familien.

8.2.2 Boligens location: Status, social position og kategorisk identitet

Foruden de bolig-mæssige betydninger, som understøtter de ældre borgeres ontologiske selvidentitet, så indskriver selve parcelhuset sig i en bredere makrosocial bolighierarkisk struktur. I dette afsnit bevæger vi os analytisk opad for at belyse, hvordan de ældre borgeres bolig får betydning gennem dens 'location', samt hvilken betydning dette har for de ældre borgeres kategoriske identitet. Vi starter med at fokusere på, hvordan parcelhuset og parcelhus-beboeren placerer sig i et socioøkonomisk landskab. Herefter belyser vi, hvordan de ældre borgere knytter særlige kategoriske identiteter til andre boligområder og til andre boligtyper, samt hvordan de ønsker at differentiere sig fra disse. Til sidst belyser vi, hvordan den kategoriske identitet "ældre" indvirker på de ældre borgeres eget forhold til deres bolig og deres ønske om at blive boende.

8.2.2.1 Boligens socioøkonomiske position: Markedsværdi, attraktivitet og status

Ligesom boligejerskab vakte en række symbolske betydninger, som de ældre borgere identificerede sig med, så markerer ejerboligen også en socioøkonomisk position. I mange tilfælde er huskøb et af de største økonomiske aktiver, man kan foretage sig i løbet af sit liv, hvorfor det er forbundet med en høj status at eje et parcelhus - og særligt huse, som vurderes til at have en særlig attraktivitet i både udseende og beliggenhed. I interviewene kan vi se, at de ældre borgere forbinder en bolig af høj attraktivitet med status og stolthed, og at de er bevidste om, at boligen og boligområdet har en given objektiv værdi. Det er et forhold, som særligt betones af nogle af dem, når de skal beskrive, hvad det er, de sætter pris på ved deres bolig og deres boligområde (Henrik, Mona, Martin, Ingrid og Ib). Da vi spørger Anne og Anders om, hvad boligområdet betyder for dem, svarer Anders således:

[Det er] tæt på byen og tæt på skoven, og så kan man sige, at det er et område her i Vindløse, som er ret attraktivt. Så hvis man skulle, eller der skulle ske et eller andet og man har lyst til at sælge, så skulle det nok blive solgt. Der er selvfølgelig noget med prisen, men ikke sådan, at det ligger i mange dage. Det bliver hurtigt solgt.

(Anne og Anders: 219-226)

Det betyder noget for Anders, at selve boligområdet er attraktivt, og at deres bolig er let at sælge. Boligområdets konnotationer er attraktivitet, samtidig med, at det er tilsigtet familier med økonomiske midler, for som Anders siger, så er nytillflytterne på alder med dem selv. Anne supplerer ved at sige *"det er nok meget sjældent det første sted, man bor"* (Anne og Anders: 321-323). Både Anne og Anders fremhæver, at selve boligområdet faktisk er for dyrt for børnefamilier at bosætte sig i, hvorfor det primært er folk på deres egen alder, som bor i området. Udover at Anne og Anders placerer deres boligområde i den høje ende af det boligsociale hierarki, så placerer de sig også i en fordelagtig social position, hvor de udviser økonomisk kapacitet og handlemuligheder. Lisbeth, som bor i samme område, nævner også, at området er et af de steder, som *"på papiret, hos ejendomsmæglerne, [er] noget af det attraktive i byen."* (Lisbeth: 176-179). Lisbeth nævner ligeledes, at området er attraktivt og beboet af ældre mennesker, samtidig med, at hun siger: *"ifølge statistikkerne, [er det] et af de steder, hvor rigtig mange - om ikke flest - flytter tilbage til"* (Lisbeth: 161-162), hvilket også siger noget om, hvor attraktivt området er. Den samme antagelse har Anne, som siger: *"Vi hører også til en af de kommuner, hvor der er [den] største tilbageflytning procent af børn"* (Anne og Anders: 310-311). Hvis vi følger Claphams (2005) begreb om kategorisk identitet, så får deres boligområde altså tilskrevet et positivt socialt mærkat af både omverdenen og de ældre borgere selv. Det er både ejendomsmæglerne, statistikkerne og de ældre borgere selv, der placerer boligområdet i en kategori, som er omgærdet af status, fordi området er attraktivt og et sted, hvor mange gerne vil være, men få har råd til. Derved differentierer deres boligområde sig også fra andre steder, fordi det - modsat andre steder - er et område, hvor flest gerne vil bo og flytte tilbage til.

8.2.2.2 Differentiering til andre boligområder

Sammenhængen mellem parcelhusets status og de ældre borgeres identitet kommer også til udtryk, når de beskriver deres eget boligområde i forhold til andre områder og beboerne heri. I interviewene ser vi, at de ældre borgere kategoriserer og værdisætter forskellige boligområder i relation til hinanden. Ud fra nogle

karakteristika værdisætter de andre boligområder og vurderer, at der er nogle områder, som er "bedre" end andre (Lisbeth, Anne og Anders). I nedenstående citat forklarer Lisbeth, at de i hendes familie laver sjov med, at der er en "rigtig" og "forkert" ende af byen:

Lisbeth: [...] Vi har en lille joke med det. Min svigersøn synes ikke, det er så sjovt, for han er fra den forkerte side af stationen, ikke. Han er også fra Vindløse, men ude fra det område ved Fuglekvarteret, hvis det siger jer noget som helst. Men det er på den anden side af stationen herfra. [...] Og det har vi jo så jeket med, at det herovre, det er den rigtige side. Da de skulle købe hus, der var det også lidt.. Nu er de så havnet ovre på denne her side, ikke.

[...]

Observatør: Hvorfor er det her den rigtige side?

Lisbeth: Det er fordi, at meget af det herovre, det er noget af det gamle. Og det har sådan lidt.. I hvert fald for mig. Det er sådan et blandet kvarter. Husene er meget forskellige. Det her er så et af de der 60'ere, 70'ere huse – et kedeligt hus i den sammenhæng. Men der ligger jo så indimellem nogle gamle huse. Og jeg synes, at hvis jeg kommer ud i noget af det der, så kan det blive meget ensformigt. Det har jeg det lidt svært ved. Jeg synes, det er dejligt, at det er lidt varieret. Det giver et andet spil, synes jeg.

(Lisbeth: 151-175)

Lisbeth nævner, at der er en rigtig og forkert ende af byen, og Lisbeths bolig er placeret i den "rigtige" ende i et ældre og mere blandet boligkvarter, hvor husene ser forskellige ud og varierer fremfor i den "forkerte" ende, hvor alle husene er placeret på lige veje og ser ens ud. Med reference til Savage (2005) så knytter Lisbeth en række positive konnotationer til det boligområde, hun selv bor i, og differentierer sig fra andre boligområder, som i hendes øjne er "forkerte". Selvom Lisbeth understreger, at det er for sjov, så fastholder hun alligevel, at der er en værdimæssig/symbolsk forskel på de to boligområder, og at det er bedst at bo i det område, hun selv bor i. Selve boligområdet bliver således en del af den positive fortælling, som Lisbeth ønsker at identificere sig med i modsætning til de andre boligområder. Hun udviser her, hvad Savage (2005) kalder et selektivt tilhørsforhold. I andre tilfælde er det ikke det visuelle og fysiske udtryk ved boligen og boligområdet, der agerer differentieringsmekanisme, men rettere de habituelle og værdimæssige forskelle, som beboerne i de forskellige boligområder repræsenterer. I nogle boligområder har de ældre borgere en forestilling om, at livet leves anderledes, og at der her er andre vaner og præferencer i forhold til livsstil end hos dem selv. Nedenstående citat fra Rolf, illustrerer netop, hvordan han selv oplever, at han adskiller sig fra beboere, som bor i et andet boligområde i nærheden:

Rolf: Der var en lejlighed ovre på den anden side af kirken, men (...) min ældste søn, han er båd-ekspert og har fordomme, og han sagde, at det var ikke et slags område, jeg burde bo i.

Interviewer: Nå. Hvad er det for et område?

Rolf: Det er.. Jeg ved ikke, hvad det hedder, men det er lige nord for kirken. Det er et helt lejlighedsområde, det eneste rigtige lejlighedsområde.

Interviewer: Hvorfor synes han ikke, at det er område for dig?

Rolf: Fordi det er de forkerte slags folk. Okay. Jeg siger, at det er fordomme. Normalt har jeg ikke et problem med nogen slags folk, men der er en masse, der har uvaner. Det er det eneste område i kilometervis, fordi husene er for dyre til de fleste.

(Rolf: 290-299)

Som Rolf hentyder til, så er boligområdet med lejlighederne et sted, hvor beboerne opfører sig anderledes end i det boligområde, hvor Rolf selv bor. Rolf vil ikke bryde sig om at bo i et boligområde, som er i uoverensstemmelse med Rolfs egen habitus og værdier. I tråd med Savage's (2005) bourdieuske tilgang, vil Rolf helst bo tæt på mennesker, der ligner ham selv i form af de habituelle og værdimæssige præferencer, han selv har, så han ikke føler sig 'ill at ease'. Og ved at kalde dem "forkerte", så distancerer Rolf sig også fra de kategoriske identiteter, som tilhører området med lejlighederne. Det kan være bestemte sociale grupper, bestemte beboersammensætninger eller grupper med afgivende adfærdsmønstre. I tråd med Rolf, fortæller Ejner, at han ikke ville bryde sig om at bo i et boligområde, hvor folk opførte sig anderledes, ikke ryddede op efter sig selv eller lavede ballade (Ejner: 463-464; Ejner: 474-488). Med udgangspunkt i Savage's (2005) begreb om selektive tilhørsforhold, kan vi altså pege på, at både Rolf og Ejner oplever et større tilhørsforhold til deres nuværende boligområde, hvor de ved, at der er mennesker, der ligner dem selv, og hvor deres ønskede identitet og livsstil er repræsenteret.

8.2.2.3 Konstruktioner af kategoriske steds- og beboeridentiteter

De to ovenstående afsnit viser, at parcelhuset er positivt socialt markeret af omverdenen og af de ældre borgere selv - både i form af den høje sociale status, som selve parcelhuset symboliserer, samt hvordan parcelhusområdet differentierer sig fra andre boligområder. Men udover at parcelhuset symboliserer en høj social status, så er det også en boligtype, som er aldersneutral, hvortil der ikke er knyttet nogle aldersbestemte sociale kategorier. At dette faktum er særlig vigtigt for de ældre borgere, bliver tydeligt i associationsøvelsen, hvor vi undersøger, hvordan de ældre borgere knytter mening til andre boligtyper. I øvelsen fremhæver de ældre borgere særligt to boligtypologier: *seniorbofællesskabet* (oldekolle) og *plejehjemmet*, som de har bestemte normative forestillinger om, og som de kategoriserer og diskursiverer på bestemte måder.

På tværs af interviewene ser vi, at de ældre borgere distancerer sig fra seniorbofællesskabet som boligtype. I stort set alle interviews afviser de ældre borgere, at de på nuværende tidspunkt vil bo i et seniorbofællesskab (Jette, Jon, Ingrid, Ib, Ejner, Anne, Anders, Vera, Hanne, Lisbeth, Sten og Rolf). Jette siger: "*vi er ikke til bofællesskaber. Altså oldekoller*" (460-461), mens Ib ytrer "*[...] jeg vil helst ikke bo et sted, hvor det kun er oldekolle*" (903) og Anne fortæller: "*[...] jeg ville ikke bryde mig om at bo i et oldekolle, hvor der kun var nogen på samme alder*" (458-459). I disse tre udtalelser er det tydeligt at spore en klar distancering til den specifikke boligtype oldekolle, som er et andet ord for seniorbofællesskabet. Der er forskellige grunde til, at de ældre borgere fravælger seniorbofællesskabet. For nogle af dem handler det om et fravalg af den livsstil og det tvungne fællesskab, som står i skarp kontrast til den personlige frihed, som parcelhuset udviser (Jette og Jon 320-325; Ingrid og Ib: 396-403). Men i de fleste tilfælde handler det om, at de ældre borgere simpelthen ikke ønsker at bo et sted, som symboliserer en aldersbestemt identitet. Når de ældre borgere bruger ordet "oldekolle", så ligger der en klar diskursivering af denne boligtype som et aldersspecifikt sted, og de ældre

borgere har nogle klare forestillinger om den aldersgruppe, som tilhører denne kategoriske identitet "ældre". I Veras interview peger vi på billede nr. 5 i associationsøvelsen, og spørger, hvad hun tænker om at bo der, hvortil hun svarer:

Vera: [...] Det ser jo også ud som om, det er noget oldekolle, med nogle gamle.. (griner). Altså jeg vil også sige. Det, der nok også er lidt vigtigt for mig er, at der er forskellige aldersgrupper. Det tiltaler mig nok lidt mere end det der oldekolle-agtige, hvor man alle sammen er gamle. Også fordi. Faktisk nogen af de venner jeg har, de er også yngre end mig, hvert fald 10 år yngre. Og så har jeg jo også mange jævnaldrende. Dem vi har været venner med i 40 år ikke? Men dem jeg igennem mit arbejde, har dannet venskaber med. De er sådan lidt yngre end mig. Jeg tror, jeg ville have svært ved at være i et oldekolle, hvor der var tussegamle.

Observatør: Hvordan kan det være?

Vera: Jamen det ved jeg ikke (griner). Det er fordi jeg synes.. Nogle gange når jeg møder nogle mennesker, nu for eksempel i den sorggruppe der. Der var nogle stykker der var jævnaldrende med mig. Nej, jeg synes de var så gamle. Det er også aktivitetsniveauet. Det er ikke for at sidde og sige, at jeg er super aktiv. Men så længe man er aktiv og kan gøre nogle ting, så synes jeg, det ville være, sådan lidt kedeligt at være sammen med nogen, der ligesom ikke havde den samme lyst til at gøre nogle ting. Og selvfølgelig daler det med alderen, og det gør det selvfølgelig også hos mig. Men så længe, man stadigvæk er nysgerrig og har lyst til at prøve nogle ting og gøre nogle ting. Der kunne jeg godt forestille mig, at der var lidt for stillestående, hvis det bare var gamle tusser.

(Vera: 433-450)

I det ovenstående bliver det klart, at Vera associerer billede nr. 5, der primært illustrerer ældre mennesker, med det hun kalder et oldekolle. Ifølge Vera er det en boligtype som er tilegnet "gamle" mennesker, der simpelthen lever et passivt og stillestående liv. I en Claphamsk (2005) teoretisering kan vi tale om, at seniorbofællesskabet/oldekollets kategoriske/steds-identitet bliver anset som negativt aldersbestemt, fordi det symboliserer en boligtype, hvor "gamle" mennesker med et lavt aktivitetsniveau bor. I tråd med Vera siger Anne også, at det er "uhensigtsmæssigt" at samle ældre mennesker i et seniorbofællesskab, for så "bliver alle syge og gamle på samme tid" (459-461). I begge udtalelser er der en helt klar forestilling om, at ældre mennesker er gamle, skrøbelige og tilmeldt syge, og hverken Anne eller Vera identificerer sig hermed.

Plejhjemmet bliver også fremhævet flere gange i associationsøvelsen (Sten: 427; Anders: 429-430; Ejner: 617; Jette og Jon: 482-494). Imidlertid er der stor forskel på, hvordan plejhjemmet og seniorbofællesskabet bliver italesat af de ældre borgere, eftersom seniorbofællesskabet opfattes som et klart fravalg, så bliver plejhjemmet anset som den allersidste udvej ved meget sen alderdom eller alvorlige helbredsproblemer. I interviewet med Jette er det tydeligt, at plejhjemmet er forbundet med noget negativt, og at det absolut ikke er et sted, hun vil være. Som hun siger, så er plejhjemmet "ikke et sted, jeg vil tage hen godvilligt. Det er det ikke" (Jette: 494). Eftersom plejhjemmet netop er et sted, man bliver visiteret til at være, når man er meget svagelig eller syg, så er det forståeligt, at Jette har en stærk modvilje mod at være der. For de ældre borgere er plejhjemmet et yderst negativt scenarie, som kun bliver en realitet, hvis de bliver tvunget til at være der. Plejhjemmet som boligtype bliver også forbundet med stærke associationer til den aldrende identitet, men

modsat seniorbofællesskabet, er plejehjemmet et sted, de ældre borgere kan være tvunget til at bosætte sig, hvis der simpelthen ikke er nogen udvej.

8.2.2.4 Bolig, alder og livsforløb

Når de ældre borgere distancerer sig så kraftigt fra boligtyper, som associeres med alderdommen, så må det også tage afsæt i et ønske om at distancere sig fra den alderdomskategori, som disse boligtyper bringer med sig. Følger vi Clapham (2005), kan vi argumentere for, at de ældre borgere har indoptaget en række normative og samfundsmæssige forestillinger om alderdommen, som kommer til udtryk, når vi taler om eksempelvis seniorbofællesskabet eller plejehjemmet som boligtyper. I længere tid har den dominerende opfattelse af alderdommen været, at det er et uundgåeligt forfald/tab af fysiske og kognitive funktioner, hvortil boligindsatser, der relaterer til alderdommen, ligeledes bliver opfattet som steder, hvor man har tabt nogle af sine evner eller funktioner (jf. Scharlach & Moore 2016). For de ældre borgere symboliserer disse boligtyper en kraftigt aldrende identitet, hvor tilværelsen er skrøbelig og afhængig af andre, og ved at distancere sig fra seniorbofællesskabet og plejehjemmet, distancerer de sig også fra den identitet, der er knyttet hertil.

I flere tilfælde fremhæver de ældre borgere, at hverken seniorbofællesskabet eller plejehjemmet passer til den situation, de står i: at de simpelthen ikke er nået dertil endnu (Mona, Martin, Sten, Rolf, Ingrid og Ib). At de ikke er nået dertil *endnu*, vidner om, at de alligevel er bevidste om, at de er tæt på eller kan komme i en situation, hvor de to boligtyper alligevel vil være at foretrække. Rolf siger, "*et bofællesskab er fint, når jeg ikke kan passe mig selv mere*" (431-456), mens Lisbeth siger "*[det] passer ikke til mig på nuværende tidspunkt. Det kan godt være i fremtiden, når jeg har brug for mere tryghed*" (418-425) og Sten nævner "*jeg kan ikke forholde mig til det lige nu, men måske om 2 år, når det går værre med mig*" (431-434). Samtidig siger Martin:

Men jeg synes, det er meget svært, for det har lidt at gøre med, hvis man nu bliver ramt af et eller andet, hvor man ikke kan bevæge sig særlig meget [...], så kan det Mona snakker om [aldersvenligt byggeri] også være udmærket, det er slet ikke sådan. Men så handler det om.. Altså fra et liv, hvor vi føler os rimelig aktive til et noget passivt liv. Og der skal man ligesom være så langt i sin alderdom, at man synes, det er godt.

(Mona og Martin: 604-609)

Ligesom de andre, mener Martin ikke, at han og Mona er langt nok i deres alderdom til, at de skal finde alternativer til deres nuværende bolig. Han fremhæver hertil, at det ville være en anden situation, hvis nu de var blevet ramt af sygdom og derfor var tvunget til at flytte et andet sted hen. Det handler altså også om, at de ældre borgere simpelthen ikke føler sig "gamle nok" til at forlade parcelhuset, hvor de stadig kan klare tingene selv til fordel for en boligtype, hvor de har brug for hjælp. Med sådan en antagelse om, at man kun flytter fra sin bolig, hvis man er "gammel nok" eller "syg nok", bliver det ikke desto mindre mere eksplicit, at når man så endelig flytter, så er det fordi man er gammel eller svag. Derfor får selve flytningen karakter som et markant skifte i den identitet, man udtrykker over for andre, fordi det netop bliver så eksplicit, at man flytter fra sit parcelhus, hvor det er kutymen, at man kan klare tingene selv, til en anden boligtype, hvor man er "gammel" og "syg".

Når flytningen har sådan en tydelig symbolik, samtidig med at det eneste alternativ til parcelhuset, som de ældre borgere kender, er de to boligtypologier - seniorbofællesskabet og plejehjemmet - som både samfundet og de ældre borgere selv forbinder med tydelig alderdom og skrøbelighed, så ræsonnerer de ældre borgere sig frem til, at det nok er bedst at blive boende, der hvor de er - så længe de kan. Således er det at blive boende i parcelhuset en måde, hvorpå de ældre borgere, så at sige, skubber den aldrende identitet foran sig, fordi det alternativ de ser til parcelhuset, er lig med tydelige alderdomstegn og en negativ forståelse af det ældre menneske.

9. Diskussion

Specialets analyse viste, at de ældre borgeres forhold til deres bolig er komplekst og betinget af både emotionelle og sociale faktorer. De ældre borgeres ønske om at blive boende i deres nuværende bolig beror på, at de føler sig følelsesmæssigt knyttet til stedet, identificerer sig med stedets betydning og tillægger stedet nogle positivt ladede sociokulturelle meninger. Således er samtlige facetter af John Agnews (1987) stedsdefinition i spil i relationen mellem de ældre borgere og deres bolig. Imidlertid påpeger Agnew, at menneskets subjektive orientering mod et sted skal forstås i sammenhæng med den objektive makro-orden for det specifikke sted. Derfor ønsker vi afslutningsvist at diskutere, hvordan ældre- og boligpolitiske strømninger, repræsenteret under 'ageing in place'-paradigmet, kan influere på analysens resultater og på boligmønstre blandt den ældre befolkning generelt. Disse afsluttende refleksioner skal ses som et ekstra perspektiv på analysens fund, hvor vi hæver blikket og forholder os kritisk til, hvordan politiske diskurser og prioriteringer har medvirket til at konstruere et givent mulighedsrum for de ældre borgeres individuelle boligorienteringer og -valg.

9.1 Ageing in place: Kritik og refleksion

Som fremhævet i litteraturreviewet, blev 'ageing in place' den toneangivende politiske diskurs på ældreområdet i Danmark fra slutningen af 1980'erne. Mantraet lød, at ældre borgere skulle have mulighed for at blive længst muligt i eget hjem, og at staten skulle tilbyde plejeforanstaltninger og hjemmehjælp på den ældre borgers egen bopæl. Heri lå en antagelse om, at det private hjem gav den ældre borger mulighed for at leve et selvstændigt og uafhængigt liv, i modsætning til livet på institution. Vores analyse viser da også, at de ældre borgere forbinder det at blive boende i deres nuværende bolig med uafhængighed, frihed, autonomi samt selvbestemmelse i eget liv (afsnit 8.2). Derudover fremgår det også, at de distancerer sig kraftigt fra plejehjemmet, som boligtype, fordi de knytter negative associationer til det liv, der leves på en institution og til den aldrende identitet (afsnit 8.3.3: afsnit 8.3.4).

9.1.1 Boligdiskurser og flyttestigma

I vores optik er ovenstående ikke en tilfældighed, men derimod et udtryk for, at den dominerende diskurs om at blive længst muligt i eget hjem, i højere eller lavere grad, er blevet internaliseret af de ældre borgere som en kulturel værdi, der medvirker til at konstruere en positiv opfattelse af egen bolig - og modsvarende en modvilje mod at flytte fra denne. Når sociokulturelle værdier om selvstændighed og autonomi i eget hjem indoptages i den ældre borgers eget værdisæt og selvfortælling (afsnit 8.2), så kan en fraflytning fra boligen virke som en trussel mod ens personlige værdier og identitet. En fraflytning kan således betyde, at de ældre borgere må opgive nogle af de positivt ladede associationer, der er knyttet til deres bolig og dermed også til dem selv - hvilket betyder, at de hellere vil undlade at fraflytte deres bolig.

I analysen blev det også tydeligt, at de ældre borgere betragter selve fraflytningen som en "sidste udvej", hvis de bliver for syge eller for "gamle" til at blive boende i deres nuværende bolig (afsnit 8.3.4). Med et sådant mind-set er det ikke underligt, at de forbinder flytningen fra deres nuværende bolig med at miste autonomien

i eget liv, samtidig med, at det symboliserer et markant skifte i deres livsførelse og identitet. I nogle tilfælde kan fraflytningen ligefrem symbolisere en form for tab, fordi de ikke fortsat kan udvise kontrol, kompetence og hverdagsligt formål i kraft af deres bolig. I forlængelse heraf tilslutter vi os Söderberg et. al's (2013) argumentation om, at værdisættet bag 'ageing in place' - som egentlig bygger på intentionen om at beskytte ældre borgeres position - i praksis leder til en stigmatisering af dem, der vælger at fraflytte sin bolig i en høj alder. Det medvirker til, at dem, der faktisk vælger at flytte fra deres bolig, bliver stereotypificeret som "gamle" eller "svage", hvorfor det manifesteres yderligere, at dem, der så bliver boende i deres bolig, er autonome og selvstændige.

Udover at 'ageing in place'-paradigmet stigmatiserer de ældre borgere, der vælger at fraflytte deres bolig, så har det, i vores optik, også været med til at understøtte en stigmatisering af plejehjemmet. Velfærdspolitisk har man prioriteret tilbud til ældre borgere i eget hjem, samtidig med at man har nedprioriteret udbygningen af institutioner som plejehjem (Ringsmose & Hansen 2005). Det betyder, at plejehjemmene er svære at blive visiteret til, da det kun er de meget syge, der får lov til at komme på plejehjem, samtidig med at diverse institutioner har erhvervet et dårligt rygte i den offentlige debat i kraft af den stærke nedprioritering af tildelte ressourcer (Eller, Emil 2020). I analysen ser vi også, at de ældre borgere fremhæver de negative aspekter ved plejehjemmet, samtidig med at de anser plejehjemmet som et yderst negativt scenarie, der kun bliver aktuelt, hvis de bliver tvunget til at være der ved den helt sene alderdom og betragtelige helbredsproblemer (afsnit 8.3.3). I forlængelse heraf, vil vi argumentere for, at 'ageing in place'-paradigmets udtalte begunstiggelse af de ældre borgeres eget hjem har forårsaget en modvilje mod institutionen, hvorfor hjemmet bliver anset som det ønskværdige, mens institutionen bliver anset som det værste scenarie.

9.1.2 At blive boende i parcelhuset længst muligt

Mantraet om at blive længst muligt i eget hjem var oprindeligt tiltænkt som en foranstaltning, der skulle hjælpe ældre borgere med at blive uden for plejehjemmet eller den institutionelle bolig (jf. litteraturreview). Imidlertid kunne det tyde på, at "eget hjem" i praksis er blevet synonym for det langtidsbeboede parcelhus, da flere af de ældre borgere helt holder sig fra at flytte til andre ikke-institutionelle boliger som lejligheder eller rækkehuse. Denne tendens er at spore i vores analyse, da de ældre borgere udviser en stærk modvilje mod at flytte fra den parcelhus-livsstil, de kender til og er vant til, til fordel for en bolig eller et boligområde, som ikke nødvendigvis matcher deres ønskede livsførelse og identitet (afsnit 8.2; afsnit 8.3). En sådan normativ opfattelse af, at det er bedst at blive i eget parcelhus, kan spores tilbage til 1960'erne og 1970'erne, hvor enfamiliehuset med egen have blev symbolet på frihed og velstand. Grundet en generel velstandsstigning og skatteomlægning, der begunstigede boligejerskab, var det muligt for de fleste at tilkøbe sig parcelhuset og dermed også de symbolske værdier bag (Ærø 2002). I forlængelse heraf kan man tale om, at de ældre borgere, som vi undersøger i denne specialeafhandling, er influeret af det Kristensen og Andersen (2009) betegner som generationseffekten, eftersom de netop valgte at bosætte sig i 1960'erne, hvor parcelhuset var yderst attraktivt (jf. litteraturreviewet). Ligeledes indskriver selve parcelhuset sig i en diskurs om "det gode liv", og dette kan være med til at forklare, hvorfor de ældre borgere, i vores undersøgelse, forbinder det at blive i deres parcelhus med en række positive konnotationer som økonomisk frihed, autonomi og fri livsførelse (Ærø 2002). I vores optik skal 'ageing in place'-paradigmet ses i samspil med diskursen om "det gode liv

i parcelhuset”, hvis man skal forstå, hvorfor flere ældre borgere vælger at blive boende i deres parcelhus. De ældre borgere bliver boende længst muligt i eget parcelhus, fordi det er her, de kan opretholde det “gode liv” og fortsat kan skrive sig ind i de positive konnotationer, som parcelhuset tilvejebringer.

9.1.3 Problemet ved kategoriske identiteter og kategoriske boliger

Som beskrevet i litteraturreviewet kritiserer Scharlach og Moore (2006) ‘ageing in place’-begrebet for at bygge på en snæver forståelse af aldring som et fysisk og mentalt funktionstab. Dette synspunkt deles af David Clapham (2005), der fremhæver, at den unuancerede fokusering på kropslige alderdomstegn, pleje og særbehandling, fremmaner et negativt billede af ældre mennesker. Imidlertid påpeger han, at ældre mennesker *ikke* har de samme behov, og at de reagerer forskelligt på de ændringer, der møder dem. Clapham foreslår en mere positiv diskurs omkring ældre mennesker og deres boligforhold - en diskurs, hvor der lægges vægt på de ældre menneskers kontrol over egen boligsituation og på de individuelle behov, de har. Vi vil, ligesom Clapham, argumentere for en langt mere heterogen forståelse af ældre mennesker. En forståelse, der tager højde for, at vi i dag lever i et samfund, der qua Giddens (1996) betragtninger om livsstil og identitet, er kendetegnet ved en mangfoldighed af leveveje og valgmuligheder. Med vores kvalitative undersøgelse har vi efterstræbt at belyse de ældre borgeres individuelle og forskelligartede forhold til deres bolig, samtidig med at vi har taget højde for deres subjektive ønsker og behov, som ikke nødvendigvis er foranlediget af, at de er ældre mennesker.

I forlængelse af ovenstående vil vi også fremsætte en kritik af den dominerende boligpolitiske tankegang, hvor man bygger boliger ud fra bestemte kategorier som familieboligen, ungdomsboligen og ældreboligen. Når man bygger ældreboliger, kategoriserer man boligen ud fra den socialt konstruerede gruppe “ældre” og ikke ud fra det enkelte menneskes personlige omstændigheder og kendetegn. Med konstruktionen af en særlig gruppe opstår ligeledes konstruktionen af stereotyper over de behov, som denne gruppe har, fx dårligt helbred eller ensomhed. Selvom mange ældre mennesker oplever disse problematikker, så må vi huske på, at der er rigtig mange, som ikke gør. Alderdommen strækker sig over mange stadier, og der er stor variation i den enkeltes ønsker og behov. Som det fremgår i analysen, så er den kategoriske identitet “alderdom”, og de dertilhørende aldersspecifikke boliger, med til at strukturere de ældre borgeres oplevelse af, hvilke boligmuligheder, der er åbne for dem (afsnit 8.3). I dette speciale, står det frem, at de ældre borgere ønsker at bibeholde deres nuværende livsstil og identitet, og når “ældreboligen” forbindes med en anden aldersspecifik livsstil, bliver denne boligtype fjern for dem. For os at se, kan dette være med til at forklare, hvorfor de ældre borgere udviser en stærk modstand mod de aldersspecifikke boliger. Vi mener, at der er behov for, at de ældre borgere har mulighed for at overføre samme livsstil og livsførelse til en anden bolig, uden at de nødvendigvis skal forholde sig til, at de nu er blevet placeret i den sene “alderdomskategori”. Der er således behov for, at man gør op med de skarpe alderskategoriske boligtyper, der sætter mennesker i bås, for i stedet at give plads til, at det enkelte menneske - ung eller gammel - kan personliggøre og forme sin bolig ud fra sine individuelle boligpræferencer og behov.

9.1.4 En snæver forestilling om alternativet

I analysen bliver det tydeligt, at de ældre borgere i virkeligheden har en meget snæver forestilling om, hvordan alternativet til deres nuværende bolig kan se ud. Jævnfør ovenstående afsnit forestiller de fleste sig, at alternativet til parcelhuset er de aldersspecifikke boligtyper, som seniorbofællesskabet eller plejehjemmet, hvortil der er knyttet en negativ opfattelse af alderdommen som forfald, tab af funktioner og i værste fald en endestation i livet (afsnit 8.3.3). I tråd med Means (2007) m.fl. (jf. afsnit 2.2.2) mener vi, at det er særlig problematisk, hvis de ældre borgere oplever, at der ikke er gode boligalternativer til deres eget parcelhus, da det således kan betyde, at de bliver i deres nuværende bolig grundet nødvendighed frem for lyst. Mange af de ældre borgere ytrer en begyndende bevidsthed om, at det nok er bedre og mere fordelagtigt for dem at flytte til en anden bolig med færre kvadratmetre og mindre vedligeholdelse. Men selvom de går med disse begyndende flytteovervejelser, så er der alligevel ingen af dem, der er nået dertil, hvor de synes, det er meningsfuldt at flytte. Og hvordan kan det være? Vi tror, at dette beror på et manglende mulighedsrum af gode boligalternativer, der fordrer fleksibilitet og diversitet for de ældre borgere. I interviewet med Lisbeth ytrer hun et meget klart ønske til den kommune, hun bor i, og vi synes netop dette citat peger på, at udbuddet af alternative boliger til de ældre borgere, er for snævert:

Hvis jeg skulle ønske noget fra kommunen – og det har jeg sagt nogle gange – så er det fint, at man gerne vil have børnefamilier til byen, [...] Men man skal også lidt huske, at der er altså mange, som måske egentlig gerne vil af med deres hus for at give plads til børnefamilier, men der er ikke rigtigt nogle alternativer.

(Lisbeth: 296-303)

Lisbeth påpeger netop, at der mangler lokale boligtilbud til ældre borgere, som gerne vil flytte fra deres parcelhus. Selvom de går med en solidarisk tanke om at "gøre plads" til børnefamilierne i de store parcelhuse, så kan det være svært at flytte, når der ikke findes noget alternativ til deres nuværende bolig. Ligesom Hillcoat-Nalletamby et al. (2010) og Martens (2017) (jf. litteraturreviewet), mener vi, at der behov for at sammentænke ældre- og boligpolitik, sådan at boliger til ældre borgere bliver et mere centralt element i de politiske velfærdsdagsordner. Man skal overveje, hvordan den fremtidige boligforsyning kan tilgodese de ældre borgeres individuelle boligpræferencer og behov, sådan at vi dels skaber større cirkulation i de eftertragtede parcelhuskvarterer og dels skaber boligtrivsel hos de ældre borgere.

9.2 Fremsyn og perspektivering

Denne specialeafhandling har søgt at belyse ældre borgeres bosætning og boligforhold med udgangspunkt i deres personlige forståelser og fortolkninger af boligen. Men som det fremgår af ovenstående diskussionspunkter, så findes der en række ældre- og boligpolitiske diskurser, som unægteligt influerer, hvordan de ældre borgere orienterer sig mod deres bolig samt på de valg, de træffer i relation til denne. Med andre ord, er historiske, politiske, sociale og økonomiske forhold med til at konstruere et givent mulighedsrum for de ældre borgeres boligorienteringer og -valg (jf. Wingens et al. 2011). Vi skal være opmærksomme på disse strukturer, da de sætter de overordnede rammer for, hvordan de ældre borgere tilknytter sig og identificerer sig med

bestemte boligtyper. Vi ser altså en række problemer ved de dominerende politiske bolig- og ældrediskurser, samtidig med, at udbuddet af boliger til den ældre befolkningsgruppe i dag er for stereotyp og standardiseret, uden øje for det enkelte menneske, der skal leve sit liv i disse boliger.

Hvis vi skal imødekomme den demografiske udfordring, der vil ramme Danmark i fremtiden, så mener vi, at der skal fokuseres mere på den bosætning og de boligforhold, vi tilbyder den ældre befolkning. Hvis vi vil omorganisere boligområderne, skabe cirkulation, give plads til børnefamilier og spare på energiforbruget i de store parcelhuse, så må vi også tilvejebringe tilfredsstillende boligalternativer til den ældre befolkning. Som Elder (1977) pointerer, så må man forstå mobilitet i relation til det enkelte menneskes individuelle livsbegivenheder og personlige biografier i social, historisk, politisk og geografisk kontekst. Vi må tage højde for, hvilke boligønsker og boligtanker, de ældre borgere går rundt med og realisere dem et nyt sted. Vi kan ikke skære alle over en kam og forvente, at det er tilfredsstillende for alle ældre borgere at bo i en "one size fits all" ældrebolig. Samtidig må vi også forstå, at alt dette udmøntes i velfærdsspørgsmål, for ved at skabe bedre muligheder og fleksibilitet for den enkelte ældre borger, så skaber vi også trivsel og velfærd hos dem. Det kan være med til at afværge vedligeholdelses-dilemmaer i boligene, isolation, ensomhed og mistrivsel blandt den ældre befolkning. I denne henseende skal vi ligeledes tage højde for den gruppe af ældre, som ikke besidder de fornødne ressourcer til at flytte fra deres parcelhus til en anden bolig. Som pointeret i litteraturreviewet (jf. Smetcoren) og i analysen (jf. 8.2.1) kan det være en stor flyttebarriere, at de ældre borgere lider et økonomisk tab ved flytningen samtidig med, at der kan være ældre borgere, som simpelthen ikke besidder den fornødne økonomi til at flytte. Vi anbefaler, at man fra politisk side prioriterer at tilvejebringe boliger med forskellige ejerformer, som tilgodeser de økonomisk svagt stillede. Desuden mener vi, at man skal tilbyde en række hjælpeforanstaltninger der gør valget af bolig og flytteprocessen lettere for dem, der ikke selv har ressourcerne til det.

Det skal dog samtidig slås fast, at vi ikke partout mener, at de ældre borgere skal flytte ud af deres parcelhuse. Vi påpeger imidlertid vigtigheden af, at mulighedsrummet udvides, så det bliver nemmere og mere tilgængeligt for de ældre parcelhusejere at træffe et frivilligt valg om at flytte. Vi advokerer for, at man udvider mulighedsrummet angående boligvalg og boligpræferencer, sådan at man imødekommer den frivillige flytning blandt ældre borgere. En sådan udvidelse kræver dels et opgør med den dominerende diskurs om, at man som ældre borger skal blive længst muligt i eget hjem, dels et opgør med de kategoriske boligforståelser, som underbygger en snæver og homogen forståelse af den ældre borger. Det er svært at ændre på kulturelt indlejrede værdier, men man kan fra politisk side arbejde strategisk med at fremme bygge- og renoveringsprojekter, som tilgodeser slutbrugerens ønsker og behov. Det kan være at udvikle nye og fristende boligtilbud, som er så attraktive, at de ældre borgere frivilligt vælger at flytte ud af de parcelhuse, som ikke længere er optimale for dem. Derudover skal der ske et skifte og en stigning i det offentlige engagement til at finde boligalternativer til ældre borgere, som ikke er bundet op på aldersspecifikke boligtypologier. Man må gentænke den symbolske betydning af seniorboliger (ældreboliger, seniorbofællesskaber etc.), sådan at de ikke fremstår som steder, der kun rummer "gamle" mennesker, men i stedet er attraktive for alle - unge som ældre - borgere, der går med tanker om at flytte. Man må kunne skabe boliger, der ikke nødvendigvis er rettet mod ældre borgere, men som alligevel kan rumme alderdommen. Mange eksperter (RealDania etc.) taler om, at

seniorbofællesskabet skal tilvejebringe fællesskabsmuligheder og imødekomme den ensomhed, der kan opstå i den sene alder, men i vores analyse er det ikke just de positive associationer, der er tilknyttet seniorbofællesskabet. Derfor må vi også dykke ned i de symbolske betydninger, som diverse boligtyper har for den ældre befolkning og forsøge at ændre betydningen og dermed betone de positive aspekter ved boligerne.

Vi ser et behov for at gentænke og redefinere, hvilke muligheder den ældre befolkningsgruppe fremadrettet har i forhold til boligvalg. Samtidig mener vi, at der mangler mere nuanceret viden om, hvorfor nogen vælger at flytte, mens andre ikke gør. Hvor nærværende specialeafhandling har haft fokus på en specifik aldersgruppe i en specifik boligform, som har valgt at blive boende, så mangler der viden om andre grupper af ældre borgere, af forskellige boligtyper, og ikke mindst af den gruppe, der har valgt at flytte fra parcelhuset - fx i seniorbofællesskab. Vores håb er, at flere akademiske undersøgelser vil dykke ned i de ældre borgeres personlige fortællinger og ønsker til deres bolig, og at disse kan bane vejen for, at man fra politisk side kan tilvejebringe boligalternativer til parcelhuset, som imødekommer de ældre borgeres behov og ønsker. Med indsigterne fra denne specialeafhandling, kan man arbejde med løsninger, som tager højde for stedstilknytning og identitetsmæssige spørgsmål.

Når man skal tænke i fremtidige boliger og bosætning blandt ældre borgere, så er der altså behov for, at man tænker mangfoldigt og fleksibelt. Fokus må være på at etablere et bredt mulighedsrum, som ikke alene henvender sig til borgere med behov for pleje og omsorg, men også til seniorer i mange andre faser af livet. Fokus skal være, at den ældre befolkningsgruppe selv kommer til orde.

10. Konklusion

- At holde fast i parcelhuset og i sig selv

I denne specialeafhandling har vi søgt at belyse ældre parcelhusejeres bosætning og boligforhold med udgangspunkt i deres personlige beskrivelser, forståelser og fortolkninger af boligen. På baggrund af 11 kvalitative interviews med ældre parcelhusejere mellem 65-80 år har vi undersøgt, hvordan de forholder sig til deres bolig, samt hvorfor de vælger at blive boende i deres parcelhus. Med en hermeneutisk-fænomenologisk tilgang til empirien har vi søgt at opnå en helhedsforståelse af den komplekse relation mellem de ældre borgere og deres bolig. Vi har tilgået emnet fra et stedsteoretisk perspektiv og arbejdet analytisk med inspiration fra John Agnews (1987) tredelte stedsdefinition, hvor boligen kan forstås som et subjektivt og emotionelt erfaret sted ('sense of place'), et lokalt mikrosocialt sted ('locale') og et samfundsskabt og makro-socialt sted ('location'). Med udgangspunkt i Agnews stedsdefinition har vi udformet en teoretisk og analytisk model for specialet, *stedstrekanten*. Stedstrekanten illustrerer, hvordan boligen får betydning i en vekselvirkning mellem de tre stedsaspekter, som spænder over dels emotionelle/subjektive og sociale forhold. Med henblik på at nuancere og udfolde de tre stedsaspekter har vi udvalgt en række sociologiske og humangeografiske teorier, som vi har inddelt i to teoretiske klynger. Den første klynge indbefatter teorier og begreber, der primært behandler emotionelle og subjektive orienteringer mod et sted, hvor den anden klynge behandler stedets socialt betingede omstændigheder ud fra teorier om identitet, livsstil og diskurser.

Specialets analyseafsnit startede med at behandle den subjektive ende af stedstrekanten, for derefter at bevæge sig over mod de socialt betingede, og -konstruerede facetter af boligen - både lokalt og på samfundsniveau. Selve analysen var inddelt i to delkapitler, som fulgte teori-klynge 1 og teori-klynge 2. I første kapitel af analysen fandt vi, at de ældre borgeres forhold til boligen er kendetegnet ved en høj grad af tilknytning til enten boligen eller til det område, de bor i. Deres høje tilknytning hænger sammen med, at de har boet det samme sted over flere år, hvor de mentalt har tilegnet sig boligen og gjort den til et hjem gennem renoveringer, tilpasninger og personlig indretning. Samtidig har de etableret en række minder på og med stedet, hvilket betyder, at boligen, dens interiør og tingene vækker minder om det liv, de har levet, samt hvem de er. I de ældre borgeres tilknytning til lokalområdet spiller minder, tid og genkendelighed ligeledes en rolle. Vi fandt også, at en aktiv deltagelse i lokalmiljøets foreninger og tilbud samt sociale relationer er vigtige faktorer for de ældre borgeres rodfæstelse i lokalområdet. Alt i alt er den høje tilknytning med til at binde de ældre borgere til deres nuværende bolig og lokalområde, og det kan altså være med til forklare, hvorfor de bliver boende. For de ældre borgere er boligen og lokalområdet forbundet med kontinuitet, sikkerhed og tryghed, mens en potentiel flytning er forbundet med fare, ukendthed og bekymringer.

I andet kapitel af analysen viste vi, at de ældre borgere forstår og placerer deres bolig - og dermed også sig selv - i et sociokulturelt meningsunivers. I første del undersøgte vi de meninger, symboler og forståelser, som de ældre borgere tilskriver deres bolig for at belyse, hvordan parcelhuset, som meningsbærer, bliver et middel til at udtrykke og bevare en særlig identitet og livsstil. Vi fandt, at de ældre borgere identificerer deres bolig med økonomisk uafhængighed og frihed, autonomi og selvbestemmelse i eget liv samt en vedvarende

kontrol, kompetence og et hverdagsligt formål - positive konnotationer, som indgår i de ældre borgeres ønskede selvbillede og selvfortælling. I anden del undersøgte vi, hvordan de ældre borgeres bolig placerer sig i et større makrosocialt bolighierarki, hvortil de indskrives i en attraktiv social position i samfundet. Det kommer til udtryk ved, at parcelhuset får tilskrevet et positivt socialt mærkat af både omverdenen og de ældre borgere selv, samtidig med at det boligområde, hvor de bor er omgærdet af høj status. Til sidst fandt vi, at de ældre borgere gennem deres bolig, parcelhuset, kan bevare en positiv selvidentitet, som ikke er underlagt de negative associationer (skrøbelighed, afhængighed og nedsat funktionsevne), som diskursivt er blevet tillagt den kategoriske identitet "ældre". Hvor parcelhuset som boligform ikke er udpræget aldersspecifikt, så anser de ældre borgere både seniorbofællesskabet og plejehjemmet som boligtyper, der i høj grad er tiltænkt ældre mennesker. Ved at blive boende i parcelhuset, abonnerer de ældre borgere på de positive konnotationer, som parcelhuset og parcelhusområdet bringer med sig, samtidig med at de distancerer sig fra de negative konnotationer, der diskursivt tillægges den aldrende identitet og de aldersspecifikke boliger. Overordnet kan disse forskellige identitets- og livsstilsmæssige betydninger, som er skabt mikro- og makro-socialt, være med til at forklare, hvorfor de ældre borgere ønsker at blive boende i deres parcelhus.

Slutteligt i specialet fremsatte vi en række refleksioner som et ekstra perspektiv på analysens fund, hvor vi hævdede blikket og forholdt os kritisk til, hvordan politiske diskurser og prioriteringer har medvirket til at konstruere et givent mulighedsrum for de ældre borgeres individuelle boligorienteringer og -valg. Her lagde vi vægt på, at beslutningstagere fremadrettet skal udvide mulighedsrummet angående boligvalg og boligpræferencer blandt den ældre befolkning. I vores optik kræver det et opgør med den dominerende diskurs om, at man som ældre borger skal blive længst muligt i eget hjem, et opgør med kategoriske boligforståelser, som underbygger en snæver og homogen forståelse af den ældre borger som plejekrævende og "gammel" samt en udbygning og synliggørelse af alternative boligformer, som tager højde for heterogeniteten i de ældre borgeres ønsker og behov.

Litteraturliste

- Agnew, John A. 1987: *Place and politics: the geographical mediation of state and society*. Boston: Allen & Unwin.
- Ahn, Mira et al 2017: "Supporting Aging-in-Place Well: Findings From a Cluster Analysis of the Reasons for Aging-in-Place and Perceptions of Well-Being". *Journal of Applied Gerontology*, 1-27
- Altman, Irwin, & Setha Low (red.) 1992: *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- Andersen, Hans & Helle Nørgaard 2018: "Bosætning og flyttemønstre i Danmark – en oversigt". *Økonomi og Politik*, 91,4, s. 7-19.
- Angelini, Viola & Anne LaFerrere 2012: "Residential Mobility of the European Elderly". *CESifo Economic Studies*, 58,3, s. 544-569.
- Atkinson, Paul & Amanda Coffey 2003: "Revisiting the relationship between participant observation and interviewing", in J.F. Gubrium & J.A. Holstein (eds.) *Postmodern interviewing*, London, Sage
- Bayer, Ada-Helen, & Leon Harper 2000: *Fixing to stay: A national survey on housing and home modification issues*. Washington, DC: AARP.
- Becker, Howard 1998: *Tricks of the trade. How to think about your research while you're doing it*. Chicago, University of Chicago Press.
- Bloem, Brigitte et al 2008: "Residential mobility in older Dutch adults: Influence of later life events". *International Journal of Ageing and Later Life*, 3, 1, s. 21-44.
- Boldy, Duncan et al 2011: "Older people's decisions regarding 'ageing in place': A Western Australian case study". *Australas Journal on Ageing*, 30, 3, s. 136-42
- Bourdieu, Pierre (1996). "Et steds betydning", i Bourdieu, P.: *Symbolisk Makt*. Oslo: Pax Forlag A/S, s. 149-158.
- Boyle, Paul et al 2014: *Exploring contemporary migration*. Longman Harlow.
- Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard 2015: *Kvalitative metoder: en grundbog*. København.: Hans Reitzel.
- Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard 2020: *Kvalitative metoder: en grundbog*. København.: Hans Reitzel.
- Callahan, James 1992: "Aging in place". *Generations*, 16, s. 5-6.
- Case, Duncan 1996: "Contributions of journeys away to the definition of home: An empirical study of a dialectical process". *Journal of Environmental Psychology*, s. 1-15
- Charmaz, Kathy 2004: "Premises, Principles, and Practices in Qualitative Research: Revisiting the Foundations". Keynote Address: Fifth International Advances in Qualitative Methods Conference. *Qualitative Health Research*, 14, 7, s. 976-993
- Chevan, Albert 1995: "Holding on and letting go: residential mobility during widowhood". *Research on aging*, 17,3, s. 278-302.
- Clapham, David 2005: *The meaning of housing: A pathways approach*. Bristol University Press.

- Coffey, Amanda & Paul Atkinson 1996: "Coding and Concepts". In Coffey, Amanda & Atkinson, Paul *Making sense of qualitative data*. London: Sage.
- Collin, Finn 2003: *Konstruktivisme*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Cresswell, T. 2004: *Place: A short introduction*. Oxford: Blackwell.
- Cutchin, Malcolm 2001: "Deweyan integration: Moving beyond place attachment in elderly migration theory". *International Journal of Aging and Human Development*, 52,1, s. 29-44.
- Cutchin, Malcolm 2003: "The process of mediated aging-in-place: a theoretically and empirically based model". *Social Science & Medicine*, 57,6, s. 1077-1090
- Davey, Judith 2006: "'Ageing in Place': The Views of Older Homeowners on Maintenance, Renovation and Adaptation." *Social Policy Journal of New Zealand*, 27
- Delmar, Charlotte 2010: "Generalizability as recognition: Reflections on a foundational problem in qualitative research". *Qualitative Studies*, 1, s. 115-28.
- Denzin, Norman 2002. "The interpretive process". I: Huberman, Michael and Miles, Mathew (red.). *The Qualitative Research Companion*. Thousand Oaks: Sage, s. 349-66.
- Edmonston, Barry 2014: "Residential mobility of elderly Canadians - Trends and determinants". *Canadian Journal on Aging*, 33,4, s. 378-399.
- Elder, Glen H. 1977: Family History and the Life Course. *Journal of Family History*, 2,4, s. 279-304.
- Eller, Emil 2020: "Opråb efter 'skræmmende' skjulte optagelser: Problemer på danske plejehjem er udbredte". DR, d. 7. juli
- Falconer-Al Hindi, Karen 1997: "Feminist critical realism: A method for gender and work studies in geography". I: J.P. Jones III, J.N. Heidi & S.M. Roberts (red.), *Thresholds in Feminist Geography*. Lanham MD, Rowman and Littlefield.
- Fokkema, T & L. Van Wissen 1997: "Moving plans of the elderly: a test of the stress-threshold model". *Environment and Planning A*, 29,2, s. 249-268.
- Forsyth, Ann & Jennifer Molinsky 2020: "What Is Aging in Place? Confusions and Contradictions". *Housing Policy Debate*, 1-16.
- Geertz, Clifford 1973: *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Geist, Claudia & Patricia A. McManus 2008: "Geographical mobility over the life course: motivations and implications". *Population, Place and Space*, 14, 4, s. 283-303
- Giddens, Anthony 1996 [1991]: *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gilleard, Chris et al 2007: "The impact of age, place, aging in place, and attachment to place on the well-being of the over 50s in England". *Research on Aging*, 29, s. 590-605.

- Gitlin, Laura 2003: "Conducting research on home environments: Lessons learned and new directions". *The Gerontologist*, 43,5 s. 628-637.
- Golant, Stephen 2003: "Conceptualizing Time and Behavior in Environmental Gerontology: A Pair of Old Issues Deserving New Thought". *The Gerontologist*, 43,5, s. 638-648.
- Golant, Stephen 2008: "Low-Income Elderly Homeowners in Very Old Dwellings: The Need for Public Policy Debate". *Journal of Aging & Social Policy*, 20,1 s. 1-28
- Gram-Hanssen, Kirsten & Claus Bech-Danielsen 2004: "House, home and identity from a consumption perspective". *Housing Theory and Society* 21, s. 17-26.
- Halkier, Bente 2011: "Methodological practicalities in analytical generalization". *Qualitative Inquiry*, 17, s. 787-97.
- Halkier, Bente 2015: "Fokusgrupper", i Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard (red.) *Kvalitative metoder: en grundbog*. København: Hans Reitzel.
- Hammersley, Martyn 2010: "Reproducing or constructing? Some questions about transcription in social research", *Qualitative Research*, 10, s. 553-69.
- Hansen, Eigil Boll & Georg Gottschalk 2006: "What Makes Older People Consider Moving House and What Makes Them Move?". *Housing, Theory and Society*, 23,1, s. 34-54
- Heidegger, Martin 1986: *Sein und Zeit*. Tübingen: Niemeyer [Væren og tid. Overs. Christian Rud Skovgaard, Aarhus: Klim 2007]
- Hillcoat-Nalletamby, Sarah et al 2010: "Ageing Populations and Housing Needs: Comparing Strategic Policy Discourses in France and England". *Social Policy Administration*, 44, 7, s. 808-826.
- Hillcoat-Nalletamby, Sarah. & Jim Ogg 2014: "Moving beyond 'ageing in place': older people's dislikes about their home and neighbourhood environments as a motive for wishing to move". *Ageing and Society*, 34, 10, s. 1771-1796.
- Houben, P.P.J. 2001: "Changing housing for elderly people and co-ordination issues in Europe." *Housing Studies*, 16, 5, s. 651-673.
- Hummon, David 1992: "Community Attachment: Local Sentiment and Sense of Place" i Altman, Irwin, & Setha Low (red.). *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- Jacobsen, Bo et al 2020: "Fænomenologi" i Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard (red.). *Kvalitative metoder: en grundbog*. København: Hans Reitzel.
- Jacobzone, Stephane 1999: "Ageing and Care for Frail Elderly Persons: An Overview of International Perspectives", *OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers*, No. 38, OECD Publishing, Paris
- Juul, Søren. 2012: "Hermeneutik". I: Juul, Søren og Kirsten Pedersen (red.). *Samfundsvidenskabernes videnskabs-teori en indføring*. Hans Reitzels Forlag, 107-148
- Kallan, Eigil 1993: "A multilevel analysis of elderly migration". *Social science quarterly*, 74, 2 June
- KL 2010: *KL's ældrepolitiske udspil 2010. Nye ældre, nye muligheder*. 1. udgave, 1. oplag. KL.

- Kristensen, Hans & Hans Skifter Andersen 2009: *Befolkningens boligønsker*. Center for Bolig og Velfærd – Realda-
nia Forskning
- Kristensen, Hans 2008: "Huset som ramme om vore liv" i Henriksen, Lars Skov m.fl. (red): *Sociologiens rum – fest-
skrift for Jens Tonboe*. Aalborg Universitetsforlag.
- Kvale Steinar & Svend Brinkmann 2008: "Transskription af interview". I: *Interview - Introduktion til et hånd- værk*.
København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale Steinar & Svend Brinkmann 2009: *Interview - Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann 2014: *Interview: det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. København:
Hans Reitzels Forlag.
- Kwon, Hyan et al 2015: "U.S. Baby Boomers' Desire to Age in Place and Residential Satisfaction". *Journal of Housing
For the Elderly*, 29, 4, S. 348-372.
- Lauritzen, Heidi et al 2012: *Ældres ressourcer og behov. Status og udvikling på baggrund af ældredatabasen*. SFI,
Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Lawton, M. Powell 1982: "Competence, environmental press, and the adaptation of older people". In M. P. Lawton,
P. G. Windley, & T. O. Byerts (Eds.). *Aging and the environment*. New York: Springer.
- Lawton, M. Powell 1983: "Environment and other determinants of well-being in older people". *The Gerontologist*,
23, s. 349-357
- Lewicka, Maria 2011: "Place attachment- How far have we come in the last 40 years?" *Journal of Environmental
Psychology*, 31, 3, s. 207-230
- Marcus, Clare 1992: "Environmental Memories" i Altman, Irwin, & Setha Low (red.) *Place attachment*. New York:
Plenum Press.
- Marek, Karen et al 2012: "Aging in place versus nursing home care: comparison of costs to Medicare and Medicaid".
Research in Gerontological Nursing vol 5, No. 2.
- Martens, Christine 2017: "Aging in Which Place? Connecting Aging in Place with Individual Responsibility, Housing
Markets, and the Welfare State". *Journal of Housing For the Elderly*, 1-11.
- Means, R. 2007. "Safe as houses? Ageing in place and vulnerable people in the UK." *Social Policy and Administra-
tion* 41,1, s. 65-85.
- Mechlenborg, Mette & Jensen, Jesper 2018: "De danske seniorer bor i halvtomme enfamiliehuse". *MIT HUS. Par-
celhusejernes Landsforening*, 42,4, s. 1-6.
- Meyer, Samantha & Belinda Lunnay 2013: "The application of abductive and retroductive inference for the design
and analysis of theory-driven sociological research", *Sociological Research Online*, 18:1
- Moore, Jeanne 2000: "Placing home in context". *Journal of Environmental Psychology*, 20, s. 207-217.
- Oldman, Christine 2003: "Deceiving, theorizing and self-justification: a critique of independent living". *Critical So-
cial Policy*, 23,1, s. 44-62.

- Oswald, Frank et al 2010: "Is aging in place a resource for or risk to life satisfaction?". *The Gerontologist*, 51, s. 238-250.
- Packer, Martin 2011: "The Qualitative Research Interview". In: Packer, Martin *The Science of Qualitative Research*. New York: Cambridge University Press, s. 42-56
- Pedersen, Helle 2018: *Touched by Place: Identity construction, place attachment and place attractiveness from a life course perspective in the context of migration*. Ph.d.-afhandling. Aalborg Universitetsforlag. Aalborg Universitet.
- Renaut, Sylvie et al 2015: "Home environments and adaptations in the context of ageing". *Ageing and Society*, 35,6, s. 1278-1303.
- Rienecker, Lotte & Peter Jørgensen 2005: *Den gode opgave, Håndbog i opgaveskrivning på videregående uddannelser*. 3. udgave. Forlaget Samfundslitteratur.
- Ringsmose, Jens & Morten Hansen 2005: "Fælles sprog og ældreplejens organisering i et historisk perspektiv". *Politologiske skrifter*, Nr. 1
- Robison, Julie & Phyllis Moen 2000: "A life-course perspective on housing and shifts in late midlife", *Research on aging*, 22, s. 499-532.
- Rosenfeld, Dana & Eugene Gallagher 2002: "The life course as an organizing principle and a socializing resource in modern medicine", *Advances in Life Course Research*, vol. 7, s. 357-390.
- Rossi, Peter 1955: *Why families move: a study in the social psychology of urban residential mobility*. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Rowles, Graham & Hege Ravdal 2002: "Aging, place and meaning in the face of changing circumstances". In Weiss, Robert & Bass, Scott (Eds.), *Challenges of the third age*. New York: Oxford University Press.
- Rowles, Graham & John Watkins 2003: "History, habit, heart and hearth". In Schaie, Warner K. Wahl, Hans-Werner, Mollenkopf, Heidrum & Oswald, Frank (eds). *Aging Independently: Living Arrangements and Mobility*. New York: Springer.
- Rowles, Graham 1983: "Place and personal identity in old age: Observations from Appalachia". *Journal of Environmental Psychology*, 3, 299-313.
- Rowles, Graham 1993: "Evolving images of place in aging and 'aging in place". *Generations*, 17, 2, s. 65-70.
- Rubinstein, Robert & Patricia Parmelee 1992: "Attachment to Place and the Representation of the Life Course by the Elderly" in Altman, Irwin. & Setha Low (red.). *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- Rubinstein, Robert 1989: "The home environments of older people: A description of psycho-social processes linking person to place". *Journal of Gerontology*, 44, s. 45-53.
- Rubow, Cecilie 2003: "Samtalen: Interviewet som deltagerobservation". I: Hastrup, Kirsten *Ind i verden: Grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ryen, Anne 2002: "Etikk og forskning: Finnes det en mal?" I: Ryen, Anne *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskaps-teori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 206-229.

- Sabia, Joseph 2008. "There is no place like home. A hazard model analysis of ageing in place among older homeowners in the PSID." *Research on Ageing* 30,1, s. 3-35.
- Sand, Anne-Lene 2019: "Stedssensitive interview" *Tidsskrift for Professionsstudier*, 15, 29, s. 84-93.
- Saunders, Peter 1990: *A nation of home owners*, London: Unwin Hyman.
- Savage, Mike et al 2005: *Globalization and Belonging*. London. Sage
- Scharlach, Andrew, & Keith Moore 2016: "Aging in place". In Bengtson, Vern & Settersten, Richard (Eds.). *Handbook of theories of aging*. New York, NY: Springer
- Scheuer, Steen 2007: "En mindre elitær samfundsvidenskab: Kritisk realisme i sociologi og organisationsteori". *Samfundøkonomen*, nr. 6, 9-16
- Schiermer, Bjørn 2013: "Til tingene selv: Om hermeneutisk fænomenologi". I: Schiermer, B. (red.). *Fænomenologi: Teorier og metoder*. København: Hans Reitzels Forlag, 15-43
- Schwandt, Thomas A. 2000: "Three epistemological stances for qualitative inquiry". In: Denzin, Norman & Yvonna Lincoln. (eds.). *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage, 189-213
- Siren, Anu & Poulsen, Maria 2016: *Afrapportering af projektet "Sammenhængen mellem boligformer og livskvalitet for ældre*. SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd [i dag VIVE]
- Sixsmith, Andrew. & Judith Sixsmith 2008. "Ageing in place in the United Kingdom". *Ageing International* 32, 3, s. 219-235.
- Sjørølev, Inger 2007: "Husets univers. Om danske enfamiliehuse i tid og rum". *Dansk Sociologi* 4, 18, s. 107-22.
- Skifter Andersen, Hans 2010: *Når teltpælene rykkes op: Geografisk mobilitet i Danmark og dens årsager*, København: Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet.
- Skifter Andersen, Hans og Jens Bonke 1980: "Boligsektorens fordelingsmæssige virkninger" I: *Boligmarkedet*. Arbejdsnotat 9. Lavindkomst Kommissionens Sekretariat.
- Smith, Jeffrey 2018: *Explorations in Place Attachment* (1st ed.). Routledge.
- Statens Institut for Folkesundhed 2019: *Ensomhed og svage sociale relationer blandt ældre - tal fra den Nationale Sundhedsprofil 2017*. København: Statens Institut for Folkesundhed
- Sundhedsstyrelsen 2019: *Gode ældreliv med trivsel og sundhed. Fagligt oplæg til handlingsplanen for "Det gode ældreliv" 2019*. Sundhedsstyrelsen.
- Söderberg, Maria et al 2013: "Independence as a stigmatizing value for older people considering relocation to a residential home". *European Journal of Social Work*, 16, 3, s. 391-406.
- Tanggaard, Lene et al 2015: "Interviewet: samtalen som forskningsmetode" i Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard (red.): *kvalitative metoder, en grundbog*: København: Hans Reitzels forlag: 29-53
- Thagaard, Tove 2013: *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 4 utg. Oslo: Fagbok- forlaget.

Thomas, Gary 2010: "Doing case study: Abduction not induction, phronesis not theory". *Qualitative Inquiry*, 16, s. 575-82.

Thomas, William & Janice Blanchard 2009: "Moving Beyond Place: Aging in Community". *Journal of the American Society on Aging*, Vol 33. Nr 2

Timmermans, Stefan & Iddo Tavory 2012: "Theory construction in qualitative research: From grounded theory to abductive analysis", *Sociological Theory*, 30, s. 167-86

Vacher, Mark 2008: "Hjemmet – kulmination af en tilegnende praksis" i Kristensen, Hans (red.) *Bolig og Velfærd: Udvalgte artikler og papers fra Center for Bolig og Velfærd 2005-2007*, Københavns Havn: Center for Boligforskning, s. 23-42.

Vanleerberghe, Patricia, et al 2017: "The quality of life of older people aging in place: a literature review". *Quality Life Research*. Nov 26, (11), s. 2899-2907.

Vasunilashorn, Sarinnapha et al 2012: "Aging in Place: Evolution of a Research Topic Whose Time Has Come". *Journal of Aging Research*, 1-6.

Venti, Steven and David Wise 1989: "Aging, Moving, and Housing Wealth," i *The Economics of Aging* (D. Wise, Ed.). Chicago: Univ. of Chicago Press.

Wahl, Hans et al 2012: Aging well and the environment: toward an integrative model and research agenda for the future. *The Gerontologist*, Vol. 52, 3, s. 306-316.

WHO 2004: *A glossary of terms for community health care and services for older persons*. Volume 5. Geneva: World Health Organisation, s. 109

Wiles, Janine 2005: "Home as a new site of care provision and consumption" In G. J. Andrews, & D. R. Phillips (Eds.), *Ageing and Place*. New York: Routledge.

Wiles, Janine et al 2012: "The Meaning of "Aging in Place" to Older People". *The Gerontologist*, 52(3), 357-366.

Wingens, Matthias et al 2011: *Life-Course Perspective On Migration and Integration*, Springer. Netherlands.

Wiseman, Robert 1980: "Why older people move: theoretical issues", *Research on Aging*, Vol. 2 No. 2, pp. 141-154.

Ærø, Thorkild 2002: *Boligpræferencer, boligvalg og livsstil*. Ph.d.-afhandling. By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut

Hjemmesider:

Center for Disease Control and Prevention: "Healthy Places Terminology", Fakta om 'Ageing in place'. <https://www.cdc.gov/healthyplaces/terminology.htm> (besøgt d. 4/2-2021).

Danmarks Statistik 1: "Markant flere ældre i fremtiden" <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=26827> (besøgt d. 7/2-2021).

Danmark Statistik 2: "Fortsat færre ældre bor i pleje- og ældreboliger" <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=32187> (besøgt d. 7/2-2021).

Danmarks Statistik 3: "Boliger" <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/levetilkaar/boligforhold/boliger> (besøgt d. 7/2-2021).

Danmarks Statistik 4: "Fakta om indkomster og formue": <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2019/2019-02-11-fakta-om-indkomster-og-formue> (besøgt d. 7/2-2021).

KL 2018: "Plejeboliger til de ældre". Analysenotat. <https://www.kl.dk/media/18974/plejeboliger-til-pensionister.pdf> (besøgt d. 5/2-2021).

Parcelhusatlas: "Parcelhusatlas 1.0" Kommuner med høj andel af parcelhuse. <https://aau.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=050f6344cadb429da01ce107e7d3c992> (besøgt d. 8/2-2021)

Realdania 1: "Ny platform kan give større viden om, hvordan byer bliver gode at bo i, også når man bliver ældre" https://realdania.dk/nyheder/seneste-nyt/2017/bysenior-dk_09052017 (besøgt d. 9/2-2021)

Realdania 2: "Seniorbofællesskab" <https://realdania.dk/tema/seniorbofaellesskaber> (besøgt d. 9/2-2021)

Ældre Sagen 1: "Ældres boligforhold 2020" <https://www.aeldresagen.dk/presse/viden-om-aeldre/aeldre-i-tal/2020-boligforhold-2020> (besøgt d. 9/2-2021)

Ældre Sagen 2: "Derfor bliver vi ensomme" <https://www.aeldresagen.dk/viden-og-raadgivning/helbred/Ensomhed/Fakta/derfor-bliver-vi-ensomme?scrollto=start> (besøgt d. 9/2-2021)

Bilagsoversigt

- Bilag 1: Udvidet tabel over litteratursøgning
- Bilag 2: Forforståelse
- Bilag 3: Metodelogbog
- Bilag 4: Forespørgselsbrev 1
- Bilag 5: Geografisk udpegning
- Bilag 6: Forespørgselsbrev 2
- Bilag 7: Interviewguide
- Bilag 8: Associationskort
- Bilag 9: Kategorisering
- Bilag 10: Transskriberede interviews